

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΛΘ' | ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 72.18.308 | 1/15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1990 | ΑΡΙΘ. 1

— ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ —

‘Ο “Ω ν. — Εὐαγγ. Δ. Θεοδώ-
ρ ο υ, Πρωτοχρονιάτικες ὑπομνή-
σεις. — Μητροπ. Πατρῶν Νικ ο-
δ ή μ ο υ, Μηνύματα Τριωδίου. —
Μητροπ. Σισανίου Ἀ ν τ ω ν ί ο υ,
‘Η προσευχή, ἡ ἀναγκαιότης, ἡ δύ-
ναμις καὶ οἱ καρποὶ αὐτῆς. — Ἐπι-
σκόπου Ἀχελώου Εὐ θ υ μ ί ο υ,
Οἱ ἡλικιωμένοι Ἐφημέριοι καὶ ἡ
σύγχρονη κοινωνία. — Ἀρχιμ. Π.
Ἀ θ α ν ά τ ο υ, ‘Η Γέννησις τοῦ
ἱ. Χριστοῦ εἰς τὴν Ἀγιογραφίαν. —
Ἀλεξ. Μ. Σ τ α υ ρ ο π ο ὗ λ ο υ,
Εἰκόνες καὶ εἰκόνες. — Ἀρχιμ. Παν-
τελ. Κ α θ ρ ε π τ ῖ δ η, «Γενηθῆτω
τὸ θέλημά Σου...». — Ἀρχιμ. Δανιήλ
Ε. Σ ά π ι κ α, Βιογραφικὸν ἀνθο-
λόγιον κληρικῶν - ἱατρῶν... — π.
Ἀντ. Ἀ λ ε θ ι ζ ο π ο ὗ λ ο υ,
«Ὑπεραγορά θρησκείας». — Μοναχοῦ
Μ ω ὤ σ έ ω ς Ἀγιορείτου, ‘Η θεο-
λογικὴ σκέψις τοῦ π. Γ. Φλωρόφσκυ.
— Πρωτοπρ. Νικ. Γ. Σ κ ι α δ α ρ έ-
σ η, Τὸ ἀνθρωποεἶδωλο τῆς... Παι-
δείας ὑπὸ τὸν προβολέα τῶν τριῶν
Ἱεραρχῶν. — Ἐ π ί κ α ι ρ α. —
Εὐαγγέλου Π. Λ έ κ κ ο υ, Εἰδή-
σεις Γεγονότα Ἀξιοσημείωτα.

● ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθῆναι, Ἰασιῶν 1 — Τηλ.
72.10.734 ● Προϊστάμενος Τυ-
πογραφείου: Ἰ ω ά ν ν η ς
Μ ι χ α ή λ, Ἀριστοτέλους 179,
112 51 Ἀθῆναι.

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΕΣ ΥΠΟΜΝΗΣΕΙΣ

‘Η ἀνατολὴ τοῦ Νέου Ἔτους 1990 δίδει ἀφορμὴ στὸ νὰ
θυμηθοῦμε καὶ ὑπομνήσωμε τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία γιὰ τὶς
συναρτήσεις μας πρὸς τὴ χρονικὴ τάξι. Δημιουργὸς τῆς τάξεως
αὐτῆς εἶναι ὁ ἀναρχος, ἀναλλοίωτος καὶ αἰώνιος Θεός, «ὁ “Ω ν
καὶ ὁ “Η ν καὶ ὁ “Ερχόμενος» (Ἀποκ. α', 4). ‘Ο Θεὸς εἶναι ὑπεράνω
τοῦ χρόνου καὶ ὑπάρχει «πρὸ τοῦ ὅρη γενηθῆναι καὶ πλασθῆναι
τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος» (Ψαλμ. πθ', 2).
Αὐτὸς «τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν» (Ἐβρ. α', 2· πρβλ. ια', 3), «χρό-
νους ἢ καιροὺς... θέμενος ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ» (Πράξ. α', 7).

Μὲ τὸ ἀπολυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ τερματίσθηκε ἡ διά-
στασις ἀνάμεσα στὸ ὑπέρχρονο Θεῖο καὶ στὴν χρονικὴ ἱστορικὴ
πραγματικότητα. Στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Ἀντρωτοῦ ἐμ-
φανίσθηκαν ἐνωμένα ἡ Αἰωνιότης καὶ ὁ Χρόνος. ‘Η ἐπίγεια ζωὴ
τοῦ Σωτῆρος (Γέννησις, Θάνατος, Ἀνάστασις, Ἀνάληψις) εἶναι
τὸ κέντρον καὶ ὁ ἄξων τῆς παγκόσμιας ἱστορίας.

‘Η Ἐκκλησία, μέσα στὴν ὁποία συνεχίζεται τὸ σωτηριῶδες
ἔργο τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ὁ φορεὺς τῆς ἐν Χριστῷ βασιλείας τοῦ
Θεοῦ καὶ πραγματοποιεῖ τὴν ὁργανικὴ ἔνταξί μας στὴν ἐσχατο-
λογικὴ πραγματικότητα τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος μεταμορφώνεται
καὶ γίνεται καινούριος.

‘Ο Χριστός, πὺν εἶναι «χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας» (Ἐβρ. ιγ', 8), βοηθεῖ νὰ ἐπιτύχωμε μέσα στὴν Ἐκκλη-
σία τὴν ἐπέμβασι τοῦ χρόνου καὶ τὴ βίωσι τοῦ ἐσχατολογικοῦ
στοιχείου καὶ τῆς Αἰωνιότητος ὡς διαρκoῦς παρόντος, πὺν δη-
μιουργεῖ στὴν ζωὴ τῶν πιστῶν μιὰ ἀτμόσφαιρα, μέσα στὴν ὁποία
«τὰ οὐράνια συναγάλλεται τῇ γῇ... τὰ ἐπίγεια συγχορεύει οὐ-
ρανοῖς». Μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα αὐτὴ οἱ πιστοὶ ζοῦν («τὰ μὲν
ὀπίσω ἐπιλανθανόμενοι, τοῖς δὲ ἐμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι»
(Φιλιπ. γ', 14). Γι' αὐτὸ ἐπιστρατεύουν ὅλες τὶς ἐσωτερικὰς
δυνάμεις τους, κατευθύνοντας αὐτὰς συνεχῶς καὶ ἀδιακόπως,
γιὰ νὰ ἐξελιχθῇ καὶ ἀναπτυχθῇ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς σὲ ὥριμη
καὶ τελεία προσωπικότητα («εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος
τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφ. δ', 13).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΡΙΩΔΙΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΑΚΩΝ ΤΟΥ ΤΡΙΩΔΙΟΥ

Α' ΑΠΟ ΤΑ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ ΤΗΣ Θ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν
κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

3. ΠΑΙΔΙΟΘΕΝ!

«Ἐπηρεώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε· παιδιόθεν».

Προτοῦ ὁ Κύριος θεραπεύσει τὸ δαιμονιζόμενον παιδί, ἀπευθύνει εἰς τὸν πατέρα του αὐτὸ τὸ ἐρώτημα· «πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ;». Δηλαδή· ἀπὸ πότε τὸ παιδί αὐτὸ διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πονηροῦ πνεύματος; Καὶ ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν «παιδιόθεν».

Εἶναι ἀξία πολλῆς προσοχῆς αὐτὴ ἡ ἐρώτησις. Διότι συνδέει τὸ ζήτημα τῆς θεραπείας πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὴν διάρκειαν τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως τοῦ παιδιοῦ.

1. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἐπενέθη ἡ θαυματουργὸς ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπέφερεν αὐτοστιγμὴ τὴν θεραπείαν. Πολλὰς φορές ὅμως οἱ ἄνθρωποι διατελοῦν ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὸ κράτος ὠρισμένων ἁμαρτιῶν καὶ κακιῶν καὶ παθῶν. Ἡ ἀπαλλαγὴ δὲ ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι ἀσχετος πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἁμαρτωλῆς καταστάσεως. Εἶναι ἄλλωστε γνωστὸν ὅτι καὶ εἰς τὰ ζητήματα τῆς σημαντικῆς υγείας, δὲν εἶναι ἀδιάφορον ἐὰν ἡ νόσος εἶναι χρονία ἢ ὀξεία. Ὅχι σπανίως μία νόσος ὀξεία δὲν ἀνησυχεῖ τόσο τὸν ἰατρὸν, οὔτε δημιουργεῖ σοβαρὰν κατάστασιν διὰ τὸν ἀσθενῆ, ὅσον μία ἄλλη νοσηρὰ κατάστασις ἢ ὁποία ἔχει καταστῇ χρονία. Αἱ χρόνιοι νοσηραὶ καταστάσεις εἶναι πολλάκις ἐπικίνδυναι. Διὰ τοῦτο καὶ προκειμένου περὶ τῆς ψυχικῆς υγείας ἔχει μεγάλην σημασίαν νὰ μὴ ἀφίνωμεν νὰ γίνωνται χρόνια ὠρισμένα ἐλαττώματα καὶ ἀδυναμίαι μας. Δὲν εἶναι δὲ σπάνιον κάποιο παράπτωμα νὰ ὑπάρχῃ ἔως «παιδιόθεν», ἢ ὅπωςδήποτε νὰ εἶναι μακρᾶς διαρκείας. Ὅταν δὲ κάποια παραπτώματα ἢ ἐλαττώματα ἔχουν θαθείας ρί-

ζας καὶ εἶναι χρόνια, πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθοῦν ἐπὶ μακρὸν καὶ μὲ μεγάλην καὶ συνεχῆ προσπάθειαν, διὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν. Πρέπει δέ, ὡς χριστιανοί, νὰ ἐφιστῶμεν τὴν προσοχήν μας, ὅπως μὴ χρονίζουν τὰ ἐλαττώματα καὶ αἱ ἀδυναμίαι. Διότι ἡ πεῖρα θεβαιώνει ὅτι, ὅσον περισσότερο χρονίζει τὸ κακόν, τόσο δυσκολώτερα ἀποβάλλεται.

2. Συναφῆς εἶναι ἡ προτροπὴ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «νῆφε ἐν πᾶσι» (Β' Τιμ. 4,5). Συνιστᾶται δὲ μεταξὺ ἄλλων, ὅτι ἀκόμη καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς διαλογισμοὺς ποὺ ἔρχονται ὡς πονηραὶ νύξεις, δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀφίνη ὁ ἄνθρωπος νὰ παρατείνωνται. Διότι καὶ ἐνὸς λογισμοῦ ἡ χρονία ἐμμονὴ εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὴν φαντασίαν ἐπωάζει καὶ κυφορεῖ τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας. Καὶ «ἡ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον». Ἡ ἐξέλιξις εἶναι ἀλματώδης. «Ἐκαστος πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· εἴτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον» (Ἰακ. 1, 14-15). Ἐὰν δὲ δι' ἓνα ὑφέρποντα λογισμὸν ἐφάμαρτον εἶναι ἐπιβεβλημένον νὰ ἀντιδράσωμεν ἐγκαίρως, ἵνα μὴ χρονίσῃ, κατὰ μείζονα λόγον δὲν πρέπει νὰ χρονίζουν αἱ ἁμαρτωλαὶ πράξεις καὶ συνήθειαι, διὰ νὰ μὴ δημιουργήσουν κατάστασιν. Ἡ ἔξις γίνεται δευτέρα φύσις. Ἡ συνήθεια δημιουργεῖ δέσμευσιν καὶ ἐμπλέκει πολλάκις τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ δίκτυά της τόσο, ὥστε νὰ μὴ εἶναι εὐκόλῳ νὰ ἀποδεσμευθῇ. Διὰ τοῦτο ἂς μᾶς ἀπασχολῇ τὸ ζήτημα τῆς μὴ περαιτέρω χρονίσεως τῶν ἐλαττωμάτων καὶ ἀδυναμιῶν μας. Καὶ ἂς μὴ προστίθενται καὶ νεώτεραι χρονίζουσαι ἁμαρτωλαὶ καταστάσεις, διὰ νὰ μὴ δημιουργήσουν θαθείας ρίζας καὶ γίνουν ἐδραιωμένοι ἀδυναμίαι καὶ πάθη.

3. Ἄλλ' ὁ Κύριος, ὅταν ἔθεσε τὸ ἐρώτημα· «πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονε

ν ε ν α ὁ τ ῶ;» —καὶ ἠθέλησεν ἔτσι νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν εἰς τὰς χρονίζουσας νοσηρὰς καὶ τὰς ἀμαρτωλὰς καταστάσεις— ἐπέφερε μὲν αὐθωρεὶ τὴν θεραπείαν, ἀλλ' ἐκεῖ ἐπρόκειτο περὶ θαύματος. Δὲν εἶναι δυνατόν χρόνιαι καταστάσεις νὰ θεραπευθοῦν ἐν μιᾷ στιγμῇ. Οὔτε ἡ ἱατρικὴ τοῦ σώματος δύναται νὰ θεραπεύσῃ ἀμέσως μίαν χρονίαν κατάστασιν. Οὔτε, ἐπομένως, ἡ ψυχικὴ ὑγεία εἶναι δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ τόσο ἀποτόμως, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ θαύματος.

Εἶναι βέβαιον ὅτι ὑπάρχουν καὶ τοιαῦτα θαύματα. Καὶ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ τοὺς ἐπεσκέφθη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ —ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς χάριτος— καὶ παρουσίασαν αἰφνιδίαν μετάνοιαν καὶ ἄμεσον διόρθωσιν. Αὐτὸ πάντως εἶναι ἡ ἐξαίρεσις. Ὁ κανὼν εἶναι ἄλλος. Τὸ χρόνιον πάθος ἀπαιτεῖ καὶ χρονίαν θεραπείαν· καὶ ἐν προκειμένῳ τὸ χρόνιον ψυχικὸν νόσημα, ἀπαιτεῖ καὶ χρονίαν προσπάθειαν πρὸς θεραπείαν. Διὰ τοῦτο συμβουλευόμεν, ἐν πρώτοις, μὴ ἀπογοητεύεσαι, ἀδελφέ, ἐὰν βλέπῃς ὅτι παρήλθεν ἀρκετὸς καιρὸς καὶ ἐν τούτοις ὥρισμένα ἐλαττώματά σου δὲν ὑπερενικήθησαν. Μὴ εἶπῃς «τίποτε δὲν γίνεται» καὶ πρόσεξε, νὰ μὴ γίνῃς ῥίψασπις. Μὴ ἐγκαταλείψῃς τὸν ἀγῶνα. Ἀρκεῖ νὰ ἀγωνίζεσαι, ἔστω καὶ ἂν χρειασθῇ νὰ παρατείνῃς τὴν προσπάθειαν. Διότι δὲν εἶναι μόνῃ ἡ πάροδος τοῦ χρόνου (ποὺ ὥρισεν ἴσως ὡς «κανὼν» ὁ πνευματικὸς εἰς τὸν μετανοοῦντα καὶ ἐξομολογούμενον χριστιανόν)· ἀλλ' εἶναι ἀπαραίτητον νὰ χρησιμοποιῇται δεόντως ὁ χρόνος εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς ἀμαρτίας καὶ τὴν ψυχικὴν ἐξυγίανσιν. Ὅσος καιρὸς καὶ ἂν περάσῃ, χωρὶς πνευματικὸν ἀγῶνα, δὲν ἐπέρχεται ἀπαλλαγὴ ἐκ τῆς ἀμαρτίας καὶ ὁ ἄνθρωπος μένει μὲ τὰς ἡθικὰς ἐλλείψεις του, μᾶλλον δὲ καὶ ἐξελισσεται ἐπὶ τὰ χεῖρω. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ προσπάθεια συνεχίζεται, θαυμασίως καὶ κατ' ὀλίγον, ἀλλὰ σταθερῶς, θὰ ἐπέλθῃ ἡ βελτίωσις, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ ἀποθεραπεία. Σημειώσατε ὅτι ἂν δὲν ὑπάρχῃ βελτίωσις, ἔστω καὶ θαυμαία καὶ κατὰ μικρόν, πρέπει νὰ ἀνησυχώμεν. Διότι ὅταν δὲν ὑπάρχῃ πρόοδος, ἐξάπαντας θὰ ὑπάρχῃ ὀπισθοχώρησις καὶ χειροτέρευσις. Ἡ νομιζομένη στασιμότης δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν πραγματικότητά· ἀλλ' εἶναι φανταστικὴ καὶ παραπλανητικὴ ἀντίληψις. Αἱ σκέψεις αὐταὶ ἐξετέθησαν σήμερον, διὰ νὰ ἐντείνωμεν τὴν προσπάθειαν· διὰ νὰ μᾶς ἀνησυχῇ κάθε περίπτωσις χρονίζουσα· διὰ νὰ μὴ δημιουργοῦνται ψυχικὰ καρκινώματα καὶ κακοήθεις ὄγκοι· ἀλλὰ μὲ ἐπιμονήν, μὲ σταθερότητα, καὶ ἐνίοτε μὲ τὴν μάχαιραν τῆς χειρουργήσεως καὶ τῆς ἀποτόμου ἀφαιρέσεως τοῦ καρκινώματος νὰ προχωροῦμεν εἰς τὴν δδὸν τῆς ἀνορθώσεως καὶ τῆς σωτηρίας, τὴν ὁποίαν μᾶς χαράσσει ὁ Κύριος, ὁ Ἀρχηγὸς τῆς πίστεως καὶ τελειωτῆς Ἰησοῦς. Ἀ μ ἡ ν.

4. «ΠΑΝΤΑ ΔΥΝΑΤΑ ΤΩΙ ΠΙΣΤΕΥΟΝΤΙ».

Εἰς τὰ θαύματα ποὺ ἐτέλεσεν ὁ Χριστὸς ἔθετε, κατὰ κανόνα, ὡς προϋπόθεσιν τὴν πίστιν. Ἦτο ἐπόμενον ὅτι καὶ τὴν περίπτωσιν τοῦ δαίμονιζομένου παιδιοῦ, ποὺ διηγεῖται τὸ σημερινὸν ἱερὸν Εὐαγγέλιον, θὰ τὴν συνέδεε μὲ τὸν θαμὸν τῆς πίστεως ὅλων τῶν συναρμολόγων καὶ συνυπευθύνων προσώπων. Τὸ ἴδιον τὸ παιδί —τὴν κατάστασιν ποὺ εὗρίσκετο— ἦτο ἀνεύθυνον. Διὰ τοῦτο αἱ παρατηρήσεις τοῦ Χριστοῦ ἀπευθύνονται πρὸς τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ, πρὸς τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς Του.

1. Ἀπὸ τοὺς τελευταίους εἶχεν, εὐλόγως, μεγαλυτέρας ἀπαιτήσεις. Πλησίον Του εἶχαν ἴδει καὶ εἶχαν ἀκούσει πολλά. Εἶχαν ἄμεσον πείραν τῆς θεϊκῆς Του δυνάμεως καὶ ἐξουσίας. Καί, ἐπὶ πλέον, τοὺς εἶχε δώσει εἰδικὴν ἐξουσίαν· «δ α ι μ ὀ ν ι α ἐ κ θ ἄ λ λ ε τ ε». Ἐπομένως δὲν ἐδικαιολογοῦντο νὰ διστάζουν καὶ νὰ ἀμφιβάλλουν διὰ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν χαρισμάτων ποὺ ἔλαβον παρ' Αὐτοῦ. Τὸ ὅτι δὲ ἀπέτυχον νὰ θεραπεύσουν τὸ δαίμονισμένο παιδί ὠφείλετο εἰς, πρόσκαιρον ἔστω, ὑποδόμησιν τῆς πίστεώς των εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν δύναμιν Ἐκείνου.

Ὑ π ο θ ἄ θ μ ι σ ι ς σημαίνει ἐλλιπὴ, ἀτροφικὴν πίστιν. Σημαίνει ἐνδεχομένως καὶ διαλείψεις εἰς τὴν ἀνεπιφύλακτον πίστιν. Καὶ ἐπὶ πλέον σημαίνει ὅτι ἡ πίστις, ὅπως καὶ πᾶσα ἄλλη ἀρετὴ, χρειάζεται καλλιέργειαν, διὰ νὰ συντηρῇται ἀμείωτος, καὶ δὴ καὶ ἐνίσχυσιν διὰ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πιστοῦ πνευματικῶν μέσων καὶ ὅπλων.

Ὑ π' αὐτὴν τὴν ἐννοιαν ἡ ὑπόδειξις τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς μαθητάς Του, ὅτι «τ ο ὕ τ ο τ ὸ γ έ ν ο ς ἐ ν ο ὗ δ ε ν ι δ ὕ ν α τ α ι ἐ ξ ε λ θ ε ῖ ν, ε ἰ μ ἡ ἐ ν π ρ ο σ ε υ χ ῇ καὶ ν η σ τ ε ῖ ρ», προτρέπει τὸν κατ' ἀρχὴν πιστὸν ἄνθρωπον νὰ ἐνισχύῃ τὴν πίστιν του· ἰδίως δέ, ὅταν ἔχῃ προβλήματα, νὰ δυναμώνῃ τὴν προσευχὴν του καὶ τὴν ἁγιαστικὴν πλευρὰν τῆς ζωῆς του. Μὲ τὰ μέσα αὐτὰ τῆς Χάριτος διοχετεύεται δύναμις Θεοῦ εἰς τὸν πιστεύοντα ἄνθρωπον, ὥστε ἡ πίστις του νὰ γίνεται πρὸς ζωντανὴν καὶ πρὸς δυναμικὴν — θαυματουργικὴν θὰ ἐλέγομεν.

2. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀμέτοχον καὶ τὸ περιβάλλον εἰς εὐθύνας καὶ υποχρεώσεις δι' ὅσα συμβαίνουν εἰς τὸν κύκλον ποὺ περικλείει. Δὲν ζῶμεν ὡς μονάδες, ἀπλῶς ὡς ἄτομα, ἀλλὰ ὡς κοινωνικὸν σύνολον. Καὶ εἶναι ἐπόμενον ὅτι «εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη» (Α' Κορ. 12,26), ὅπως συμβαίνει εἰς τὸν σω-

ματικὸν ὀργανισμόν, «ἵνα μὴ ἡσχίσιμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη» (αὐτῷ 25).

Στὸ πρόσωπον καὶ στὴν περίπτωσιν τοῦ πατέρα ἐκείνου βλέπει ὁ Κύριος νὰ ἀντικατοπτρίζεται ἡ κατάστασις τῆς ὅλης κοινωνίας. Διὰ τοῦτο γενικεύει τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν κρίσιν Του. Καὶ λέγει: «ὦ γυνεὶ ἀπίστως!» Βλέπει ὅτι διὰ τὴν κατάστασιν τοῦ νέου ἐκείνου —τῆς νεότητος ἐν γένει— αἱ εὐθύναι βαρύνουν πολλοὺς παράγοντας. Καὶ πρόσωπα ἀρμοδιῶν καὶ ρεύματα ἰδεολογικά καὶ συνθήκας ποὺ ἐπικρατοῦν ἢ γίνονται ἀνεκτὰ ἀδιαμαρτυρήτως.

Τόσον ἡ πίστις ὅσον καὶ ἡ ἀπιστία ἔχουν κοινωνικάς προεκτάσεις. Ἐπιδροῦν εἰς τὸ ἅμεσον περιβάλλον. Ἐπηρεάζουν θαυμάζον καὶ ἄλλους κύκλους. Καὶ εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργήσουν καὶ ἀντίστοιχον εὐρύτερον ρεῦμα. Ἀποδίνει δ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ μὲν πίστις ὠφέλιμος καὶ εὐεργετικὴ συλλογικώτερον ὅπως πάλιν ἡ ἀπιστία ζημιώνει καὶ ἀλλοιώνει ἐπὶ τὰ χεῖρω τὴν κοινωνίαν.

Ἐνδεικτικῶς, ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς, διαπιστώνεται ὅτι ἡ (περιπτωσιακὴ ἔστω) ἑλλειψὶς δυνατῆς πίστεως εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ εἶχεν ἀρνητικὸν ἀποτέλεσμα καὶ ἐματαιώσε τὴν θεραπείαν τοῦ δαμιονιζομένου παιδιοῦ. Ἀντιθέτως δέ, ὅταν ἡ πίστις ἐθερμάνε τὴν καρδίαν τοῦ πονεμένου πατέρα του, ἐπηκολούθησε τὸ θαῦμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ λύτρωσις τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τοῦ δαιμόνιον. Καὶ ἔπαυσαν νὰ ἐπιχαίρουν οἱ πολέμιοι τοῦ Χριστοῦ («γραμμιματεῖς» στίχ. 14 καὶ 16) διὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἀποτυχίαν τῶν μαθητῶν Του. Ὅντως δὲ μόνον ἡ ζῶσα πίστις καὶ «μαρτυρία Χριστοῦ» ἀποστομώνει τοὺς ἐπικριτὰς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του, τοὺς ἀρνούμενους τὴν ἀνεκτίμητον προσφορὰν του εἰς τὸν κόσμον.

3. Ἀναμφιδόλως τὸν πρῶτον λόγον καὶ τὴν πρώτην εὐθύνην διὰ τὸ παρατεινόμενον δράμα τοῦ δαμιονιζομένου νέου εἶχε ὁ πατέρας του. Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἀνοίγει ἕνα διάλογον μαζί του. Ἀφοῦ τὸν ἠρώτησε «πὶ ὅσος χροὶνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ;», καὶ ἔλαβε τὴν πάντησιν «πατεὶ ὁ θεὸς», ὁ πατέρας ἐτέθη πρὸ τῶν εὐθυνῶν του διὰ τὴν ἀμέλειαν καὶ τὴν ἀναδλητικότητά του νὰ πλησιάσῃ τὸν Σωτῆρα Χριστόν. Ἐπῆρεπε ὅμως νὰ καταλάβῃ ὅτι τὸ πλησίασμά του —ἔστω καθυστερημένον— ὤφειλε νὰ εἶναι θερμὸν καὶ ἀνεπιφύλακτον. Ἐφ' ὅσον δὲ ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀμφιδόλλῃ καὶ νὰ λέγῃ «εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς», πάλιν ἡ εὐθύνη ἔμενεν εἰς αὐτόν, διότι ἔτσι ματαιοπονεῖ. Δὲν τοῦ πταίει κανεὶς ἄλλος, εἰ μὴ ἡ ἀπιστία του. Λοιπόν, δικό σου εἶναι τὸ πρόβλημα, τοῦ εἶπεν ὁ Κύριος. «Εἰ

δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατόα τῷ πιστεύοντι».

Ἐκεῖ ἔγκειται τὸ ὅλον ζήτημα. Ὅχι εἰς τὸ πόσον βοηθοῦν ἢ δὲν βοηθοῦν οἱ ἄλλοι (καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία) εἰς τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων μας· ἀλλ' εἰς τὸ ἂν ὁ ἀμέσως ἐνδιαφερόμενος μπορῇ νὰ πιστεύσῃ μὲ ὅλην τὴν τὴν καρδίαν. Ἡ πιστὴ καρδιά στρέφεται πρὸς τὸν Θεόν· καὶ λέγει περισσότερα εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὰ παιδιὰ καὶ τὰ προβλήματα των, παρ' ὅσα συνήθως λέγομεν στὰ παιδιὰ διὰ τὸν Θεόν. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον.

Ἐπὶ τέλους ὁ πατέρας ἀπήντησε· «πιστεύω, Κύριε· δοθήθει μοι τῇ ἀπιστίᾳ».

Τώρα πλέον «πιστεύει». Καὶ ζητεῖ συγχώρησιν διὰ τὴν χρονίσασαν «ἀπιστίαν» του. Καὶ δοθήθειαν διὰ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸν φαῦλον κύκλον καὶ τὸν κλοιὸν ἐνὸς ἀρνητικοῦ κλίματος ποὺ τὸν περιβάλλει ὡς «γυνεὶ ἀπίστως καὶ δεσπορᾷ μὲν».

Αὐτὸ τὸ ξεπέραςμα τῶν ἀρνητικῶν διαθέσεων καὶ ἐπιρροῶν, μὲ τὴν δοθήθειαν τοῦ Χριστοῦ, ὠδήγησε αὐτὸν καὶ τὸ παιδί του —καὶ βοηθεῖ πάντα ἀνανήφοντα καὶ μετανοοῦντα— εἰς τὴν αἰσίαν ἐκδασιν τῶν προβλημάτων του· καὶ εἰς τὸν δρόμον τῆς χάριτος καὶ τῆς σωτηρίας. Ἀμήν.

5. «ΦΕΡΕΤΕ ΑΥΤΟΝ ΠΡΟΣ ΜΕ»

Ἡ ἀκολούθησις τῆς προτροπῆς αὐτῆς τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ δαμιονιζομένου —κατὰ τὸ σημερινὸν εὐαγγέλιον— ἐπέφερεν ἀμέσως καὶ τὸ θαυμαστὸν ἀποτέλεσμα, τὴν θεραπείαν τοῦ πάσχοντος νέου καὶ τὴν λύσιν τοῦ δράματος τοῦ μεγάλου τῆς οἰκογενείας του.

Εἶχε προηγηθῇ ταλαιπωρία μακρὰ τοῦ δαμιονιζομένου νέου. «Πατεὶ ὁ θεὸς» ἐδασανίζετο ἀπὸ τὸ δαιμόνιον καὶ εἶχε καταντήσῃ δράμα διὰ τοὺς γονεῖς καὶ τὴν οἰκογένειαν, καὶ μάστιξ διὰ τὴν περὶ αὐτὸν κοινωνίαν. Εἶχε καταδληθῇ κάθε δυνατὴ προσπάθεια, ἐνδεχομένως καὶ ἱατρικὴ, τελευταίως δὲ καὶ ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν του ἀπὸ τὴν φοδερὰν ἐκείνην κατάστασιν, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Καὶ μόνον ὅταν τὸν ἔφεραν εἰς τὸν Χριστὸν ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸ δαιμόνιον καὶ τὰς ἐκρηκτικὰς κρίσεις ποὺ τὸν κατελάμβανον.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ καταφυγὴ εἰς τὸν Χριστὸν ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλεστέραν ὁδὸν διὰ τὴν λύσιν τῶν μεγάλων καὶ ὀξέων προβλημάτων μας. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου θὰ ἐκθέσωμεν ὀλίγας σκέψεις, κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

1. Ὑπάρχει πάντοτε ἡ «ἐν Χριστῷ» λύσις τῶν προβλημάτων μας. Ζητήματα ἀτομικά, οἰκογενειακά, κοι-

γωνικά, πάντοτε υπάρχουν. Και πολλάκις παραμένουν άλυτα. Είς την προκειμένην περίπτωση τὸ δράμα ἦτο καὶ άτομικὸν καὶ οἰκογενειακὸν καὶ κοινωνικόν. Πάσχει τὸ άτομον· καὶ συμπάσχει ἡ οἰκογένεια· καὶ τὸ πλῆγμα ἐπεκτείνεται εἰς τὸ εὐρύτερον περιβάλλον. Ἐν τούτοις οὔτε τὸ πάσχον άτομον, οὔτε ἡ οἰκογένειά του, οὔτε ἡ κοινωνία προσέφεραν οὐσιαστικὴν καὶ ἀποτελεσματικὴν βοήθειαν.

Τὸ ἄρρωστο παιδί ἦτο ἀνίκανον γὰ φροντίσῃ τὸν ἑαυτὸν του· καὶ δὲν μποροῦσε γὰ στραφῇ ἀπ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν μέγαν Θεράποντα καὶ Σωτῆρα. Καὶ ὁ πατέρας του — μολοντί ὁ Χριστὸς εἶχεν ἀρχίσει πρὸ πολλοῦ γὰ θαυματουργῇ μὲ τὴν θεϊκὴν Του ἐξουσίαν καὶ δύναμιν— δὲν ἠσθάνθη γὰ τὸν ἐγγίξῃ ἡ πίστις πρὸς Ἐκεῖνον· καὶ δὲν ἐνδιεφέρθη γὰ Τὸν πλησιάζῃ. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνία ἔμενε — μὲ τὰς ἐπιφυλάξεις της— εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν Χριστόν. Μερικοὶ μόνον Τὸν ἠκολούθουν· καὶ ἐπωφελοῦντο ἐκ τῆς διδασχῆς καὶ ἐκ τῶν θαυμάτων Του. Ἀλλ' ἦσαν ὅπως δὴ ποτε μειονότης, ἐμπρὸς εἰς τὸ κοινωνικὸν σύνολον, πού ἔμεγεν ἀδιάφορον καὶ πολλάκις, δημαγωγούμενον, ἐγένετο ἐχθρικὸν πρὸς Αὐτόν.

Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος εἶπε τοὺς θαρεῖς ἐκείνους χαρκτηρισμούς· «ὦ γυνεὶ ἀπίστος! ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν;».

Καὶ πρὸς τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ εἶπε ρητῶς· «εἰ δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι».

2. Ἐπρεπε ἡ ὅλη ἀρνητικὴ ἐκείνη κατάστασις γὰ ὑπερνικηθῇ. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν, ἐπὶ τέλους, καλῆται (παρακαλῆται μᾶλλον) ὁ Κύριος γὰ ἐπέμβῃ, ζητεῖ γὰ φέρουν τὸν πάσχοντα ἐνώπιόν Του. «Φέρετε αὐτὸν πρὸς με», λέγει. Καὶ περιμένει γὰ ἴδῃ τὴν συμμόρφωσιν πρὸς τὴν πρόσκλησίν Του.

Εἶναι πρόσκλησις γὰ προσέλθῃ πρὸς Αὐτόν ὁ πάσχων, ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκογένειά του, καὶ ἡ ὅλη κοινωνία. Καλεῖ τοὺς πάντας γὰ ἔλθουν πρὸς Αὐτόν. Νὰ Τὸν γνωρίσουν καὶ γὰ Τὸν πιστεύσουν ὡς Σωτῆρα καὶ Κύριον καὶ «Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ γεννηθέντα».

Καὶ πράγματι. Ὅταν ἀρχισε γὰ πιστεῦν ὁ πατέρας καὶ γὰ Τὸν ἰκετεύῃ· «ὁ ἡθεῖ μοι τοῦ ἀπιστίου», ἀμέσως τὸ θαῦμα συνετελέσθη καὶ ἡ θεραπεία ἐπῆλθε!

Πόσες φορές μᾶς παρουσιάζονται ἀνάγκες καὶ προβλήματα, καὶ ἐνθ' πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα μέσα, καὶ τὰ πλεόν ἀπίθανα, θν μὴ καὶ ἀνόητα καὶ ἀπαράδεκτα, καὶ δεισιδαιμονίες ἀκόμη — ἐν πλήρει 20ῷ αἰῶνι— καταφεύγουν πολλοί, ὅμως δὲν δέχονται, ἢ παραμελοῦν, γὰ καταφύγουν εἰς τὴν κατὰ Χριστόν λύσιν!

Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἀπ. Παύλου τονίζει,

«μὲν οὖν ἐν Κυρίῳ» (Α' Κορ. 7,39) γὰ λύωνται τὰ ζητήματά μας. Νὰ μὴ ζητοῦμεν δηλ. λύσεις ἐμβαλωματικές, ἀδεσδαίας καὶ παρακεκινδυνευμένας. Οὔτε γὰ κάνωμεν ἀδαρίας εἰς τὴν πίστιν ἢ εἰς τὰς ἠθικάς ἀρχάς μας, διὰ γὰ δοθῇ κάποια διέξοδος εἰς τὸ πρόβλημά μας. Ἀλλὰ «δοκιμάζοντες τί ἐστὶν ἐν ἡμῖν τὸ Κεῖνον» (Ἐφ. 5,10) εἰς ἐκάστην περίπτωσιν. Καὶ γὰ ἐπικαλούμεθα πάντοτε τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου. «Ἐαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πάντας τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα».

3. Πολλοὶ εἶναι δυσκίνητοι εἰς τὸ γὰ πλησιάζουν τὸν Χριστόν. Εἶπε δὲ ὁ Κύριος «οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ὁ Πάτερ ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν» (Ἰω. 6,44). Εἶναι πράγματι δῶρον Θεοῦ τὸ γὰ πλησιάζωμεν τὸν Χριστόν. Βλέπομεν πολλοὺς γὰ ἀντιτάσσουν πείσμονα ἄρνησιν εἰς ὑποδείξεις περὶ μετανοίας καὶ (ἐπι)στροφῆς πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν καὶ περὶ συμμορφώσεως πρὸς τὸν ἠθικὸν νόμον τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅχι σπανίως ὅμως πρώην σκληροὶ καὶ ἀκαμπτοὶ καὶ ἀμετανόητοι ἔρχεται ὥρα πού μετανοοῦν καὶ εὐρίσκουν τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας.

Διὰ κανένα λοιπὸν ἂς μὴ ἀπελπιζώμεθα. Ἀλλὰ ἂς προσευχώμεθα. Καὶ θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς Χάριτος. Μὴ προσεφλῶμεν ὅτι, (τὰ παιδιὰ μας ἴσως), εἶναι ἀνεπίδεκτα πνευματικῆς καλλιέργειας. Ὁ Θεὸς «δύναται ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ» (Ματθ. 3,9). Ἀπὸ καρδιὰς σκληρὰς καὶ πείσμονες ἀναδεικνύει τέκνα ὑπακοῆς. Ἐκεῖ πού ἐφαντάζεσσο ὅτι θὰ συναγῆσεις ἐπίμονον ἄρνησιν καὶ ἀδιαφορίαν, εἰς τὸ βάθος διετηρεῖτο ὁ σπινθὴρ τῆς ἐπιδεκτικότητος. Καὶ πόσοι τέτοιοι ἄνθρωποι «προάγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»! (Ματθ. 21,31). Ἀλλὰ καὶ εἰς περιπτώσεις ἐπιμόνως ἀρνητικὰς ἐπιδρᾷ τελικῶς τὸ χριστιανικὸν μας παράδειγμα — αὐτὸς ὁ ἄφωνος καὶ ὅμως μεγαλοφώνωτατος κήρυξ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς— καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἐλκύει καὶ ἐπηρεάζει πολλοὺς, ἵνα «καὶ εἴ τινας ἀπειθοῦσι τῷ λόγῳ διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς, ἂνευ λόγου κερδηθήσονται (εἰς Χριστόν), ἐποπτεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ (Θεοῦ) ἀγνὴν ἀναστροφὴν ἡμῶν» (Α' Πέτρ. 3, 1-2). Τὸ λάμπον παράδειγμα τῶν συνειδητῶν καὶ συνεπῶν χριστιανῶν — ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν — ἀλιεῖει — «ζωγραεῖ» — ψυχὰς εἰς Χριστόν.

Πρέπει λοιπὸν γὰ «λάμπῃ τὸ φῶς ἡμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ἡμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματθ. 5,16) Ἀμήν.

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ, Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΣ, Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΡΠΟΙ ΑΥΤΗΣ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σισανίου
καὶ Σιατίστης κ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ὁ ἀληθὴς καὶ γνήσιος χριστιανὸς ἔντονον καὶ ἰσχυρὰν αἰσθάνεται τὴν ἀναγκαιότητα τῆς προσευχῆς, ἡ ὁποία ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει εἶναι ἡ ἀνύψωσις τῆς καρδίας του πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἡ μετ' Αὐτοῦ συγκοινωνία καὶ συνομιλία. Διὰ τῆς προσευχῆς ὁ χριστιανός, ὁ ὁποῖος ἔνδοθεν παρορμᾶται, ὅπως συγκοινωνήσῃ πρὸς τὸν Ἅγιον Θεόν, ἐκφράζει τὸν βαθύτατον σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς Αὐτόν, προσφέρει τὰς βαθυτάτας εὐχαριστίας του διὰ τοὺς πρὸς αὐτὸν πλουσίους οἰκτιρμούς Του, ὁμολογεῖ ἐν πάσῃ παρρησίᾳ τὰ πλημμελήματα του, ζητεῖ ταπεινῶς τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του, διακηρύσσει τὴν ἄνευ ὅρων ἐμπιστοσύνην καὶ ὑποταγὴν του εἰς τὸ θέλημά Του καὶ ἐπικαλεῖται τὰς πνευματικὰς εὐλογίας, τὰς ἀναγκαίαις δι' αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι προσευχή δὲν εἶναι ἡ ἐπανάληψις ὠρισμένου τύπου προσευχῆς ἢ ἡ ἀνάγνωσις ἢ ἡ ἀποστήθισις τῶν προσευχῶν, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται ὑπ' ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλ' ἡ ἐκφρασις τῶν ἰδίων ἐκάστου ἀναγκῶν καὶ πόθων, τοὺς ὁποῖους ὁ Θεάνθρωπος Σωτὴρ ἐκπληρώνει καὶ ἱκανοποιεῖ, ὅταν διατυπῶνται, ὡς διδάσκει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου»²².

Ἀναμφισβητήτως ἐκτὸς «τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τελειοτοῦ τῆς πίστεως Ἰησοῦ»²³ οὐδεὶς ἀπολύτως ἄλλος διδάσκει ἡμᾶς τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς προσευχῆς. Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἀνυπέρβλητος Διδάσκαλος καὶ τὸ ὑπέρτατον καὶ μοναδικὸν πρότυπον προσευχῆς. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Θεοκῆρυκες Ἀπόστολοι παρακαλοῦν τὸν θεῖον Διδάσκαλον νὰ διδάξῃ πῶς νὰ προσεύχωνται καὶ αὐτοί: «Κύριε, διδάξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι»²⁴ καὶ τότε ὁ Κύριος παρέδωκεν εἰς τοὺς Μαθητάς Του καὶ δι' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς τὸ ἅριστον πρότυπον προσευχῆς, τὸ «Πάτερ ἡμῶν». Ἡ προσευχή αὕτη ἡ παραδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἡ γνωστὴ εἰς ὅλους ὡς Κυριακὴ Προσευχή, δὲν ἐδόθη διὰ νὰ μεταχειρίζηται αὐτὴν πρὸς εὐκολίαν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ κυρίως ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα καὶ ὡς ἄλλη πηγὴ ἀστείρευτος, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ χριστιανὸς θὰ ἀντλή ἐκάστοτε τὰ νοήματα τῶν προσευχῶν του πρὸς τὸν

ἐν Οὐρανοῖς Πατέρα. Διὰ τοῦτο τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς οὐδεμία ἐπανάληψις γίνεται ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν ὁποίων πολλὰ προσευχαὶ μνημονεύονται ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ²⁵.

Ἡ προσευχή διὰ νὰ εἶναι εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν καὶ ἐπομένως ἀληθὴς καὶ γνησία πρέπει νὰ ἔχῃ ἀπαραιτήτως τὴν εἰλικρίνειαν²⁶, τὸν σεβασμὸν, τὴν ταπεινωσιν²⁷, τὴν ἐγκαρτέρησιν καὶ τὴν ἐπιμονήν²⁸, τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸ θεῖον θέλημα²⁹, τὴν ἀπόλυτον ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Μέγα «Μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀνθρωπον Χριστὸν Ἰησοῦν»³⁰ καὶ τὴν θερμὴν καὶ ἀνυπόκριτον καὶ ζῶσαν πίστιν³¹. Ἡ συνύπαρξις πάντων τῶν ἀνωτέρω χαρακτήρων ἀναδεικνύει τὴν προσευχὴν εὐάρεστον καὶ ἀληθῆ καὶ γνησίαν καὶ τελεσφόρον καὶ δὴ καὶ μάλιστα ἡ πίστις εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ προσευχή εἶναι ἀνωφελὴς καὶ νεκρά. Διὰ τὴν πίστιν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ὁ Κύριος εἰς τὴν διδασκτικωτάτην περικοπήν τῆς ξηρανθείσης συκῆς³² ἐν κατακλείδι λέγει: «καὶ πάντα ὅσα ἐὰν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψετε»³³. Ὁ Βυζαντινὸς θεολόγος Εὐθύμιος Ζιγαβηνὸς σχολιάζων τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κυρίου ἐπιγραμματικώτατα λέγει: «Πάντα νόει, μὴ ἀπλῶς, ἀλλὰ τὰ ἄξια»³⁴. Ἡ γνησία πίστις δὲν ζητεῖ παρὰ μόνον αἰτήματα τοιαῦτα, διὰ τῶν ὁποίων προάγεται ὁ θρησκευτικὸς καὶ ἠθικὸς βίος τοῦ χριστιανοῦ. Θαύματα ἐπιτελοῦνται μόνον διὰ τῶν προσευχῶν τῶν πιστῶν χριστιανῶν³⁵.

Ἡ προσευχή τοῦ χριστιανοῦ, ἡ ὁποία φέρει τοὺς

25. Πράξεις, 4, 23-31.

26. Ἐκκλησιαστής, 5,2 κ. ἐξ.

27. Λουκᾶ, 18, 13, 14.

28. Λουκᾶ, 18, 1-8.

29. Ματθαίου, 26, 39, 42, 44: «...πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ».

30. Α' Τιμοθέου, 2,5.

31. Ματθαίου, 21,22. Ἰακώβου, 1, 5-7.

32. Ματθαίου, 21, 18-22.

33. Ματθαίου, 21,22. Μάρκου, 11,24.

34. Εὐθύμιος Ζιγαβηνός, Ἰσχυρὸν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, Κεφ. XXI, 22, MPG., 229, 559.

35. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀποδεικνύει ὅτι ἡ πίστις μόνη δὲν κάμνει τὸν χριστιανόν. Ἀπαιτεῖται μετὰ τῆς πίστεως καὶ ἡ ἀγάπη: «...καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ...ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἰμι» (Α' Κορινθ. 13,2). Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος (11,25) προσθέτει: «καὶ ὅταν στήκετε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος, ἵνα καὶ ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφ' ἡμῶν τὰ παραπτώματα ὑμῶν».

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 359 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17/1989 τεύχους.

22. Α' Τιμοθέου, 1,5.

23. Ἑβραίους, 12,2.

24. Λουκᾶ, 11,1.

προαναφερθέντας χαρακτηρας καθίσταται πανίσχυρος όχι καθ' εαυτήν, αλλά καθ' όσον προκαλεί και χρησιμοποιοει την κυβερνώσαν τά πάντα και επί παντός όντος βασιλεύουσαν θείαν Δύναμιν.

Η ανθρωπίνη ιστορία δέν είναι αποτέλεσμα μόνης της ενεργείας των δυνάμεων της φύσεως· αντιθέτως τά γεγονότα αὐτῆς όφειλονται κατά μέγα μέρος εις την ενεργειαν της δυνάμεως του ανθρωπίνου πνεύματος, των αισθημάτων αὐτοῦ και των διαθέσεων της συνειδήσεως αὐτοῦ και πρό πάντων εις την ενεργόν εποπτεϊαν και κυβέρνησιν της θείας Προνοίας, ή οποία πανσόφως διευθύνει τά πάντα προς τό ἄριστον τέλος, άν και ό ανθρωπινος όφθαλμός αδυνατεϊ νά παρακολουθήσῃ πάντοτε τάς ενεργείας αὐτῆς και ἴδῃ την σκοπιμότητα αὐτῶν. Ἀκόμη και αὐτά τά αποτελέσματα των ενεργειῶν των λεγομένων μεγάλων ανδρῶν αποδίδουν πολλάκις αντίθετα των σκέψεων και αποφάσεών των, διότι υπεράνω τούτων ενεργεϊ ή θεία Πρόνοια, ή οποία ὀρθῶς λέγεται υπό των θεοφόρων της Ἐκκλησίας πατέρων ότι είναι συνεχῆς δημιουργία, και ή οποία είναι ό κυρίως παράγων της ιστορίας³⁶. Η δέ Ἀγία Γραφή περιέχει πάμπολλα παραδείγματα της δυνάμεως της προσευχῆς και εις την Παλαιάν και εις την Καινήν Διαθήκην. Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ αναφέρεται ότι διά της θερμῆς και ανυποκρίτου προσευχῆς γυναῖκες ἀσθενεῖς και ἀδύνατοι ὡς ή Ἑσθήρ³⁷ και Ἰουδιθ³⁸ ἐνίκησαν φοβερούς ἐχθρούς του κινδυνεύοντος Ἑθνους των, ό δέ μέγιστος των Προφητῶν θεόπτης Μωϋσῆς³⁹ διά της θερμῆς και ανυποκρίτου και ἐπιμόνου προσευχῆς νικᾷ και ἀφοπλίζει, οὕτως εἰπεῖν, και αὐτήν την θείαν Δικαιοσύνην: «Και ἰλάσθη Κύριος περί της κακίας, ἥς εἶπε ποιῆσαι τόν λαόν αὐτοῦ»⁴⁰. Ὁ Κύριος εἰσακούει την προσευχήν του Μωϋσέως και τοιουτοτρόπως δέν τιμωρεῖ τόν ἀγνώμονα και ἀχάριστον⁴¹ λαόν των Ἰου-

δαίων⁴², ό όποῖος πλουσίως και θαφιλωῶς εὐηργετήθη και κατά τούς χρόνους της δράσεως των μεγαλωνύμων Προφητῶν, υπό «του Παλαιου των ἡμερῶν»⁴³ και υπό του Σωτήρος Χριστοῦ⁴⁴ κατά τούς χρόνους της τριετοῦς δημοσίας δράσεώς Του. Ἐκ της Καινῆς Διαθήκης μνημιονεύομεν μόνον την θεραπείαν της θυγατρὸς της Χαναναίας, ή οποία υπῆρξεν αποτέλεσμα της θερμῆς και ἐπιμόνου προσευχῆς⁴⁵.

Ἀλλ' υπάρχουν θεδαίως ὅρια εις την δύναμιν της προσευχῆς· ταῦτα δέ είναι: πρῶτον ό κύκλος των θείων υποσχέσεων. Ματαία αποδίδει ή προσευχή, ή οποία γίνεται πέραν του κύκλου τούτου, ἐνθ' ἐντός αὐτοῦ εἶναι ὠφέλιμος και καρποφόρος διά πᾶσαν καρδίαν «πεινώσαν και διψῶσαν την δικαιοσύνην»⁴⁶. Καί δεύτερον, «τό θέλημα του Θεοῦ»⁴⁷. Διά τόν χριστιανόν εἶναι καλόν ότι υπάρχει τό ὅριον τούτο. Πολλάκις τό τέκνον δυσαρρεστέεται κατά του πατρὸς και ἀμφιδάλλει περί της ἀγάπης του, διότι δέν υποχωρεῖ εις τάς παραλόγους ἀξιώσεις του, ἀλλά ἐνίοτε και της σωφρονιστικῆς ράβδου κάμνει χρῆσιν, ὅπως περιορίσῃ τάς ἀνοήσις αὐτοῦ, διότι ή ἀγάπη δέν είναι τυφλή και ἀλόγιστος· εἶναι ἀγάπη παιδεύουσα και ὠφελοῦσα, ἀγάπη, μή ἐκτρεπομένη εις ὀργήν, —κατά την Παύλειον ρῆσιν: «και οἱ πατέρες μή παροργίζετε τά τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτά ἐν παιδείᾳ και νοουθεσίᾳ Κυρίου»⁴⁸—, ἀλλ' εις διόρθωσιν. Καί ὁμιως ό πατήρ ἐκεῖνος ἀγαπᾷ τό τέκνον του εἰλικρινέστερον και θαυότερον ἀπό τόν πατέρα ἐκεῖνον, ό όποῖος υποχωρεῖ εις τάς ἀνοήτους ἀξιώσεις αὐτοῦ και διαφθείρει αὐτό διά της υποχωρήσεως. Η μεγάλη αὕτη ἀλήθεια ἐπικυροῦται υπό της ἀμερολήπτου ιστορίας και της πείρας, αἱ όποῖαι ὁμοφώνως ἀποφαίνονται ότι εὐτυχῆς ἀληθῶς εἶναι τό τέκνον ἐκεῖνο, τό όποῖον ἔχει πατέρα, ό όποῖος τοποθετεῖ τό ἰδικόν του λελογισμένον θέλημα υπεράνω του αἴωρου και ἀλογίστου θελήματος του μικροῦ τέκνου. Οὕτως εἰ-

36. Βλ. Ψαλμούς, 144,15. 126,1. Α' Πέτρου, 5,7. Ματθαίου, 6,26.

37. Ἑσθήρ, 4,17^α κ. ἐξ.

38. Ἰουδιθ, Κεφ. Θ'.

39. Δευτερονόμιον, 34,10: «καί οὐκ ἀνέστη ἐτι προφήτης ἐν Ἰσραὴλ ὡς Μωϋσῆς».

40. Ἐξόδου, 32,14.

41. Εἶναι ἀληθές ότι ό πλουσίως εὐηργετηθεῖς Ἰουδαϊκός λαός υπό του Κυρίου συντομώτατα ἐλησμόνησε τά πάντα. Ἀπεδείχθη τελείως ἀγνώμων και ἀχάριστος. Καί ἀληθῶς, ὡς θεδαίσι και ή ἀμερολήπτως μακραίων της ἀνθρωπότητος ιστορία, ἐκεῖνο ὅπερ ἐκολώτερον λησμονεῖ ό ἄνθρωπος εἶναι ή εὐγνωμοσύνη πρός τόν εὐεργέτην του. Ἐκ των ἀναριθμητῶν παραδειγμάτων ἀχαριστίας, ἅτινα δυστυχῶς πληροῦν τάς δέλτους της ιστορίας της ἀνθρωπότητος, περιορίζομεθα μόνον εις δύο: Κατά τόν ἐρανιστήν Διογένην τόν Λαέρτιον, ἀμᾶσαντα κατά την Γ' μ.Χ. ἑκατονταετηρίδα, ό τελειωτής της ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας Ἀριστοτέλης (384 - 322 π.Χ.) ρητῶς ἀπεφάνθη, κατόπιν σχετικῆς ἐρωτήσεως ὑποβληθείσης εις αὐτόν ὅφ' ὁμάδος μαθητῶν του περί του «τί γηράσκει τάχιστα;» (= τί λησμονεῖται ἐκολώτερον), μέ την διακρίνουσαν δέ αὐ-

τόν ἔκτακτον ἐτοιμότητα ἀπήντησεν ἐπιγραμματικώτατα «χάριτος μνήμη» (= ή ἀνάμνησις της εὐεργεσίας), ότι παρὰ των πλείστων ἀνθρώπων λησμονεῖται ή ἀνάμνησις της εὐεργεσίας. (Διογένης Λαέρτιου, Φιλοσόφων βίων και δογμάτων συναγωγή, Ἀριστοτέλης, Βιβλίον V, 18). Ἀλλ' ἀσυγκρίτως τελειότερον περί του μεγίστου κακοῦ της ἀχαριστίας ἀπεφάνθη ό των ψυχῶν και των σωμάτων δεσπότης Χριστός, Ὅστις διά της γνωστῆς ἐκεῖνης θεραπείας των Δέκα Λεπρῶν ἔρχεται νά στιγματίσῃ την σκαιάν ἀχαριστίαν των ἐννέα θεραπευθέντων και νά ἐξάρῃ ἐξαισίως την εἰλικρινή εὐγνωμοσύνην του ἐνός θεραπευθέντος ἐκεῖνου εὐσυνειδήτου λεπροῦ. (Λουκᾶ, 17, 11,19).

42. Ἐξόδου, 32, 30-34.

43. Δανιήλ, 7,13.

44. Πράξεων, 10,38. Λουκᾶ, 4,18.

45. Ματθαίου, 15, 21-28. Βλ. και Λουκᾶ, 18, 1-8.

46. Ματθαίου, 5,6.

47. Μάρκου, 3,35.

48. Ἐφεσίους, 6,4.

ναι εὐτύχημα καὶ εὐεργέτημα μέγα δι' ἡμᾶς ὅτι ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς ἔχει ὅριον τὸ θεῖον θέλημα.

Ἡ πολύτιμος δύναμις τῆς ἀληθοῦς καὶ γνησίας χριστιανικῆς προσευχῆς φαίνεται ἐκ τῶν καρπῶν τοὺς ὁποίους παράγει. Διὰ τῆς προσευχῆς πραγματοποιεῖται ἡ συμφιλίωσις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ Ἀγίου Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐξησφαλίσθη μὲν διὰ τοῦ τιμίου καὶ παναγίου Αἵματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ ὁποῖον ἀφθόνως ἐχύθη ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, ἀλλ' ἡ πραγματοποίησις καὶ ἐφαρμογὴ τῆς συνδιαλλαγῆς γίνεται διὰ τῆς προσευχῆς, διότι ἐν ὧσφι ὁ ἄνθρωπος δὲν προσέρχεται πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῆς προσευχῆς, μένει ἀδιάλλακτος καὶ ἀσυμφιλίωτος πρὸς Αὐτὸν καὶ ἐχθρός. Ἐπίσης διὰ τῆς προσευχῆς λαμβάνει ὁ ἁμαρτωλὸς τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἄφεσιν, ἡ ὁποία ἐξηγοράσθη μὲν διὰ τοῦ ἀτιμωτικοῦ καὶ ἐπονειδίστου θανάτου τοῦ Χριστοῦ⁴⁹, ἀλλὰ παρέχεται μόνον εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θὰ ζητήσῃ ταύτην διὰ τῆς θερμῆς προσευχῆς καὶ κυρίως διὰ τῆς ἀληθοῦς καὶ εἰλικρινοῦς μετανόιας καὶ ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα, ὡς σαφῶς μαρτυρεῖ ἡ Ἀγία Γραφή, ἡ Ἱερὰ Παράδοσις καὶ οἱ θεοφόροι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες. Οἱ ἀληθεῖς χριστιανοὶ πάσης ἐποχῆς προσέρχονται τακτικῶς εἰς τοὺς πνευματικὸς Πατέρας, ἐξομολογοῦνται τὰς πράξεις των καὶ λαμβάνουν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν των, ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀντιοχεὺς Ἑλληὴν ἱστορικὸς καὶ ἱατρὸς Εὐαγγελιστὴς Λουκάς εἰς τὸ Ἱερὸν Βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων «Πολλοὶ τε τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν»⁵⁰. Τέλος διὰ τῆς προσευχῆς λαμβάνει ὁ ἡδὴ διὰ τῆς εἰλικρινοῦς μετανόιας συγχωρηθεὶς τὴν Χάριν τοῦ Παναγίου καὶ Ζωοποιοῦ Πνεύματος, ἡ ὁποία ἐξησφαλίσθη μὲν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἀφ' οὗτου ὁ Χριστὸς ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου «καὶ ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ»⁵¹, ὡς λέγει αὐτὸς ὁ Κύριος εἰς τὴν μνημειώδη Ὀμιλίαν Του πρὸς τοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους περὶ τῆς μαρτυρίας καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Παρακλήτου⁵²: «Ἄλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν· συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. Ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς»⁵³, παρέχεται δὲ δωρεὰν εἰς τὸν αἰτοῦντα, ὡς λέγει πάλιν ὁ Κύριος εἰς τὴν Κυριακὴν Προσευχὴν καὶ

τὴν ἐπιμονὴν εἰς τὴν προσευχήν⁵⁴: «εἰ οὖν ὑμεῖς, ὑπάρχοντες πονηροί, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ δώσει πνεῦμα ἀγαθὸν τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;»⁵⁵.

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων καθίσταται φανερόν ὅτι ἡ προσευχὴ ἔχει σπουδαιότητα σημασίαν καὶ εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα εἰς πάντα ἀληθῆ χριστιανόν, διότι προσπορίζει μεγάλην ἡθικὴν δύναμιν εἰς τὸν μετὰ πίστεως θερμῆς καὶ διαπύρου προσευχόμενον, ὥστε οὗτος γενναίως καὶ εὐθαρσῶς νὰ δύναται νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὰς ποικίλας τῆς παρουσίας ζωῆς δυσχερείας καὶ νὰ ἀγωνίζεται ἀνδρείως κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν φοβερῶν παγίδων καὶ «μεθοδεῶν τοῦ διαδόλου»⁵⁶. Κατὰ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν οὐδὲν ἄλλο καθήκον εἶναι τόσον μέγα ὅσον ἡ Προσευχὴ. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος Σωτὴρ προσήχετο καὶ κατ' ἰδίαν καὶ δημοσίᾳ: «ἀνέδῃ εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι»⁵⁷. «καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ»⁵⁸. Ἀλλὰ καὶ οἱ συνεχισταὶ τοῦ κοσμοσωτηρίου ἔργου τοῦ Κυρίου, οἱ Θεοκήρυκες Ἀπόστολοι προσήρχοντο ὡς Ἐκείνος καὶ ἐτόνιζον τὴν μεγίστην σημασίαν τῆς προσευχῆς εἰς τοὺς πρώτους χριστιανούς. Τὰ αὐτὰ περὶ τῆς σημασίας καὶ ἀναγκαιότητος τῆς προσευχῆς ἐδίδαξαν καὶ οἱ θεοφόροι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες καὶ οἱ Ἀγιοί⁵⁹. Ἡ προσευχὴ εἶναι κλεῖς θαυμαστή, διὰ τῆς ὁποίας ἀνοίγονται οἱ οὐρανοὶ καὶ κατέρχονται αἱ πλοῦσαι δωρεαὶ τοῦ Ἀγίου Θεοῦ. Εἰς τὴν προσευχήν μας πρέπει νὰ ζητῶμεν κυρίως πρῶτον τὰ πνευματικὰ καὶ οὐράνια καὶ ἔπειτα τὰ σαρκικά καὶ ἐπίγεια. Ὡσαύτως εἰς τὴν προσευχήν μας πρέπει νὰ ἐγκατερεθῶμεν καὶ νὰ ἐπιμένωμεν μετὰ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ Ὑψίστος θὰ ἐπακούσῃ τῆς προσευχῆς μας. Χρέος ὅθεν παντὸς χριστιανοῦ εἶναι νὰ παρακαλῇ τὸν Κύριον συνεχῶς, παρὰ τοῦ ὁποίου καταβαίνει «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον»⁶⁰, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς του καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Οὕτως προσευχόμενοι ὡς εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ προσευχὴ μας θὰ ἀποκτήσῃ τὴν δύναμιν ἐκεῖνην τὴν μεγάλην, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἀναδιδάσῃ τὸν ἐν πίστει προσευχόμενον πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ.

(Τ ἐ λ ο ς)

49. Α' Κορινθίους, 6,20: «ἡγοράσθητε γὰρ τιμῆς». Α' Πέτρος, 1, 18-19: «οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαράδοτου, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἄμωυ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ».

50. Πράξεις, 19,18.

51. Μάρκος, 16,19.

52. Ἰωάννου, 16, 1-15.

53. Ἰωάννου, 16,7.

54. Λουκά, 11, 1-13.

55. Λουκά, 11,13.

56. Ἐφεσίους, 6,11.

57. Ματθαίου, 14,23.

58. Λουκά, 6,12. 4,15 κ. ἑξ.

59. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς (328 - 391 μ.Χ.) τονίζει, ὅτι ἡ προσευχὴ μας πρέπει νὰ εἶναι τόσον συχνὴ ὥστε καὶ ἡ ἀναπνοή. (Βλ. Ἀρθρον Βασιλείου Μουσάκη, Ἡ ἀδιάλειπτος προσευχὴ καὶ ὁ ποιμὴν, Ὁρθόδοξοι καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμος Ι', στ. 645, Ἀθήναι, 1960.

60. Ἰακώβου, 1,17.

1. ΟΙ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ ΕΦΗΜΕΡΙΟΙ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου
κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Στὴν παραδοσιακὴ ἀγροτογεωργικὴ κοινωνία ἡ μεγάλη ἡλικία εἶχε πρωταρχικὴ σημασία. Οἱ πῦθ ἡλικιωμένοι, οἱ γέροντες εἶχαν τὰ πρωτεῖα τόσο στὸ χωρὸ τῆς οἰκογένειας (πατριάρχες) ὅσο καὶ στὸν κοινωνικὸ χωρὸ (δημογέροντες). Σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς, ἐπικεφαλῆς ἦταν ἡλικιωμένα πρόσωπα. Γιὰ τὶς κρατικὲς ὑποθέσεις κύριό λόγο εἶχε ἡ Βουλὴ τῶν Γερόντων, ἡ Γερουσία. Ἡ δικαιοσύνη ἀποδιδόταν ἀπὸ τοὺς γέροντες. Στὴ Δυτικὴ μάλιστα Εὐρώπῃ, διασώζουσαν ἀκόμη καὶ σήμερα αὐτὴ τὴν παράδοση, καθὼς οἱ παράγοντες τῆς δικαιοσύνης, Δικαστὲς καὶ Δικηγόροι, κατὰ τὶς συνεδριάσεις τῶν Δικαστηρίων φοροῦν λευκὲς περοῦκες, σὲ ἐνδειξὴ ὅτι ἡ δικαιοσύνη βρίσκεται στὰ χέρια ἡλικιωμένων προσώπων. Ἄλλωστε τὰ λευκὰ μαλλιά, οἱ λευκὲς γενειάδες ἦταν σύμβολα τῆς πείρας, τῆς διοικητικῆς ικανότητος καὶ τῆς σοφίας.

Ἀνάλογη πρὸς τὴ σημασία αὐτὴ ποὺ εἶχε ἡ τρίτη καὶ ἡ τετάρτη ἡλικία στὶς παλαιὲς κοινωνίες ἦταν καὶ ἡ τιμὴ ποὺ οἱ πολῖτες ἀπέδιδαν στοὺς ἡλικιωμένους. Οἱ νέοι ἰδιαίτερα ἔδειχναν μεγάλο σεβασμὸ τόσο πρὸς τοὺς γέροντες γονεῖς τους (πρὸβλ. καὶ τὴν 5ῃ Ἐντολὴ τοῦ Δεκαλόγου: «τίμα τὸν Πατέρα σου καὶ τὴ Μητέρα σου» (Ἐξοδ. κ' 12) ὅσο καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους γέροντες τῆς πολιτείας. Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ὁ σεβασμὸς τῶν νέων πρὸς τοὺς γέροντες ἐθεωρεῖτο κατ' ἐξοχὴν κοινωνικὴ ἀρετὴ, τὴν ὁποία μάλιστα ἐφαρμοζαν ἰδιαίτερα οἱ νέοι τῆς Σπάρτης, ὅπως μαρτυρεῖ τὸ ὥραϊο περιστατικὸ ποὺ συνέβη κάποτε στοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνες στὴν ἀρχαία Ὀλυμπία¹.

Ἡ σημασία αὐτὴ ποὺ ἀπέδιδαν στὴ μεγάλη ἡλικία οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ καὶ γενικὰ οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀγροτογεωργικῶν κοινωνιῶν ὀφείλεται στὴν ἰδεολογία ποὺ ἐδέσποζε στὶς παλιὲς αὐτὲς ἐποχές. Οἱ ἄνθρωποι δηλα-

δὴ ἐπὶ χιλιάδες χρόνια ἐπίστευαν ὅτι τὸ ἄριστο καὶ τὸ τέλειο, ὁ Παράδεισος, ἡ Χρυσὴ Ἐποχὴ (τὸ Eldorado) ὑπῆρξε στὸ παρὲλθὸν τῆς ἱστορίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προτεχνικός ἄνθρωπος ἦταν στραμμένος πρὸς τὸ παρελθόν. Εἶχε μπροστὰ του τὸ παρελθόν καὶ πίσω του τὸ μέλλον², τὸ ὁποῖο βέβαια ἀγνοοῦσε καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἀποτελοῦσε ἀξία γι' αὐτόν.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ὁμως καὶ τεχνολογικὴ ἀνάπτυξη τῆς ἐποχῆς μας προκάλεσε μιὰ ἐντυπωσιακὴ διαφοροποίηση τῆς ἀξίας τοῦ χρόνου, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀνθρώπου νὰ στραφεῖ ἀπὸ τὸ παρελθόν στὸ μέλλον. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ μιὰ ἐπαναστατικὴ ἀλλαγὴ. Ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς ἄλλαξε τὸν προσανατολισμὸ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ 180°. Ἐτσι ὁ ἄνθρωπος σήμερα ἔχει πιά μπροστὰ του τὸ μέλλον καὶ πίσω του τὸ παρελθόν. Ἡ πρόοδος, ἡ εὐτυχία καὶ γενικὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου τοποθετεῖται πιά στὸ μέλλον.

Οἱ συνέπειες τῆς «ἐπανάστασης» αὐτῆς ἦταν τεράστιες. Τὸ παρελθόν ἔχασε τὴν ἀξία του, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ μελλοντικὴ διάσταση τοῦ χρόνου ποὺ θεωρεῖται πιά ὑπεραξία. Τὸ νεώτερο θεωρεῖται καὶ καλύτερο, ἐνῶ τὸ παλαιότερο κρίνεται ὡς χειρότερο καὶ ξεπερασμένο. Ἡ μεγάλη ἡλικία ἔχασε τὸ κύρος ποὺ εἶχε, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ νεανικὴ ποὺ ἀπέκτησε μεγάλη ἀξία.

Οἱ νέοι δεσπόζουν στὴ σύγχρονη ζωὴ. Οἱ ἡλικιωμένοι καὶ οἱ γέροντες, πανικόβλητοι μπροστὰ στὴν ἄνοδο τῆς ἀξίας τῶν νέων, καταφεύγουν σὲ διάφορα τεχνητὰ μέσα γιὰ νὰ φαίνονται κι αὐτοὶ νέοι, βάφουν π.χ. τὰ λευκὰ μαλλιά τους, ντύνονται μὲ ρούχα νεανικά, χορεύουν νεανικοὺς χορούς, συμμετέχουν σὲ ἐκδηλώσεις καθαρὰ νεανικὲς, ὅπως στὰ σπόρ κλπ.

Τὸ θλιβερὸ στὴν ὑπόθεση αὐτὴ εἶναι ὅτι οἱ νέοι,

1. Πρόκειται γιὰ τὴν περίπτωση ἑνὸς γέροντα ποὺ ἀναζητοῦσε μιὰ θέση στὶς κερκίδες τοῦ σταδίου τῆς Ὀλυμπίας. Ἐνῶ κανεὶς δὲν σηκωνόταν νὰ παραχωρήσει τὴ θέση του, ὅταν ἔφθασε στὶς κερκίδες τῶν Σπαρτιατῶν, αὐτοὶ προσφέρθηκαν νὰ δώσουν θέση στὸν ἡλικιωμένο ἐπισκέπτη. Τότε ἐκεῖνος εἶπε: «Ὅλοι οἱ Ἕλληνες γνωρίζουν τὴν ἀρετὴ. Μόνο ὁμως οἱ Ἀκαδαίμονες τὴν ἐφαρμόζουν»!

2. Τὴ χαρακτηριστικὴ αὐτὴ στάση τοῦ ἀρχαίου ἀνθρώπου ἐναντὶ τῆς ἀξίας τοῦ χρόνου ἐκφράζουν οἱ προθέσεις τῆς λατινικῆς γλώσσας ante ποὺ σημαίνει ταυτοχρόνως «πρὸ» καὶ «μπροστὰ» καὶ post ποὺ σημαίνει «μετὰ» καὶ «πίσω». Τὸ ante χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ παρελθόν, διότι αὐτὸ ἦταν μπροστὰ στὸν ἄνθρωπο, καὶ τὸ post γιὰ τὸ μέλλον, ποὺ ἦταν πίσω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

μεθυσμένοι από την άνοδο της αξίας της ηλικίας τους, άρχισαν να χάνουν τον πατροπαράδοτο σεβασμό προς τους ηλικιωμένους. Τα παιδιά δεν σέβονται τους γονείς τους. Πολλοί γονείς δεν δέχονται να συγκατοικούν με τους ηλικιωμένους γονείς τους, τους πάππους, στο ίδιο σπίτι και επιδιώκουν να τους «κλείσουν» σε κάποιο «Οίκο ευγηρίας». Στα μέσα συγκοινωνίας παιδιά και νέοι κάθονται άνετα στα καθίσματα, αδιαφορώντας αν μπροστά τους στέκονται όρθιοι γέροντες και ηλικιωμένα πρόσωπα...

Ώστερα από την απαραίτητη αυτή κοινωνιολογική εισαγωγή, μπορούμε τώρα να αναφερθούμε στο συγκεκριμένο θέμα μας.

Οί Κληρικοί, στην παραδοσιακή έλληνορθόδοξη κοινωνία, ηλικιωμένοι και μή, λόγω της θρησκευτικής και πολιτιστικής ομοιογένειας που επικρατούσε σ' αυτή, είχαν απόλυτο κύρος και απολάμβαναν το σεβασμό από όλα τα μέλη της κοινότητας. Είναι χαρακτηριστικό ότι και τους νέους ακόμη στην ηλικία Ίερεΐς, οί Ώρθόδοξοι πιστοί τους προσφωνούσαν «Πάτερ» ή «Γέροντα»! Ο Ίεραμείριος, μαζί με τόν Πρόεδρο της Κοινότητας και τόν Δάσκαλο ήταν οί «Προεστοί» και οί «Προύχοντες» του Χωριού.

Η τεχνολογική και βιομηχανική δόμηση και λειτουργία της σύγχρονης κοινωνίας, σε συνδυασμό με τη διαφοροποίηση της αξίας της ηλικίας είχαν καταλυτικές συνέπειες για τους ηλικιωμένους Κληρικούς. Οί ηλικιωμένοι Ίεραμείριοι είχαν συνηθίσει να άσχοιιν τόν Ιερατικό τους λειτούργημα στην τοπική περιοχή της Ίενορίας. Στην περιορισμένη τοπική κλίμακα της Ίενορίας περιλαμβανόταν τόσο ή κατοικία όσο και ή εργασία τών ένοριτών τους. Έτσι, ό ηλικιωμένος Ίεραμείριος είχε τη δυνατότητα να επικοινωνεί με τους ένοριτες του, να τους επισκέπτεται και να τους γνωρίζει σχεδόν όλους ονομαστικά, αλλά και οί ένοριτες επίσης να τόν γνωρίζουν και να τόν αναγνωρίζουν ως ποιμένα και πνευματικό τους πατέρα.

Στην αστικοποιημένη σύγχρονη κοινωνία, ιδιαίτερα δε στα μεγάλα αστικά κέντρα, ή φυσιογνωμία και ή κοινωνική λειτουργία της Ίενορίας (της τοπικής Γειτονιάς ή Συνοικίας) έχουν άλλοτριωθεί. Η κατάσταση τών Ένοριτών στη δομή και τόν χώρο της πολυκατοικίας έχει γίνει άπρόσιτη πιά για τόν ποιμένα και ή εργασία, λόγω μετατόπισής της σε χώρους εκτός της Ίενορίας, είναι εκτός της ποιμαντικής ευθύνης του Ίεραμείριου. Η μεγάλη εξάλλου κυκλοφορία πάσης φύσεως όχημάτων και τροχοφόρων στους μεγάλους δρόμους και τις λεωφόρους, που κατακερατίζουν κυριολεκτικά τόν γεωγραφικό χώρο της Ίενορίας,

άποτελεί καταλυτικό εμπόδιο για την άσκηση ποιμαντικού έργου εκ μέρους ηλικιωμένων ποιμένων, οί όποιοι τοιουτοτρόπως εξωθούνται στο περιθώριο της σύγχρονης ζωής, όπως δυστυχώς και όλοι οί άλλοι ηλικιωμένοι τών μεγάλων πόλεων.

Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι ή σύγχρονη τεχνολογική κοινωνία είναι κοινωνία κυρίως τών νέων άνθρώπων. Είναι μια νέα κοινωνία που άπευθύνεται στους νέους και χρειάζεται νέους στην ηλικία ανθρώπους. Οί νέοι ανταποκρίνονται εύκολότερα στην αυξημένη κινητικότητα, την ένταση και την πολυπλοκότητα της βιομηχανικής κοινωνίας. Ο σύγχρονος τρόπος ζωής, σκέψης και όργάνωσης όλων τών τομέων της κοινωνίας άπαιτεί νέους ανθρώπους, οί όποιοι όχι μόνο θα έχουν γεννηθεί στη νέα αυτή εποχή, αλλά και θα έχουν εκπαιδευτεί και εξοπλιστεί για να ζήσουν και εργασθούν στο σύγχρονο αυτό κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον της εποχής μας.

Οί ηλικιωμένοι επομένως Ποιμένες και ιδίως όσοι έχουν γεννηθεί στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα δεν είναι πιά δυνατόν να ανταποκριθούν στις αυξημένες προϋποθέσεις που άπαιτεί ένα σύγχρονο ποιμαντικό έργο της Έκκλησίας. Γι' αυτούς πλέον ισχύει ό λόγος που είπε ό Κύριος στόν Πέτρο: «Ότε ής νεώτερος, εξώννυες σεαυτόν και περιεπάτεις όπου ήθελες» όταν δε γηράσσης... άλλος σε ζώσει και οίσει όπου ου θέλεις» (Ίωάν. κα' 18), δηλαδή άλλος θα έχει την πρωτοβουλία τών επιλογών και τών κινήσεων!

Αν όμως ή ηλικία δεν επιτρέπει πιά στους Ίεραμείριους να μάχονται στην πρώτη γραμμή της Παράταξης του Κυρίου, όπως όταν ήταν νέοι, μπορούν κάλλιστα να προσφέρουν πολλά ως πνευματικοί και εξομολόγοι της Ίενορίας. Είτε έν ενεργεία είτε έν συντάξει μπορούν (εφόσον είναι ασφαλώς ύγιείς και έχουν τις απαιτούμενες δυνάμεις) να άσχοιιν άριστα τόν έργο αυτό και ως εκ τούτου πρέπει να χρησιμοποιούνται από την εκκλησιαστική διοίκηση, με ειδική πάντοτε γράση ή άδεια, ιδίως οί πιά κατάλληλοι για τόν σπουδαίο αυτό ποιμαντικό διακόνημα της Έκκλησίας μας.

(Συνεχίζεται)

Παρακαλούνται όσοι άποστέλλουν ταχυδρομικές επιταγές προς τά περιοδικά «Θεολογία», «Έκκλησία» και «Ίεραμείριος», να σημειώνουν και την αίτία της άποστολής.

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΝ*

Τοῦ Ἀρχιμ. κ. ΠΑΥΛΟΥ ΑΘΑΝΑΤΟΥ

Ὁ τύπος αὐτὸς εἶναι μεταγενέστερος εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐμφανίζεται δηλ. μετὰ τὸν 15ον αἰῶνα. Καὶ εἶναι, ὡς εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται τις, ἐξ ἐπιδράσεως δυτικῆς, ἢ ἀκριβέστερον ἀναγεννησιακῆς²⁰. «Τὴν γονυπετῇ Θεοτόκον ὑπηγόρευσε εἰς τὴν τέχνην ἡ ἑξαρσις τῆς ιδέας τῆς θεότητος τοῦ τεχθέντος, πρὸς ὃν μετὰ δέους καὶ ἄκρας εὐλαθείας, προσπίπτοντες, δέον νὰ ἀτενίζωσι πάντες οἱ παριστάμενοι καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ μήτηρ...»²¹.

4. Σπανίως ἀπαντᾶται εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἀγιογραφίαν ὁ τύπος τῆς θηλαζούσης τὸ Θεῖον Βρέφος Θεοτόκου. Ναι μὲν δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ Εὐαγγέλια τῆς Γεννήσεως ἡ Θηλάζουσα Παναγία, γίνεται ὅμως ἀναφορὰ εἰς τοὺς «μαστοὺς» τῆς Θεοτόκου εἰς τὸ ἐνδέκατον κεφάλαιον τοῦ Λουκᾶ (11.27), ὅπου ὁ εὐεργετηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου Λαὸς ἔσπεᾶ εἰς εὐχαριστίας πρὸς Αὐτὸν καὶ μακαρίζει τὴν Ἀγίαν Αὐτοῦ Μητέρα, «μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε καὶ μαστοί, οὓς ἐθήλασας»²². Ἡ ἐπιδρασις ἐκ τοῦ χωρίου τούτου εἰς τὴν ἐν λόγῳ παράστασιν τῆς Γεννήσεως εἶναι ἐμφανής.

Ὁ τύπος ὅμως αὐτὸς δὲν ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἀγιογραφίαν, διότι ἐμφανίζει τὰς συμβατικότητας τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν μυσταγωγικὸν καὶ λειτουργικὸν χαρακτήρα τῆς ὁρθοδόξου εἰκόνας, καὶ

5. Τέλος, παρατηροῦμεν καὶ τὸν τύπον τῆς Θεοτόκου καθημένης καὶ εὐχομένης πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ποῦ ἀτενίζει καὶ κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὸ Θεῖον Βρέφος. Ὁ τύπος αὐτός, ἐπίσης ἀναγεννησιακῆς ἐπιδράσεως, δὲν ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁραιοτάτη δὲ σχετικὴ σύνθεσις διασώζεται εἰς φορητὴν εἰκόνα τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὸ Μουσεῖον Μπενάκη²³.

3. Ο ΜΕΓΑΣ ΑΣΤΗΡ

Τὴν Γέννησιν τοῦ Θεανθρώπου ἀνήγγειλεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ ἐμφάνισις Λαμπροῦ Ἀστέρος* εἰς τὸν οὐρανόν. Κατὰ τὸν Ἰουστίνον, ὁ Ἀστὴρ ἐνεφανίσθη εἰς

τὴν Ἀνατολήν συγχρόνως μετὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Κυρίου, «ἀνατείλαντος οὖν καὶ ἐν οὐρανῷ ἅμα τῇ γεννηθῆναι αὐτὸν —τὸν Χριστόν— ἀστέρος...»²⁴. Τὸ σύμπαν, ὁ οὐρανὸς καὶ ὅλη ἡ φύσις συμμετέχει εἰς τὴν χαρὰν τῆς

τῆς. Διὰ τὰ ὑπάρχοντα πλήρη εἰκὼν θ' ἀναφέρωμεν ἐν συντομίᾳ ταῦτα: Οὐδὲν ἐκ τῶν ἱστορικῶν στοιχείων τῆς Βίβλου συγχροῦται μετὰ τὴν ἀστρονομίαν καὶ ἡ πλειονότης τῶν ἐπιστημῶν πιστεῖν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη εἰς τὴν Βηθλεὲμ καὶ ὅτι ἡ παρουσία του ὑπεδείχθη εἰς τοὺς Μάγους μετὰ ἑνὰ εἶδος ἀστέρος (Δ. Κωτσάκη, Ἀθῆναι 1980, σελ. 74). Πολλοὶ ὠμίλησαν δι' ἐμφάνισιν ἐκτάκτου ἀστέρος, σκοπὸν ἔχοντος ν' ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς Μάγους τὴν Γέννησιν καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς προσκύνησιν τοῦ Μεσσία. Ἄλλοι περὶ ἐκτάκτου οὐρανοῦ φαινόμενον, περὶ ὑπερφυσικῆς Θεῆς Δυνάμεως καὶ ἄλλοι περὶ ἀποσταλλέντος Ἀγγέλου, ἐμφανισθέντος μετὰ τὴν μορφήν ἀστέρος, ἀσυνήθους τῶν ἄλλων καὶ λαμπρῶς λάμποντος. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀκολουθοῦν τὴν τελευταίαν ἀποφιν: «...ὁ τῶν πολλῶν εἰς ὃ ἀστὴρ οὗτος ἦν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀστὴρ, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, ἀλλὰ δύναμις τις ἀόρατος εἰς ταύτην μετασχηματισθεῖσαν τὴν ὄψιν... Ἐπεὶ οὖν —τοὺς μάγους— ἤγαγε καὶ ἐχειραγώγησε καὶ πρὸς τὴν φάνην ἔστησε, οὐκέτι δι' ἀστρου, ἀλλὰ δι' ἁ γ γ ε λ ο υ αὐτοῖς διαλέγεται...» (P.G. 57,64), «...μέγα κλέος ἄγγελος ἀστὴρ...» (MIGNE P.G. 38, 463). Τὴν ἀποφιν τοῦ καινοῦ, καὶ μὴ συνήθους, ἀστέρος, ἐκφράζει καὶ ὁ Ὁριγένης κ.ἀ. Ἐκ τῶν συγχρόνων ἀστρονόμων πολλοὶ καταβάλλουν προσπάθειαν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸν ἀστέρα τῆς Γεννήσεως μετὰ τὰ σημερινὰ δεδομένα τῆς ἐπιστήμης. Καί, ἐρευνῶντες τὰ οὐράνια φαινόμενα τῆς ἐποχῆς τῆς Γεννήσεως, ὠμίλησαν ἄλλοι διὰ «νόδα» ἀστέρος, ἄλλοι διὰ «σοῦπερ - νόδα», διὰ κομήτου, λάμπην ἐξαιρετικὴν προελθούσαν ἐκ συνόδου ἀστέρων ἢ ἀστερισμῶν καὶ ἄλλοι δι' ἐμφάνισιν ἐκτάκτου πραγματικοῦ ἀστέρος. «...τὸ πρόβλημα τοῦ ἀστρου τῆς Βηθλεὲμ δὲν ἐρῆκεν ἀκόμη τὴν λύσιν του» (Δ. Κωτσάκη, ἔ.ἀ. σελ. 73). Καὶ διὰ τὰ κλείσωμεν τὴν, κατὰ τοὺς συγχρόνους ἀστρονόμους, ἀποφιν, παρῶσαν παράγραφον, παραθέτομεν τὸ κάτωθι, διακεκριμένον Ἑλλήνος Καθηγητοῦ, ἐδάφιν: «Συνοφίζοντες, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι οὐδὲν ὁδηγῶν φυσικὴ ἐρμηνεία εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπαληθεύῃ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὸ θαυμαστὸν ἱστορικὸν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου... οὐδεμία ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία περὶ τοῦ ὅτι ὡτως συνέβη τι ἐξαιρετικὸν ἀστρονομικὸν φαινόμενον κατὰ τὴν Γέννησιν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν Σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐξιστόρησις τοῦ γεγονότος τούτου δὲν εἶναι ἀπλὴ ποιητικὴ ἐπιπόνησις ἢ μυθικὴ πλοκή, ἔχουσα ὡς μόνον σκοπὸν κενὴν τινα ἑξαρσιν τῶν συνθηκῶν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ἀναμφισβήτητος ἱστορικὴ ἀφήγησις πραγματικότητος, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ ἀρνήθῃ ὅλως ἀθαιρέτως...» (Στ. Πλακίδου, ἔκδ. Β', Ἀθῆναι 1952, Τὸ Ἀστὴρ τῆς Βηθλεὲμ, σελ. 28). Καὶ ἄλλα χωρία σχετικὰ θὰ ἡδυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν, δι' ὃν καταφαίνεται, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἀδυνατεῖ νὰ εἰπῇ τι τὸ συγκεκριμένον «ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιχειρημάτων ἁπλῶν καὶ ἀκλονήτων». Δι' αὐτὸ ἡμεῖς δὲν ἔχομεν, παρὰ ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν Εὐαγγελικὴν διήγησιν καὶ τὴν Παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας περὶ ἐκτάκτου καὶ ἐξαιρετικοῦ Θεοῦ Σημεῖου, Ἀστέρος, Ἀγγέλου, Ὑπερφυσικῆς τινος Δυνάμεως, μετὰ σκοπὸν ν' ἀναγγεῖλῃ τὴν Γέννησιν τοῦ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν ἀναμενομένου Μεσσία εἰς τοὺς Μάγους καὶ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ ἐν συνεχείᾳ εἰς προσκύνησιν τοῦ Θεοῦ Βρέφους. Συνεπῶς ὁρθότατα ὁ Ἀστὴρ ἀπεικονίζεται ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον Ἀγιογραφίαν εἰς τὴν παράστασιν τῆς Γεννήσεως, καίτοι ἡ τοπικὴ του ἐμφάνισις ἀπέχει ἀπὸ τὸν χώρον τῆς Γεννήσεως.

24. Β.Ε.Π.Ε.Σ., τόμ. 3ος, σελ. 307.

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 367 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17/1989 τεύχους.

20. Πρβλ. Αὐτόθι, σελ. 35.

21. Αὐτόθι, σελ. 35.

22. Λουκ. 11,28.

23. Ἐκ τοῦ Καταλόγου τοῦ Α. Ξυγγοπούλου.

(*) Περὶ τοῦ λαμπροῦ ἀστρου τῆς Γεννήσεως πολλὰ ἔχουν γραφῇ ὑπὸ εἰδικῶν ἀστρονόμων καὶ πολλὰ ἐκδοχαὶ διετυπώθησαν περὶ αὐτοῦ ἀπὸ ἀστρονομικῆς ἀπόψεως. Περὶ τούτου δὲν θὰ ἀσχοληθῇ ἡ παρούσα μελέτη, διότι ἐκφεύγει τοῦ σκοποῦ

Γεννήσεως, κοσμοῦσα «τὸ στερέωμα διὰ λαμπροῦ ἀστέρος, ὅπως συμμετέσχε θραδύτερον τοῦ ὁδυνηροῦ πάθους διὰ τὰ γεγονότα τοῦ Γολγοθᾶ, ἀποκρύψασα τὸ πρόσωπον τοῦ ἡλίου»²⁵.

Ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν διήγησιν γνωρίζομεν, ὅτι οἱ σοφοὶ Μάγοι εἶδον πραγματικὸν ἀστέρα εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀσυνήθη καὶ ὑπερβαλλόντως λάμποντα, δι' αὐτό, ἄλλωστε, καὶ ἀπεφάσισαν τὸ μακρυνόν, τὸ ἱστορικὸν καὶ πλήρες ἐμποδίων καὶ ἄλλων δυσχερειῶν, ταξιδιόν των, «εἰδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ» (Ματθ. 6' 2), λέγουν οἱ Μάγοι εἰς τὸν Ἡρώδη. Ἀναφερόμενος ρητῶς εἰς τὴν σχετικὴν διήγησιν τοῦ Εὐαγγελίου ὁ Μέγας Ἀστήρ, δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀπουσιάσῃ ἀπὸ τὴν σύνθεσιν τῆς Γεννήσεως, μάλιστα δὲ κατέχει κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν ὅλην παράστασιν, ὡς θ' ἀναφέρωμεν κατωτέρω.

Ἀπὸ τὴν Εὐαγγελικὴν διήγησιν τοῦ Ματθαίου γνωρίζομεν, ὅτι οἱ ποιμένες ἐπληροφορήθησαν τὴν Γέννησιν τοῦ Θεανθρώπου ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου, ὑπὸ τῆς «δόξης Κυρίου», ἥτις «περιέλαμψεν αὐτοὺς» καὶ ὑπὸ τοῦ «πλήθους τῶν Ἀγγέλων... στρατιᾶς οὐρανόυ» καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Ἀστέρος· «... ἐξ ἀπόψεως ἱστορικῆς ὁ ἀστήρ εἶναι θέμα συνδεδεμένον μὲ τὴν ἔλευσιν (πορείαν) καὶ προσκύνησιν τῶν μάγων καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ καθ' αὐτὸ γεγονός τῆς γεννήσεως. Οὐδεμία πράγματι ἐπίσημος (κανονικὴ) πηγὴ, οὐδὲν κείμενον ἀναφέρει ὅτι τὸ ἄστρον συνῴδευσεν τὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου, ἢ ὅτι ἀνήγγειλε ταύτην π.χ. εἰς τοὺς ποιμένας. Τὸ οὐράνιον σῶμα ἐνεφανίσθη μακράν τῆς Βηθλεέμ, εἰς τὴν Ἀνατολήν»²⁶.

Δι' αὐτὸ τὸ ἄστρον ἐλλεῖπει ἀπὸ τινος παραστάσεως τῆς Γεννήσεως, ἰδίως τῆς πρωτοβυζαντινῆς ἐποχῆς. Ὑπάρχει δὲ εἰς ἄλλας τῆς ἰδίας περιόδου. Κατὰ τὸν διακεκριμένον Καθηγητὴν τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Παν) μίου Θεσσαλονίκης Κ. Καλοκύρη, «ὁ ἀστήρ ἐτέθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν εἰκονογραφίαν τῆς Γεννήσεως ὡς σύμβολον τοῦ νέου καὶ Θεοῦ Ἀστέρος, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»²⁷ καὶ δὲν παρίστανεν εἰς τὰς συνθέσεις τῆς Γεννήσεως τὸν Ἀστέρα τῆς Ἀνατολῆς, ὅστις ἀνήγγειλε τὴν Γέννησιν εἰς τοὺς Μάγους καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς προσκύνησιν τοῦ Θεοῦ Βρέφους.

Ὁ συμβολισμὸς αὐτὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔχει Βιβλικὴν προέλευσιν, «ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ»²⁸. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα χωρία τῆς Π. Διαθήκης συμβολίζεται ὁ Κύριος μὲ

Νέον Ἀστέρα καὶ λαμπρὸν Ἥλιον, ὅστις θὰ καταυγάσῃ εἰς τὸν κόσμον ὅλον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ὁ ἴδιος ὁ Κύριος δι' ἑαυτὸν λέγει: «Ἐγὼ εἰμι... ὁ ἀστήρ ὁ λαμπρὸς, ὁ πρωϊνός»²⁹. Ἀπὸ τὴν Βίβλον ὁ συμβολισμὸς ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν Πατερικὴν γραμματείαν καὶ εἰς τὴν ὑμνολογίαν. «Ἄστρον δὲ φωτεινὸν ἀνέτειλε καὶ ἄνθος ἀνέδῃ ἀπὸ τῆς Ἰεσσαί, Οὗτος ὁ Χριστός»³⁰, «ὡς ἄστρον ἐμελλεν ἀνατέλλειν αὐτὸς διὰ τοῦ γένους τοῦ Ἀβραάμ, Μωϋσῆς παρεδήλωσεν οὕτως εἰπών: Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ...»³¹. Ὁ Εὐσέβιος ἀκριδέστερον ἀναφέρει τὸν συμβολισμόν: «Ἐένος δὲ ἦν καὶ οὐ συνήθης... ἀλλὰ τίς καινὸς καὶ νέος ἀστήρ... ὅς ἦν ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ... οὗ τὴν εἰκόνα συμβολικῶς ὁ φανείς τότε τοῖς μάγοις». Καὶ ἄλλοι Πατέρες ἀναφέρουν τοῦτον τὸν συμβολισμόν. Ἀλλὰ γε καὶ εἰς τὴν ὑμνολογίαν ὁ Γεννηθεὶς Κύριος παρομοιάζεται μὲ Μέγαν Ἀστέρα. «... Χαῖρε, ἀστέρος ἀδούτου μήτηρ», «... Φῶς γὰρ τὸ ἀδούτον...», «Ἥλιε Γίε, πῶς σὲ κρύψω τοῖς σπαργάνοις...» «... τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως...», (ἀπὸ τὴν ὑμνολογίαν τῆς ἐορτῆς). Ὅμοιον συμβολισμόν ἀναφέρει καὶ ἡ εὐχὴ τῆς Πρώτης Ὁρας τῶν Χριστουγέννων καὶ ὅλου τοῦ ἔτους: «Χριστέ, τὸ Φῶς τὸ Ἀληθινόν, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον... σημειωθῆτω ἐφ' ἡμᾶς τὸ Φῶς τοῦ προσώπου Σου, ἵνα ἐν αὐτῷ ὁψώμεθα φῶς τὸ ἀπρόσιτον...».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, συντόμως ἐκτεθέντων, γίνεται κατανοητὴ ἡ ἀπεικόνισις τοῦ Ἀστέρος εἰς τὴν παράστασιν τῆς Γεννήσεως ἀπὸ τὴν πρωτοβυζαντινὴν ἤδη ἐποχὴν, καίτοι ἀπουσιάζει ἀπὸ τινος παραστάσεως, ὡς εἴπομεν, εἴτε παριστάνων τὸν Γνωστὸν Ἀστέρα τῶν Μάγων, εἴτε συμβολίζων τὸν Ἀδούτον Ἀστέρα, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, «Τ ὁ Φ ὠ ς τ ο ὕ κ ὁ σ μ ο υ».

Ἀλλωστε εἰς τὴν ἀγιογραφίαν καὶ ἐν γένει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἶναι γνωστοὶ οἱ πολλοὶ καὶ διάφοροι συμβολισμοὶ τοῦ Κυρίου, ὡς Ἀμνοῦ, ὡς λέοντος, ὡς ἀμπέλου, ἐκ τοῦ «ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα», ὡς Μεγάλῃς Βουλῆς Ἀγγέλου, ὡς Ἥλιου, κατὰ τὸ Ἀπολυτίκιον τῶν Χριστουγέννων, καὶ κατὰ τὸν Ἀκάθιστον κ.λπ. «Χαῖρε ἄστρον ἀδούτον, εἰσάγον κόσμῳ τὸ ν Μ έ γ α ν Ἥ λ ι ο ν»³² κ.λπ.

Εἰς τὴν παράστασιν τῆς Γεννήσεως ὁ Ἀστήρ προβάλλει ἀπὸ τὸν ἑναστρον οὐρανόν, εἰκονιζόμενον μεγαλοπρεπέστατα ἄνωθεν τῆς ὅλης συνθέσεως, ὡς νὰ σκέπη καὶ νὰ φυλάττῃ τὸ συντελούμενον μυστήριον. Ὁ οὐρανὸς συμμετέχει εἰς τὴν Θεῖαν Ἐνανθρώπησιν, διότι «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα».

25. Στ. Πλακίδου, «Τὸ Ἄστρον τῆς Βηθλεέμ», ἔκδ. Β', Ἀθήναι 1952.

26. Κ. Καλοκύρη, «Τὸ Ἄστρον τῆς Βηθλεέμ εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην», Θεολογικὴ 1969, σελ. 31.

27. Αὐτόθι, σελ. 36.

28. Ἀριθμ. κδ' 17.

29. Ἀποκάλ. κδ' 16.

30. Γουστίνου, Β.Ε.Π.Ε.Σ., τόμ. 3, σελ. 178.

31. Αὐτόθι, σελ. 307.

32. Θ' Ὁδὴς Κανόνος τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου.

Ὁ οὐρανός, ὡς ἐλέχθη, εἰκονίζεται ἄνω τῆς εἰκό-
νος. Πολλάκις δέ, ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ εἰκονίζονται
καὶ ἐντὸς τοῦ Σπηλαίου. Εἶναι ἡ παράδοσις τῆς Ἐκ-
κλησίας, καθ' ἣν ὁ οὐρανός ἐκλινεν καὶ συνώδευσεν τὴν
ἐπὶ γῆς καθοδὸν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, «μυστήριον ξένον,
ὁρῶ καὶ παράδοξον, οὐρανὸν τὸ σπήλαιον...». Εἰς τὸ
Σπήλαιον καὶ τὸν χώρον του εἶναι ἐμφανὲς διὰ τῶν
ἀστέρων ἡ παρουσία τοῦ οὐρανοῦ.

Ὁ οὐρανός συνδέεται στενὰ μὲ τὸν Σωτῆρα Χρι-
στὸν, διότι θεωρεῖται ἡ κατοικία καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ,
ἀλλὰ καὶ διότι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ Αὐτοῦ Μεγαλείου
«πᾶν γόνυ κάμψη ἑπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ κατα-
χθονίων... ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ
Πατρὸς»³³.

Ὁ Ἀστὴρ εἰκονίζεται ἐν τῇ συνθέσει τῆς Γεννή-
σεως πολυάκτινος, ὀκτάκτινος, τρίκτινος, δίκτινος καὶ
μονόκτινος. Εἰς τὰς δύο πρώτας περιπτώσεις ἔχει δια-
φόρους συμβολισμούς, εἰς οὓς δὲν θὰ ἀναφερθῶμεν, ἵνα
μὴ μακρύνῃ ἡ παράγραφος. Εἰς τὴν τρίτην περίπτω-
σιν ὁ Ἀστὴρ δηλοῖ τὰ Τρία Πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριά-
δος. Κοινῇ ἀποφάσει καὶ συναινέσει Αὐτῶν συνετελεῖται
τὸ μυστήριον. Εἰς τοῦτο «ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερῶθη
προσκύνησις...»³⁴. Ὁ τρίκτινος ἀστὴρ δηλοῖ σαφῶς τὴν
παραύσαν καὶ τῶν Τριῶν προσώπων τοῦ Τριαδικοῦ
Θεοῦ ἐν τῇ Γεννήσει, συμφώνως καὶ πρὸς τὸν Εὐαγγε-
λισμὸν τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τὴν Θεοτόκον, «Πνεῦμα Ἁ-
γίον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ καὶ δύναμις τοῦ Ὑψίστου ἐπι-
σκιᾶσει σοί· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται
υἱὸς Θεοῦ»³⁵.

Τὴν ἐνότητα τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ τὸν ἐν τῇ
ἐνανθρωπήσει κοινὸν σκοπὸν τῶν Τριῶν Θεῶν Προσώ-
πων τοῦ Ἀγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ ἐκφράζει καὶ ὁ μονό-
κτινος ἀστὴρ³⁶. Ἡ Ἀγία Τριάς ὑπάρχει «ἀδιαιρέτως»

καὶ ἐν «Μονάδι». Καί, τέλος, ὁ δίκτινος ἀστὴρ δηλοῖ
τὰς δύο Φύσεις τοῦ Κυρίου. Ὁ Κύριος ἐγεννήθη Θεὸς
καὶ Ἄνθρωπος. «Πρόκειται περὶ ὑπομνήσεως τῆς Ἐκ-
κλησίας — ἐν τῇ Ἀγιογραφίᾳ — ὅτι ὁ Χριστὸς «διπλοῦς
ἐτέχθη», τῆς δυνάδους λοιπὸν τῶν Φύσεων Του»³⁷. Καὶ
εἰς τὴν ὑμνολογίαν ἐκφράζεται ὁ ἐν λόγῳ συμβολι-
σμός, «...ὅππῃ νοῦν ὠράθη γάρ, διπλοῦς φύσει Θεάν-
θρωπος...»³⁸, «...διπλοῦς ἐτέχθη, Χριστὸς τὸν ἄνω κό-
σμον θέλων ἀναπληρῶσαι»³⁹ κ.λ.

Τέλος, ὁ ἀστὴρ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἄνω παραστάσεις
εἰκονίζεται καὶ διὰ Ἀγγέλου, ὅπου ἀπηχοῦνται ὠρι-
σμένοι ἐκκλησιολογικαὶ ἀντιλήψεις καὶ συμβολισμοὶ
τῆς Ἐκκλησίας.

Αἱ πρώται συνθέσεις τῆς Γεννήσεως ἀκολουθοῦν πι-
στῶς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου καὶ δὲν εἰκονίζε-
ται ἐν αὐταῖς ὁ ἀστὴρ, ὅστις χρονικῶς καὶ ἱστορικῶς
συνδέεται μὲ τοὺς Μάγους καὶ οὐχὶ μὲ τὴν Γέννησιν.
Ἀπὸ δὲ τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, χωρὶς νὰ λεί-
πουν καὶ παραστάσεις μὲ τὸν ἀστὴρα προγενεστέρως,
ἔχοντα διάφορον συμβολισμόν, ὡς ἐλέχθη, γενικεύεται
ἡ ἀπεικόνισις τοῦ Ἀστέρος εἰς τὰς εἰκόνας τῆς Γεν-
νήσεως. Εἰς τοῦτο μᾶλλον συνετέλεσαν δύο τινα. Πρῶ-
τον: Ὁ ἀναμφισβήτητος Παλαιο - Διαθηκικός Συμβο-
λισμὸς τοῦ Γεννηθέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι εἶναι ἡ ἐκ-
πλήρωσις τῆς Προφητείας τοῦ «Ἄστρου τοῦ Ἰακώβ»,
ποῦ ἀνέτειλεν ὡς ὁ «Ἥλιος τῆς Δικαιοσύνης» καὶ ποῦ
προορίζεται νὰ βασιλεύσῃ αἰωνίως εἰς ὅλον τὸν κόσμον
καί, δεύτερον, ὁ συνεορτασμός ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς
Γεννήσεως καὶ τῆς Προσκυήσεως τῶν Μάγων⁴⁰, μεθ'
ὧν εἶναι χρονικῶς καί, πραγματικῶς, συνδεδεμένος ὁ
Ἀστὴρ τῶν Χριστουγέννων.

Ὁ εἰκονιζόμενος ἀστὴρ εἰς τὰς εἰκόνας τῆς Γεν-
νήσεως, συνδέων τὴν Γῆν μὲ τὸν Οὐρανόν, ἐκφράζει
θαυμασιῶς τὴν Θεολογικὴν σημασίαν τῆς Γεννήσεως
καὶ κατέστη αἰσθητῶς εἰς τὸν ὀρθόδοξον ἀγιογράφον
λίαν ἀγαπητὸν καλλιτεχνικὸν σημεῖον, ποῦ κοσμεῖ ὁ-
περβαλλόντως, μὲ τὴν ὑπερκόσμιον καὶ οὐρανίαν του
αἴγλην, τὰς Συνθέσεις τῆς Γεννήσεως καὶ ἰδιαιτέρως
τονίζει τὸν μυσταγωγικὸν καὶ Θεῖον χαρακτήρα, ὅπου
ἀρμόζει εἰς τὸ εἰκονιζόμενον «Μυστήριον Ἐξόν». Ση-
μαίνει δέ, κατὰ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον,
τὴν προσκύνησιν ὅλης τῆς κτίσεως εἰς τὸν Σωτῆρα
Χριστόν, οἱ δὲ Μάγοι, τοὺς ὁποίους καθοδηγεῖ, ἐκφρά-
ζουν, κατὰ τὸν Ἱδιον Πατέρα, τὴν εἴσοδον τῶν ἐθνικῶν
εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, «Ἀστὴρ τρέχων δέ,
προσκύνησις κτίσεως, Μάγοι δὲ προστρέχοντες, Ἐθῶν
εἰς οὐδ οὐς».

33. Φιλ. 6' 10.

34. Ἀπολυτίκιον Ἑορτῆς τῶν Φώτων.

35. Λουκ. α' 35.

36. Εἰς πολλὰς παραστάσεις — εἰκόνας —, οὐχὶ τῆς Γεν-
νήσεως, εἰκονίζεται γενικῶς εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἀγιογραφίαν
μονόκτινος φωτεινὸς ἀστὴρ, ἡ ἀπλῶς φωτεινὴ ἀκτίς, ἡ, συνή-
θως, εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν, ποῦ δηλοῖ τὴν Ἀνατολήν,
ἡ εὐλογησὰ χεὶρ τοῦ Κυρίου, ὡς π.χ. εἰς Ὁσίους καὶ γενι-
κῶς εἰς Ἀγίους. Φωτεινὴ ἀκτίς, μονόκτινος ἡ τρίκτινος,
ἐκφράζουσα εἰς ἀμφοτέρωθεν τὰς ἀπεικονίσεις τὴν Ἀγίαν Τριά-
δα, ὑπάρχει ἀκόμη καὶ εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν. Εἰς τὰς παρα-
στάσεις αὐτὰς «ἡ ἀκτίς ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς Χάριτος τοῦ οὐ-
ρανοῦ, τῆς ἐπιδοκιμασίας, τῆς ἀποδοχῆς», ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ,
τοῦ ἐναρέτου βίου τοῦ εἰκονιζομένου Ἀγίου. Ἰδιαιτέρως δὲ
εἰς τὰς παραστάσεις τῶν Μαρτύρων ἡ ἐν λόγῳ ἀκτίς εἶναι πε-
ρισσότερον συνήθης καὶ εἰκονίζεται ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Ἐν-
τὸς φωτεινῆς ἀκτίνος δύναται νὰ εἰκονίζεται καὶ Ἀγγελος,
ἀκόμη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὡς εἰς τὸν
πρωτομάρτυρα Στέφανον, εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Ἅγιον Χαρά-
λαμπον κ.λ. Εἰς τοὺς Μάρτυρας δὲ τὸ φωτεινὸν Θεῖον σημεῖον
δὲν δηλοῖ μόνον τὰ ὡς ἄνω, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἡ Θεία Χάρις
καὶ Δύναμις ἐνδυναμώνει καὶ ἐμψυχώνει τὸν μάρτυρα πρὸ τῶν
φρικτῶν βασανιστηρίων. (Πλείονα περὶ τούτου, Ἀρχιμ. Παύ-
λου Ἀθανάτου, «Ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολὴ τοῦ Μάρτυρος»).

37. Κ. Καλοκώρη, ἔ.δ., σελ. 48.

38. Μηναίου, ἔ.δ., σελ. 180 α.

39. Αὐτόθι, σελ. 205 β.

40. Αὐτόθι, σελ. 208 α.

ΕΙΚΟΝΕΣ καὶ ΕΙΚΟΝΕΣ

Ἐπίκαιροι παραλληλισμοὶ

ΤΟΥ Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ἐπ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Δέσμοι τῶν εἰκόνων

Μὲ κοιμμένη τὴν ἀνάσα παρακολουθήσαμε ὅλοι στοὺς δέκτες τῆς τηλεοράσεως τὰ τελευταῖα γεγονότα σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση. Περισσότερο ὅμως τὰ γεγονότα ἐξ ἀνατολῶν συγκράτησαν τὴν προσοχή μας. Ἦταν σὰν ἡ Ἀνατολὴ νὰ ξαναδρῆκε πάλι τῇ φυσικῇ της φορᾷ καὶ ὁ ἥλιος νὰ φώτισε πάλι τίς χῶρες τῆς πρώτης μὲ τίς ἀκτῖνες του. Τώρα πιά εἶναι περισσότερες οἱ χῶρες, καὶ ὅχι μία καὶ μοναδική, αὐτὲς ποὺμποροῦν νὰ ὀνομαστοῦν «Χῶρες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου». Ἐνὸς «ἡλίου τῆς δικαιοσύνης» ποὺ θὰ ἐξασφαλίζει τὴν μέσα στὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐλευθερίᾳ εἰρηνικὴ συνύπαρξιν τῶν λαῶν. Ἡ εἰρήνη ὅμως ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητὴς «θέλει δύναμιν νὰ τὴν ἀντέξει». Νὰ δοῦμε, ὅμως, ἀπὸ ποῦ θὰ ἀντλήσουν τὴ δύναμιν οἱ λαοὶ γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ πορευτοῦν τὴ νέα πορεία τους.

Τὰ πράγματα δὲν εἶναι πάντως τόσο ξεκαθαρισμένα ἀκόμα. Ἡ ἀγωνία συνεῖχε τίς καρδιές μας μὲ τίς εἰκόνες βίας ποὺ ἡ δορυφορικὴ λήψη ἔφερνε μέσα στὰ σπίτια μας. Τὰ σπίτια μας γίνανε δρόμοι, ἐνῶ οἱ δρόμοι γέμιζαν ἀπὸ ἀνέστιους ἀδελφούς ποὺ ἔτρεχαν νὰ προφυλαχτοῦν καὶ δὲν θρηνόταν τόπος καὶ κατάλυμα γι' αὐτοὺς (πρὸλ. Λοκ. 6' 7) καὶ κάθε θῆμα τουςμποροῦσε νὰ τοὺς ὀδηγήσει στὸ θάνατο ἔτσι ἐκτεθειμένοι ποὺ ἐστιάζονταν στὸ κέντρο τοῦ σταυροῦ ἀγγελήτων ἀκροβολιστῶν. Ἀναφέρομαι στὰ τελευταῖα συμβαίνοντα στὴ γειτονικὴ μας Ρουμανία.

Εἰκόνες, ὅμως, κατέκλυζαν ἐδῶ καὶ πολλὰς ἐδδομάδες τὴν ὁρασὴ μας καὶ ἀπὸ ἄλλες χῶρες. Οἱ δημοσιογράφοι κυνηγώντας τὴν ἐπιτυχίᾳ τῆς πρωτιᾶς ἔσπευδαν νὰ «κεντράρουν» ἀγανακτισμένα πρόσωπα καὶ νὰ τὰ προβάλλουν στίς μικρὲς ὀθόνες, «ἐκθέτοντάς» τα σὲ ἀνελέητα μάτια μυστικῶν ὑπηρεσιῶν ἀσφαλείας ποὺ ὑποχθόνια ἀναζητοῦσαν στὴ συνέχειᾳ «καρρὲ - καρρὲ» «ἐχθροὺς τοῦ λαοῦ» καὶ «πράκτορες ξένων δυνάμεων». Κι ὅλοι μέναμε μὲ τὸ φόβο μὴ τυχὸν καὶ ἐπαναλαμβάνα-

νόταν αὐτὸ ποὺ συνέβη στὴν Κίνα λίγους μῆνες πρὶν. Ἐκεῖ, μὲ τὴ βοήθεια τῶν τέλειων λήψεων τῶν ξένων εἰδησεογραφικῶν πρακτορείων, ἡ Ἀσφάλεια ἐργαζόταν συστηματικὰ, ἐντόπιζε τοὺς πρωτεργάτες φοιτητές, τοὺς συνελάμβανε καὶ τοὺς ἐκτελοῦσε ἐν ψυχρῷ μὲ τὰ ἔξοδα ὅλα πληρωμένα καὶ μὲ δαπάνες τῆς οἰκογένειας, γιὰτὶ ἐκεῖνη χρεωνόταν νὰ πληρώσει τὴ χαριστικὴ βολὴ ποὺ σκότωνε τὸ θῦμα. Ἡ οἰκογένεια, δηλαδή, ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ καταθέσει τὸ ἀντίτιμο, τὸν ὁβολὸ ποὺ ἐξοφλοῦσε τὴ σφαῖρα, τὸ βόλι, ποὺ ἐξασφάλιζε στὸν ἐκτελούμενο τὸν πηγαμιό του στὸν ἄλλο κόσμον.

Καταλαβαίνετε, πόσο τὰ πράγματαμποροῦν νὰ δουλὲφουν ἀνάποδα. Κι αὐτὸ ποὺ ἐμεῖς θεωροῦσαμε δημοσιογραφικὸ «λαυράκι» καὶ διεθνὴ καταγγελία, λειτουργοῦσε τελικὰ ὡς κατάδοση καὶ προδοσία. Βλέπετε, οἱ καλὲς δικές μας προθέσεις δὲν ἀρκοῦν, ὅταν οἱ προθέσεις τῶν ἀντιπάλων εἶναι δόλιες. Ἐκείνους ποὺ σκέπτομαι, ἐκτὸς ἀπὸ τίς ἀδικοχαμένες ζωὲς τῶν νέων παιδιῶν, εἶναι αὐτοὺς τοὺς νέους δημοσιογράφους καὶ ὀπερατέρ, ποὺ κυνηγώντας τὴν ἐπιτυχίᾳ, «δοῦλεψαν» ἄθελά τους γιὰ τοὺς ἄλλους. Βλέπετε, ὁ μεταμφιεσμένος σὲ γιανγιά τῆς κοκκινোসκουφίτσας λύκος τοῦ μύθου ἔχει μεγάλα μάτια καὶ μεγάλ' αὐτιά γιὰ νὰ βλέπει καὶ ν' ἀκούει καλλίτερα.

Ὅπωςδὴποτε εἴμαστε τώρα πολὺ κοντὰ καὶ χρονικὰ καὶ τοπικὰ στὰ γεγονότα γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ τὰ κρίνουμε τελεσίδικα. Μποροῦμε, ὅμως, νὰ καταστήσουμε λίαν ἐπιφυλακτικούς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητά καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν μέσων ποὺ ἐπιλέγουμε. Δὲν ἀρκεῖ μόνο ὁ ἐνθουσιασμός τῆς στιγμῆς. Δὲν ὀφείλει πάντοτε νὰ κινούμεθα «ἀψήφιστα», χρειάζεται πολλὴ πολλὴ προσοχή σὲ ὅλες μας τίς κινήσεις. Θυμᾶμαι αὐτὸ ποὺ γραφόταν παντοῦ σὲ δημόσιους χώρους κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου στίς χῶρες τῶν συμμάχων: «Βλέπε, ἄκου, σιώπα' ὁ ἐχθρὸς καιροφυλακτεῖ». Τὰ μυστικὰ πρέπει νὰ τὰ κρατᾶμε. Ὅλα τὰ πράγματα δὲν λέγον-

ται· υπάρχουν και άρρητα και άλλα που πρέπει να πα-
ραμένουν άπόρητα.

Εικόνες χωρίς λόγια, που λένε... περισσότερο και έξαπατούν

Άκόμα πρέπει να προσέχουμε, γιατί όλα δεν λέ-
γονται δυστυχώς μόνο με το στόμα, «λέγονται» και με
εικόνες και μάλιστα υπάρχουν και «μαγικές εικόνες
χωρίς λόγια» που με λίγη προσπάθεια τα λένε όλα κι
άκόμα περισσότερο απ' αυτά που δείχνουν ή που θέ-
λουν να δείξουν. Αυτά μάλιστα που λέγονται με τις
εικόνες ή αφήνονται να έννοηθούν δεν είναι πάντα και
άληθινά. Είναι φορές που μάλλον έσκεμμένα θέλουν να
έξαπατήσουν τους βλέποντες και να τους παραπλανή-
σουν, να τους ύποσχεθούν άλλα αντί άλλων. Είναι και
φορές που κι έμείς οί ίδιοι άποδεχόμαστε αυτό το παι-
χνίδι της άπάτης.

Δέν έχουμε παρά να θυμηθούμε με πόση μαεστρία
ύποδαλλόμασταν στίς «μαγικές εικόνες», πρόσφατων
προσελογικών συγκεντρώσεων. Δεχόμασταν άδιαμαρτύ-
ρητα τα πλάνα, τις ύπό διάπλατη γωνία εύρυγωνίες
λήψεις των τηλεοπτικών καμερών που μάς έδειχναν
τεράστιες συγκεντρώσεις πλήθους, τα μοντάζ με πρωθύ-
στερες και έτεροχρονισμένες πρίζ. "Ολ' αυτά μάς συνέ-
φεραν, άνταποκρίνονταν στίς έπιθυμίες μας, έτσι ήταν
άφου έτσι το νομίζαμε! Δεχόμασταν χειροκροτήματα
και ίαχές κονσέρβας άφου σάν άποτέλεσμα θα είχα
να θριαμβολογήσουμε έναντι των αντίπαλων μας.

Πουθενά άλλου ίσως δεν εφαρμόστηκαν τόσο κα-
λά τα ψυχολογικά εκείνα φαινόμενα που ονομάζονται
«αντιληπτικές άπάτες». Άντιλαμβανόμαστε κατά τρόπο
άπατηλό τα γεγονότα. Βλέπουμε αυτά που θέλουμε ή
εκείνα που θέλουν να μάς κάνουν να δούμε έφ' όσον
συναντούν και τις δικές μας έπιθυμίες. Άκούμε αυτά
που θέλουμε ν' ακούσουμε, προσθέτουμε, αφαιρούμε ή-
χους, εικόνες. Βλέποντας, δηλαδή, ακούμε συγχρόνως
και κάτι άλλο έστω κι αν δεν ύπάρχει ήχητικό έρέθι-
σμα ή μπορεί να συμβεί και το αντίθετο, ακούγοντας
κάτι βλέπουμε συγχρόνως κάτι άλλο («συναίσθησία»)·
βλέπουμε ή ακούμε άλλα αντί άλλων («παραίσθησεις»)
ή και χωρίς ν' ακούμε ή να βλέπουμε, έμείς και ακού-
με και βλέπουμε («ψευδαισθήσεις»)¹. Συνήθως παίζον-
ται ή μάς παίζουν άσχημα παιχνίδια «συνευδοκούν-
των» και ήμών των ιδίων.

Ός «όπαδοί» πειθόμαστε έστω κι αν είχαμε κάποιες
άμφιβολίες στην άρχή· τώρα, είμαστε υπεράνω και πέ-
ραν πάσης άμφιβολίας. Ό «αντίπαλος» ένω θρισκόταν
στην μακαριότητα της βεβαιότητας μετατίθεται στο

στρατόπεδο των άμφιβαλλόντων. Πρέπει λοιπόν να πι-
στεύεις στα μάτια σου κι όταν ακόμα δεν πιστεύεις στα
μάτια σου... κι ένω άλλοι έπιχειρούν να σε βεβαιώσουν
ότι τα φαινόμενα έξαπατούν.

Κυριολεκτικά σε κάνουν ν' άηδιάξεις αυτού του τύ-
που οί μεθοδεύσεις και οί χειρισμοί των έπί τόπου και
των έκτός τόπου και χρόνου μαζών. Χειρισμοί - λαθρο-
χειρίες: προσθέσεις, αφαιρέσεις, διαιρέσεις, πολλαπλα-
σιασμοί· όλες οί αριθμητικές πράξεις έπί... ποδός για
τή μάχη των έντυπώσεων.

«Συνηγορική»² διαφήμιση

Ό καταγιγισμός των εικόνων δεν μάς καταλαμβάνει
μόνο στα «πολιτικά» γεγονότα αυτών ή παρελθουσών
ήμερών. Η ήγεμονία των εικόνων μάς κυριεύει και
μάς οδηγεί δέσμιους και μέσω άλλων πιό εύχάριστων
ή και έορταστικών γεγονότων. Οί εικόνες μάς κατακυ-
ριεύουν και άσχοyn την γοητεία τους πάνω μας. Οί
διαφημίσεις άποτελούν ζωντανό παράδειγμα προσεται-
ρισμού μας. Και είναι πράγματι τόσο εύρύ το φάσμα
των διαφημιζομένων προϊόντων. Σκεφθείτε πώς με μό-
να τα έσοδα από διαφημίσεις λειτουργούν όλόκληροι
ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί. Πρέπει λοιπόν
ή διαφήμιση να «πουλάει», άλλιώς ποιός θα της έδινε
σημασία.

Οί υπεύθυνοι θα άναζητούσαν άλλους τρόπους προ-
βολής των προϊόντων τους ώστε το έρέθισμα άκολουθών-
τας σίγουρα κανάλια να έφθανε τον στόχο του, δηλαδή
τον καταναλωτή, να διήγειρε την προσοχή του, να κι-
νούσε το ένδιαφέρον του, να προκαλούσε την έπιθυμία
του και να τον δραστηριοποιούσε προς πραγματοποίηση
της έπιθυμίας του, να συνηγορούσε δηλαδή ύπέρ της
άγοράς του ποθητού αντικειμένου. Έτσι ο ένας κύκλος
θα έκλεινε για να 'νοιγε ο άμείσως επόμενος, με άλλο
ίσως στόχο, την άγορά κάποιου άλλου δηλαδή κατανα-
λωτικού άγαθοϋ, με τα ίδια όμως στάδια της π ρ ο-
σ ο χ ή ς, του έ ν δ ι α φ έ ρ ο ν τ ο ς, της έ π ι-
θ υ μ ί α ς και της δ ρ ά σ ε ω ς. Τα άρχικά
γράμματα των αντίστοιχων άγγλικών λέξεων (ATTEN-
TION, INTEREST, DESIRE, ACTION) σχημα-
τίζουν την συμβολική λέξη A.I.D.A. που τελικά ξε-
σφίγγει σάν μαγικό κλειδί τα χέρια των άγοραστών
για ν' άνοίξουν και να πληρώσουν το αντίτιμο των
προϊόντων. Προς τον τελικό αυτό σκοπό κινητοποιού-
νται και έπιστρατεύονται οί πάντες και τα πάντα, έμορ-
φα πρόσωπα, προκλητικά σώματα, φανταχτερά ρούχα,
πολυτελή σπίτια και περιβάλλοντα, άκριβά αυτοκίνητα,
δυνατά ποτά κ.τ.τ.³.

Όλα αυτά τα «μέσα» ύποστηρίζεται ότι χρησιμο-

ποιούνται για να «ἐνημερώνουν» τὸν ἀκροατὴ καὶ τὸν θεατὴ. Εἶναι κρῖμα ὁ καταναλωτὴς ἐνῶ ὑπάρχουν τόσα καὶ τόσα ὠραῖα, χρήσιμα καὶ ἀνετα προϊόντα αὐτὸς νὰ μένει ἀπληροφόρητος! Πρέπει, λοιπόν, νὰ προσφερθοῦν ἴσες εὐκαιρίες σὲ ὅλους. Ὅλοι νὰ δοῦν τὰ ἴδια πράγματα μὲ τὴν ἴδια συχνότητα. Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν διαφημιστῶν «ὕπὲρ» τῶν καταναλωτῶν εἶναι πράγματι τόσο μεγάλο καὶ συγκινητικό πού δὲν θέλουν νὰ τοῦ στερῇσιν τὴ χαρὰ τῆς ἐνημέρωσης καὶ νὰ τὸν κάνουν νὰ περιμένει νὰ ολοκληρωθεῖ ἡ προβολὴ ἐνὸς φιλμ ἢ ἐνὸς ντοκιμανταίρ, γι' αὐτὸ σπεύδουν νὰ διακόψουν ἀκόμα καὶ στὴν μέση τὴν προβολὴ τοῦ φιλμ ἢ ἐνὸς ἄλλου προγράμματος γιὰ νὰ μάθει ὁ ἄνθρωπος ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα ποιοῦ ποτό, ποιοῦ ἄρωμα, ποιοῦ ρολοῦ, ποιοῦ αὐτοκίνητο πρέπει νὰ διαλέξει. Αὐτοὶ ἄλλωστε διαλέγουν πρὶν ἀπὸ μᾶς γιὰ μᾶς, αὐτοὶ ξέρουν ποιοῦ εἶναι τὸ καλὸ καὶ συμφέρον μας!

Εἰκόνες - πειρασμοὶ καὶ οἱ ὑπέρβασή τους

Κατόπιν ὧν αὐτῶν πού ἀναφέρθηκαν ἀμέσως πιὸ πάνω εἰσέρχομαι στὸν πειρασμό... νὰ παρατηρήσω ὅτι ἡ σύγχρονη διὰ φήμειση ἀκολουθεῖ λίγο πολὺ πιστὰ τὰ ἴδια δῆματα, τὰ ἴδια στάδια πού ὁ πειρασμὸς ἀκολουθεῖ γιὰ νὰ ἀλώσει τίς ἀντιστάσεις τῶν πιστῶν καὶ νὰ τοὺς κάνει παρανάλωμα τῶν ἐπιθυμιῶν τους.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος καὶ ἄλλοι διακριτικοὶ Πατέρες ἀναλύουν τὰ στάδια τῶν πονηρῶν λογισμῶν. Αὐτὰ εἶναι ἡ προσβολή, ὁ συνδυασμός, ἡ συγκατάθεσις, ἡ αἰχμησλωσίαι, ἡ πάλη, τὸ πάθος⁴. Ὅσο νὰ παραλλάσσουν ἡ σειρά ἢ ὁ ἀριθμὸς στοὺς διαφόρους συγγραφεῖς οἱ διαδικασίες εἶναι ἴδιες καὶ ἀπαράλλακτες. Τελικὸς στόχος παραμένει ἡ πτώση στὴν ἁμαρτία. Ἡ ἀντίστοιχη στρατηγικὴ τῆς διαφημίσεως εἶναι ἡ ἀγορὰ τοῦ προϊόντος. Οἱ παραλληλισμοὶ αὐτοὶ θὰ πρέπει νὰ τύχουν ἐκτενέστερης μελέτης καὶ συγκρίσεως.

Ἐκεῖνο πού ἔχει ἐπίσης ἰδιαίτερη σημασία εἶναι νὰ μὴ μείνουμε μόνον σὲ μιὰ ἀρνητικὴ τοποθέτηση ἔναντι αὐτῆς τῆς «στρατηγικῆς», γιατί μιὰ τέτοια στρατηγικὴ περικλείει καὶ στοιχεῖα θετικά. Ἔτσι, ὅπως τουλάχιστο μὲ τὸ παράδειγμα ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου στοῦ ὁποῦ τοῦ ἔρχεται ὁ λογισμὸς νὰ γίνῃ μοναχός, ἀναπτύσσει τὴ σχετικὴ διδασκαλία ὁ μεταφραστὴς τῆς «Κλίμακος» Ἀρχιμ. Ἱερεμίας ὁ Σιναΐτης, ὁ Κρής⁵.

Αὐτὴ τὴ «θετικὴ» στρατηγικὴ θὰ μπορούσαμε νὰ

χρησιμοποιήσουμε καὶ γιὰ προβολὴ τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος. Στὸν ἔρωτα τοῦ κακοῦ μπορούμε ν' ἀντιτάξουμε τὸν ἔρωτα τοῦ καλοῦ καὶ τὴν καλὴν ἐπιθυμία. Στούς πονηροὺς ν' ἀντιπαραθέσουμε τοὺς ἀγαθοὺς λογισμούς⁶. Μιὰ τέτοια κλιμάκωση μπορεῖ νὰ μᾶς δηγήσει σὲ ἄμυνα καὶ ἀποφυγὴ πάσης φύσεως προσβολῶν καὶ εἰκόνων πού ἀποπροσανατολίζουν, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐνεργὸ ἐπίθεσιν μὲ μιὰ σωστὴ στάση ὥστε «ἡ φήμη αὕτη νὰ ἐξέλθῃ εἰς ὅλην τὴν γῆν» (Ματθ. θ' 26 πρὸλ. Λουκ. δ' 14).

Εἶναι πιὰ καιρὸς στίς εἰκόνες πού μᾶς κατακλύζουν ν' ἀντιτάξουμε τὴ μοναδικὴ εἰκόνα τοῦ «Χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου» (Κολοσσαεῖς α' 15) καὶ ὅλες ἐκεῖνες τίς εἰκόνες πού μέσα ἀπ' αὐτὸν μεταμορφώνονται καὶ ἀποκτοῦν ἔτσι τὴν «πρώτην» τους «στολήν» (Λουκ. ιε' 22).

Θὰ χρειαστεῖ, ὅμως, νὰ ἐπανέλθουμε.

1. Γιὰ τὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα πού ἀναφέραμε στὸ κείμενο βλ. Χριστοδούλου Χ. Τομασίδη, Εἰσαγωγὴ στὴν Ψυχολογία, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Δίπτυχο»: Σειρὰ Σύγχρονη Ψυχολογία, 1982, σ. 83, 102, 118 - 124.

2. «Συνηγορικὴ διαφήμιση» ἦταν ὁ τίτλος ἐνὸς ἀπὸ τὰ στοργυλὰ τραπέζια τοῦ 3ου Συνεδρίου Διαφήμισης πού εἶχε ὀργανώσει ἡ Ἑνωσις Διαφημιστικῶν Ἑταιριῶν Ἑλλάδας στὴν Ἀθήνα, στίς 15 καὶ 16 Ἰουνίου 1988.

3. Βλ. Τομασίδη 1982, σ. 144 - 145. Πρὸλ. καὶ Α. Μ. Σταυροπούλου, Μορφές ποιμαντικῆς διακονίας, Ἀθήνα 1986, σ. 103 - 105.

4. Γιὰ τὰ στάδια τοῦ πειρασμοῦ βλ. γενικὰ Thomas Spidlik, La spiritualité de l'orient chrétien, Manuel systématique, Ρώμη 1978, σ. 236 - 237. Βλ. ἐπίσης στὸ Πηδάλιο (σ. 701 - 703 μὲ τίς ἀντίστοιχες ὑποσημειώσεις) τὴν ἐρμηνεία καὶ τὰ σχόλια τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου στοὺς κανόνες Β', Γ', Δ' καὶ Ε' τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ. Πρὸλ. καὶ Π. Ε. Χριστινῆ, Ἡ ἀπόπειρα ἐκκλήσεως τοῦ ἐγκλήματος (δ.δ.), Ἀθήνα 1978, σ. 360 - 371. Ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος βρίσκεται στὸν ΙΕ' Λόγο του «περὶ ἀγνείας καὶ σωφροσύνης», παράγραφο σγ' βλ. ἔκδοσιν Ἀρχιμ. Ἰγνατίου, Ἱ. Μ. Παράκλητον, Ὁρωπὸς Ἀττικῆς 1978, σ. 210 - 211.

5. Ἐκδόση «Ἀστέρος» 1976, σ. 192.

6. Ἐπιτυχὴ διατύπωση αὐτῆς τῆς διαδικασίας κάνει ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς στὴν ὁγδοὴ εὐχή (Η') τῆς Ἀκολουθίας τῆς Θ. Μεταλήψεως: «Ὁ τῇ ταφῇ σου τὰ τοῦ ἔθους σκυλεύσας βασίλεια, θάψον μου διὰ τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν τὰ πονηρὰ διὰ τοῦ ὁσίου, καὶ τὰ τῆς πονηρίας πνεύματα διασκέδασον».

''ΤΕΝΗΘΗΤΩ ΤΟ ΘΕΛΗΜΑ ΣΟΥ...''

Τοῦ Ἀρχιμ. κ. ΠΑΝΤ. ΚΑΘΡΕΠΤΙΔΗ
Ἱεροκῆρυκος Καθεδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν

Β'.

Ἀς στραφοῦμε τώρα στίς πρώτες λέξεις αὐτοῦ τοῦ αἰτήματος: «Γενηθῆτω τὸ θέλημά Σου». Μυστηριώδεις λέξεις! Ζητᾶμε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ πραγματοποιεῖται τὸ θέλημά Του. Ἀλλὰ ποιὸς εἶναι αὐτός, ἀπ' τὸν ὁποῖο ζητᾶμε κάτι τέτοιο; Εἶναι ὁ Παντοδύναμος. Ἐκεῖνος, πὺν ὅ,τι θέλει, μπορεῖ, ἀπλῶς ἐπειδὴ τὸ θέλει, νὰ τὸ πραγματοποιεῖ. Στὴν θέλησή Του δὲν μπαίνει κανένα ἐμπόδιο, γιατί ἡ δύναμή Του εἶναι ἀπόλυτη. Καὶ εἶναι καὶ ὁ Ἅγιος. Ἐκεῖνος πὺν ἔχει δηλ. θέληση ἀγαθὴ, ἀληθινή, δίκαιη. Γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ αἰτία, γιὰ νὰ μὴ πραγματοποιεῖται. Τί νόημα ἔχει, λοιπόν, τὸ αἶτημα αὐτό, πὺν μᾶς δίδαξε ὁ Κύριος: «Γενηθῆτω τὸ θέλημά Σου»; Δὲν ἀρκεῖ ὅτι τὸ θέλει ὁ Πατήρ; Εἶναι δυνατό νὰ μὴ πραγματοποιεῖται; Θὰ πλησιάσουμε προσεκτικὰ τὸ ἐρώτημα. Θὰ μᾶς οδηγήσει βαθειὰ στὴν κατανόηση τῆς ὑπάρξεώς μας.

Πότε ὁ Θεὸς γιὰ πρώτη φορὰ θέλησε κάτι σὲ σχέση μὲ μᾶς; Αἰσθανόμαστε μιὰ ἀμηχανία ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση. Γιατί τί σημαίνει σὲ σχέση μὲ τὸ αἰώνιο αὐτὸ τὸ «γιὰ πρώτη φορὰ»; Ἀλλὰ ἐμεῖς, πὺν εἴμαστε ἐγκλωβισμένοι μέσα στὴν χρονικότητα δὲν μποροῦμε νὰ σκεφθοῦμε ἀλλιῶς. Πότε, λοιπόν, συνέβη αὐτό; Στὴν ἀρχὴ ὅλων τῶν πραγμάτων, ὅταν Αὐτὸς δημιουργῆσε τὸν κόσμον.

Ἀσχετα μὲ τίς πολλὲς καὶ ποικίλες θεωρίες γιὰ τὴν προέλευση τοῦ κόσμου, ἐμεῖς διακηρύσσουμε ὅτι ὁ κόσμος ὑπάρχει γιατί τὸ θέλησε ὁ Θεός. Οἱ θεωρίες αὐτὲς εἶναι ἀποσπασματικὲς καὶ δίνουν μιὰ μερικὴ ὅψη τῆς πραγματικότητας. Δὲν μποροῦν, ἄλλωστε νὰ ἀπαντήσουν στὸ ποιὸς ἔκανε τὸν κόσμον, ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ περιγράψουν τὸ πῶς ἔγινε. Ὅ,τι περατὸ ὑπάρχει, ἐμεῖς καὶ ὁ κόσμος, εἶναι ἓνα μυστήριο. Ὅπως λέγει ὁ Ἀπ. Παῦλος στὴν Α' Κορινθίους «βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους τότε δὲ ἐπιγνώσσομαι» (Α' Κορινθ. ιγ' 12). Ὅπως κι ἂν εἶναι, ὁ κόσμος εἶναι ἡ πραγμάτωση τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ περατὴ ὑπαρξὴ σημαίνει κυρίως ὑπακοή. Ὑπακοή, πληρῶση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ κόσμος καὶ τὰ συμβάντα του. Γιατί ὁ Θεὸς θέλησε νὰ

εἶναι, ὅπως εἶναι καὶ νὰ συμβαίνουν ὅπως συμβαίνουν. Ὅσα μᾶς δείχνουν ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τὸ ἄτομον μέχρι τὸ σύμπαν, μὲ ὅλα τὰ ἐνδιάμεσα. Ἡ ποικιλία τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐνέργειας, οἱ μορφὲς καὶ τὰ φαινόμενα. Οἱ κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ ἀνάμεσά τους ὁ τύπος τῆς ὑπάρξεώς μας, ἡ γῆ. Ὅλα αὐτὰ ὑπάρχουν, γιατί ὁ Θεὸς θέλησε νὰ ὑπάρχουν. Καὶ οἱ νόμοι, πὺν σύμφωνα μ' αὐτοὺς ὑπάρχουν καὶ συμπεριφέρονται ὅλα, εἶναι ἔκφραση τοῦ θελήματός Του. Θέλησε ἀκόμη νὰ ὑπάρξει ζωὴ. Φυτὰ μὲ τὴν ποικιλία τῆς παρουσίας τους, πὺν θάλλουν, ἀνθοῦν καὶ καρποφοροῦν. Ὁ Θεὸς θέλησε ἀκόμη νὰ ὑπάρχουν ὄντα, πὺν κινοῦνται ἀπὸ ἐσωτερικὲς δυνάμεις καὶ φτιάχουν ἓνα κόσμον γύρω τους, τὰ ζῶα. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἔκφραση τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα ὑπακούουν στοὺς νόμους, πὺν ἔθεσε ὁ Θεός. Ἄν δὲν ἀκολουθοῦσαν αὐτοὺς τοὺς νόμους θὰ καταστρεφόταν κάθε ζωὴ. Ἡ Γένεση δίνει μιὰ πανοραμικὴ εἰκόνα τῆς δημιουργίας μπροστὰ στὰ μάτια μας καὶ κάθε φορὰ ἐπαναλαμβάνεται «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός... γενηθῆτω... καὶ ἐγένετο». Καὶ ἦταν ὅλα «καλά», «καλὰ λίαν», σωστά, ἀξιόλογα, σύμφωνα μὲ τὴν θέληση τοῦ Δημιουργοῦ τους.

Ἐπειτα ὅμως γίνεται τὸ μεγάλο βῆμα. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Ἐτσι σύμφωνα μὲ τὴν θέληση τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἓνα ὄν διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ ζῶα. Ἐχει καὶ αὐτὸ τίς δυνατότητες τοῦ ζώου, ἀλλὰ συσχετισμένες μὲ μιὰ νέα ἐννοιολογικὴ συνάρτηση, πὺν δὲν τὴν βρίσκουμε σὲ κανένα ζῶον, δηλ. μὲ τὸ πνεῦμα. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἀπλῶς ἀντίληψη τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ τὰ κατανοεῖ. Καταλαβαίνει τὴν οὐσίαν, τὴν τάξιν τους, τὰ αἷτια καὶ τίς ἐνέργειες, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, τὸ σκοπὸ καὶ τὸ νόημά τους. Ὁ ἄνθρωπος δὲν πράττει, δὲν ἐνεργεῖ ἀπλῶς, ἀλλὰ δρᾷ, συμπεριφέρεται. Ὁχι ἀναγκαστικά, ὅπως τὸ ζῶον, ἀλλὰ ἐλεύθερα. Ἐλευθερία ὅμως σημαίνει ὅτι ἡ συμπεριφορὰ του δὲν μπορεῖ νὰ ἐνταχθεῖ σὲ ἓνα κύκλον αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ βγαίνει ἀπ' αὐτὸ τὸν κύκλον τοῦ ἀναγκαστικοῦ καὶ νὰ ἔχει πρωτοβουλίες. Μ' αὐτὲς του τίς δυνατότητες ἔπρεπε ὁ ἄνθρωπος, μὲ ἐλεύθερη ὑπακοὴ στὸ Θεό, νὰ οἰκοδομήσῃ τὸν κόσμον, πὺν τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεός «ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν». Γι' αὐτὸ ἔδωσε στὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς δυνάμεις καὶ δυνατότη-

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 363 τοῦ ὑπ' ἀρ. 17/1989 τεύχους.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΟΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ - ΙΑΤΡΩΝ, ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΕΚ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Τοῦ Ἀρχιμ. ΔΑΝΙΗΛ Ε. ΣΑΠΙΚΑ
Γεν. Ἱατροῦ - Ἱεροκέρυκος

Εἶναι γεγονός ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν σεβάστηκαν τὸ σῶμα τους, σὰν ἔμφυχο νὰ τοῦ Θεοῦ, εἶχαν σοβαρὰ προβλήματα υγείας. Ἡ υγεία συμβαδίζει συνήθως μὲ τὴν ἀγνότητα.

Ἔτσι ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ «ἔδωκεν ἱατροὺς» κατὰ τὸ ἱερὸ κείμενο τῆς Σοφίας Σειράχ, γιὰ τὴν θεραπεία τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, τῶν ἀσθενῶν.

* Παρουσιάσθηκε στὴ διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τοῦ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Βυζαντινοῦ Συνεδρίου (30.9 — 1.10.89 Μυστράς - Σπάρτη).

τες. Τοῦ ἔδωσε τὴ χάρη Του. Ἀπὸ μιὰ σχέση ἀγάπης μὲ τὸ Θεὸ ὄφειλε νὰ ζεῖ καὶ νὰ ἐνεργεῖ ὁ ἄνθρωπος μέσα στὸν κόσμο. Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ δηλ. ὁ ἄνθρωπος θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἐφαρμόσει, ὅχι ὅμως ἀναγκαστικά, ἀλλὰ μὲ ἐλευθερὴ ἀποδοχή. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος ἐπαναστατεῖ κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀπορρίπτει τὸ θέλημά Του. Καὶ σήμερον ζοῦμε σ' ἓνα κόσμο, ποὺ ἔχει ὅλα τὰ συμπτώματα αὐτῆς τῆς ἀπορρίψεως. Δηλ. τὸ φυσικὸ καὶ ἠθικὸ κακὸ. Ὅμως ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γίνεται ἄνθρωπος καὶ λέει τὸ ναὶ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γίνεται «ὑπὸ ἥκοος μέχρι θανάτου». Καὶ ζητάει κι ἀπὸ μᾶς νὰ ζοῦμε καὶ νὰ λέμε «γεννηθῆτω τὸ θέλημά σου». Ὅμως ὁ ἄνθρωπος καὶ πάλι ἀπορρίπτει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ πνίγεται μέσα στὸν ἐγωισμό του καὶ στὴν ἀπληστία του. Στὴν ἀγάπη γιὰ δύναμη. Ἄν ζοῦσε μὲ ἐμπιστοσύνη στὸ Θεὸ καὶ ὑπακοὴ στὸ θέλημά Του, θὰ ἀποκάλυπτε τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης. Τώρα ἔχει τὴν ἀγάπη τῆς δυνάμεως, γι' αὐτὸ ἔχει χάσει καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ δύναμη. Ἄν υπάκουε στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, θὰ καταλάβαινε τί σημαίνει ἐλευθερία. Τώρα ὅλοι μιλοῦν γιὰ ἐλευθερία καὶ ὅλοι σχεδὸν εἴμαστε ὑποδουλωμένοι. Ἔχομε χάσει τὴν «ἐλευθερία τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Ποῦ θὰ ὀδηγηθεῖ ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρώπων μ' αὐτὴ τὴν ἀνυπακοή, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε τὴν ἀνταρσία στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ;

Ἔτσι ὅλα μᾶς κατευθύνουν τὴ σκέψη πρὸς ἓνα μελλοντικὸ γεγονός, ὅπου θὰ σταθοῦμε ὅλοι φανερά μπροστὰ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τὴν κρίση. Ἐκεῖ ἡ

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ ΠΡΩΤΟΣ ΙΑΤΡΟΣ.

Οἱ ἱατροὶ ἐρευνοῦν καὶ προσπαθοῦν νὰ κατανοήσουν τίς πτυχές καὶ μυστικὲς ἀγνωστες λειτουργίες τοῦ ἀνθρώπινου ἐγκέφαλου.

Ἡ πνευματικὴ μας μητέρα, ἡ Ἐκκλησία, εὐχεται γιὰ τὴν υγεία ὅλων τῶν πνευματικῶν τῆς παιδιῶν.

Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα πρόκειται νὰ ἀφθαρτοποιηθεῖ στὴν αἰωνιότητα.

Ἡ υγεία τοῦ ἀσθενoῦς σώματος εἶναι ἀποκατάσταση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ.

ἀπόφαση θὰ εἶναι ἀπλή. Ἀνάλογα μὲ τὸ πῶς τοποθετήθηκαν ἀπέναντι στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτὴν τὴν ἀπόφαση θὰ φανερωθεῖ ἡ ἀλήθεια τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἡ δυνατότητα νὰ ἀρνηθοῦμε αὐτὴ τὴν ἀλήθεια ἀνήκει στὴν πρώτη ἐλευθερία, στὴν ἐλευθερία τῆς γῆς, ὅπου ὅλα εἶναι κεκαλυμμένα καὶ διεξάγεται ἀγώνας. Τότε ὅμως τὰ καλύμματα θὰ πέσουν καὶ ὁ ἀγώνας θὰ κριθεῖ. Τότε θὰ φανερωθεῖ ἡ ἐλευθερία τῆς αἰωνιότητος. Τότε ἡ ἀλήθεια θὰ σταθεῖ μὲ τέτοια δύναμη, ὥστε δὲν θὰ ὑπάρχει δυνατότητα νὰ τὴν παραβλέψουμε. Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ θὰ φανερωθεῖ καὶ θὰ λάμψει, ἔτσι ὥστε κάθε ἀνταρσία θὰ εἶναι ἀδύνατη. Τώρα, στὴν ἱστορία, συμβαίνει τὸ ἐξῆς: Ὅσο πιὸ ἀληθινὴ εἶναι μιὰ σκέψη, τόσο πιὸ ἀδύνατη φαίνεται στὸν ἀγώνα μὲ τὴν πραγματικότητα. Ὅσο εὐγενέστερη εἶναι μιὰ ἀξία, τόσο εὐκολότερα παραμερίζεται. Ὅσο ὑψηλότερη εἶναι μιὰ ιδέα, τόσο πιὸ ἀδίστακτα τὴν γελοιοποιοῦμε. Τότε ὅμως θὰ φανεῖ ἡ δύναμη τοῦ καλοῦ. Τότε θὰ βρεθεῖ ὁ ἀγωνιστὴς ἄνθρωπος μέσα στὸ φῶς καὶ δὲν θὰ μπορεῖ παρὰ μὲ δλόκληρη τὴν ὑπαρξή του νὰ ἀποδεχθεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τότε θὰ εἶναι πραγματικὰ ἐλεύθερος. Ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ κακὸ γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ καλὸ. Τώρα ὅμως τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ παρουσιάζεται ἀδύναμο. Καὶ ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος μπορεῖ ν' ἀδιαφορήσει γι' αὐτό. Νὰ τὸ περιφρονήσει. Καὶ χρειάζεται ἀγώνας, γιὰ νὰ τὸ πραγματοποιοῦμε. Γι' αὐτὸ ἂς ζητᾶμε ἀπὸ Ἐκεῖνον τὴν δύναμη. Δηλ. ἂς Τοῦ ζητᾶμε μ' ὅλη μας τὴν καρδιά: «Γεννηθῆτω τὸ θέλημά Σου».

Γι' αυτό, τὸ λειτούργημα τοῦ ἱατροῦ ἀπαιτεῖται ταπείνωση καὶ φωτισμὸς Θεοῦ στὸν ἱατρό.

Μέσα στὸ ἀπέραντο λευμονάρι τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, στὴν Οὐράνια στρατιὰ τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Μαρτύρων τῆς Ὁρθοδοξίας, ὑπῆρξαν Ἁγιοί, ποὺ στὴν ζωὴ τους ἐπάνω στὴν γῆ, ἀσχολήθηκαν μὲ ἱατρικὲς σπουδές, μέσα στίς δυνατότητες τῆς ἐποχῆς τους καὶ μπόρεσαν νὰ ἐξασκήσουν τὴν ἐπιστήμη τους, μὲ τρόπο ἀπόλυτα ἀλτρουϊστικὸ καὶ χριστιανικὸ, αἰσθανόμενοι ἐσωτερικὴ ἱκανοποίηση καὶ τὸ τί ἔλεγε ἡ συνείδησή τους.

Οἱ περισσότεροι ἐξασκοῦσαν τὴν Ἱατρικὴ, χωρὶς καμμιὰ χρηματικὴ ἀμοιβή. Ἦταν ἀνάργυροι, ἐνεργοῦσαν ἀφιλοκερδῶς.

Ἄν καὶ οἱ πηγὲς ἀναφέρουν ὅτι ὁ πρῶτος κληρικὸς - ἱατρὸς ἦταν ὁ Ἅγιος Λουκάς, ὁ Εὐαγγελιστὴς, προφορικὴ παράδοση τὸν φέρει νὰ κατέγεται ἀπὸ Ἑλληνεσὶ προγόνους, ἀπὸ κάποια περιοχὴ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ἅγιος ἔζησε τὸ 42 μ.Χ., πολὺ πρὸ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ ἀναφερόμεθα σ' αὐτόν, διὰ τὴν πρὸ πάντων πληροφωρία τῆς Ἱ. Παραδόσεως (Γερ. Θεοφυλάκτου (Παγκάλου) τοῦ 19ου αἰῶνα).

Στοὺς πρώτους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, κληρικὸς - ἱατρὸς ἔχουμε τὸν Μέγα Βασίλειο, Ἀρχιεπίσκοπο Καππαδοκίας.

Σπούδασε Φιλοσοφία καὶ Ἱατρικὴ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, καὶ ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερα μὲ τὴν ἄσκηση τῆς Ἱατρικῆς. Παρὰ τὸ βραχύβιο τῆς ζωῆς του, ἔκτισε τὴν γνωστὴ «Βασιλειάδα», ποὺ περιποιεῖτο τοὺς λεπροὺς μόνος του (368 μ.Χ.).

Κυρίως ὅταν, ὅπως καὶ σήμερα, πολλοὶ χριστιανοὶ ρωτοῦσαν, ἂν ἔπρεπε νὰ μεταχειρίζονται τὴν Ἱατρικὴ, τοὺς ἐξηγεῖ στὴν «Ἐξαήμερό» του (ἐρώτ. 55), ὅτι ἡ Ἱατρικὴ Ἐπιστήμη εἶναι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ συναυτίζεται ἀπόλυτα μὲ τὸ λειτούργημα τοῦ κληρικοῦ.

Ὁ Μ. Βασίλειος ἐπέμενε ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχει διαπροσωπικὴ σχέση, μεταξὺ ἱατροῦ καὶ ἀσθενοῦς. Μόνο ὅταν ὁ ἱατρὸς πλησιάσει ψυχικὰ τὸν ἀσθενῆ καὶ τὸν καταλάβει, τότε σίγουρα μπορεῖ νὰ τὸν θεραπεύσει καὶ σωματικὰ.

Ἀρκετὰ νέος, ὅταν σπούδασε στὴν Ἀθήνα, εἶχε ἐπισκεφθεῖ πολλὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ κυρίως τὴν Κόρινθο, ποὺ εἶχε κηρύξει καὶ δράσει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Ἄν καὶ πέθανε μόλις 49 ἐτῶν, ἐπιτέλεσε σπουδαῖο ἔργο γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς, δείχνοντας ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ περιφρονεῖται ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρωπος.

Τὸν 4ο μ.Χ. αἰῶνα, λαμπρὸ παράδειγμα κληρικοῦ - ἱατροῦ ἀποτελεῖ καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἁγίου Βλασίου (316 μ.Χ.).

Ἀρχὲς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ οἱ διωγμοὶ τοῦ αὐτοκράτορα Δικίνιου, συνεχίζονται, σ' ὁλόκληρο τὸ Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος.

Ὁ Ἅγιος Βλάσιος, Ἐπίσκοπος Σεβαστείας Μ. Ἀσίας, συλλαμβάνεται καὶ ὠδηγεῖται πρὸς τὸ μαρτύριο, δι' ἀποκεφαλισμοῦ.

Ἀσκήσε τὴν Ἱατρικὴ ἐπιστήμη καὶ θεράπευσε πολλοὺς ἀσθενεῖς.

Κατὰ μία παράδοση, οἱ γονεῖς τοῦ Ἁγίου Βλασίου εἶχαν τὴν καταγωγὴ τους, ἀπὸ τὴν περιοχὴ Ὠλένης τῆς Πελοποννήσου.

Ἔτσι ὁ Ἅγιος Βλάσιος ἀπέδειξε ὅτι ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ πίστη στὸν Θεὸ καὶ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, εἶναι ἀπόλυτα συμβιβάσιμες καὶ δὲν ἀποκλίνουν ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Στὴν μεταγενέστερη Βυζαντινὴ ἐποχὴ ἱατρὸς - κληρικὸς ὑπῆρξε ὁ Καισάριος, ἀδελφὸς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Στὴν Ἀλεξάνδρεια σπούδασε τὴν Ἱατρικὴ ἐπιστήμη καὶ ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολη, μὲ αὐτοκράτορα τὸν γιὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τὸν Κωνσταντῖνο τὸν Β', ποὺ τὸν ἐξετίμησε ἰδιαίτερα, σὺν ἐπιστήμονα - ἱατρό.

Δυστυχῶς τὸ 361 μ.Χ. ἀνέβηκε στὸν θρόνο τοῦ Βυζαντίου ὁ Διοκλητιανός, εἰδωλολάτρης.

Ἔδωσε ἐντολὴ γιὰ τὸ χτίσιμό πολλῶν Ἀρχιεκτονικῶν εἰδωλολατρικῶν ναῶν, στὴν Μακεδονία, Ἡπειρο καὶ Πελοπόννησο.

Φαίνεται, δυστυχῶς, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰουλιανοῦ, ποὺ παρέδωσε ὅλη τὴν ἐκπαίδευσή του τοὺς ἐθνικοὺς καὶ μὴ χριστιανούς, διέπει καὶ τοὺς περισσότερους ἐπιστήμονες σήμερα, ποὺ ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ κληρικοὶ - ἱατροὶ εἶναι κατὰ τὸ ἀσυμβίβαστο.

Καταδίδωξε, λοιπόν, τὸν Καισάριο, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατό του (363 μ.Χ.) ὁ Ἅγιος ἀποκαταστάθηκε ἀπὸ τὸν νέο Αὐτοκράτορα Ἰοδιανὸ καὶ τὸν διάδοχό του Οὐάλη.

Διορίστηκε ὑπεύθυνος τῶν χρημάτων στὴν Νίκαια (364 μ.Χ.) καὶ πέθανε ἀπὸ θαρεῖα ἀσθένεια τὸ 369 μ.Χ.

Ἄλλος ἱατρὸς - Ἅγιος εἶναι ὁ Πασίκακος Ἐπίσκοπος, ποὺ ἔζησε στὴν ἐποχὴ τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορα Μαυρίκιου (τέλη 6ου αἰῶνα).

Οἱ γονεῖς του εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὴν Ἀπαμεία τῆς Βιθυνίας, ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Τριφυλλίας, καὶ ἦσαν χριστιανοί.

Ὁ Ἅγιος ἦταν διαπρεπὴς ἱατρὸς καὶ λαμπρὸς χριστιανός.

Θεράπευε ἀκόμα καὶ παιδιὰ μὲ ἀνωμαλίες ποὺ εἶχαν ἀπὸ τὴν γέννησή τους.

Τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, ἐκτιμώντας

τις ἀρετές του, τὸν κατέστησε Ἐπίσκοπο Συνάδων.

Μὲ τις ἱατρικὲς του γνώσεις θεραπεύει καὶ τὸν Αὐτοκράτορα Μαυρίκιο, ἀπὸ βέβαιου θάνατο.

Ὁ τελευταῖος ἱατρός - κληρικὸς ποὺ ὑπῆρξε, πολὺ μεταγενέστερα βέβαια, ὁ Διονύσιος Πύρρος, ὁ Θεσσαλός, Ἀρχιμανδρίτης ἱατροφιλόσοφος, ποὺ ἔδρασε στὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα, στὴν περιοχή τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Πελοποννήσου, ἦταν σπουδαῖος ἱατρός καὶ ἀνιδιοτελὴς κληρικὸς.

Οἱ Βυζαντινοὶ Ἅγιοι κληρικοὶ - ἱατροὶ ὑπῆρξαν διάσημοι.

Ἡ Πελοπόννησος στοὺς Βυζαντινοὺς καὶ Μεταβυζαντινοὺς χρόνους προσέφερε ἐλάχιστους κληρικοὺς - ἱατρούς.

Ὅσους καὶ νὰ προσθέσει ἢ ἀφαιρέσει κανεῖς, ἀπὸ τὴν παρούσα διαγραμματικὴ εἰσήγηση, σ' ἕνα τόσο σημαντικὸ Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Βυζαντινὸ Συνέδριο, δὲν θὰ μπορέσει σὲ 15 λεπτὰ νὰ δώσει τὸ τεράστιο καὶ ἀμέτρητο εὖρος τῶν προσωπικότητων τῶν κληρικῶν ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν Ἱατρικὴ ἐπιστήμη. Τὸ ἀναμφισβήτητο συμπέρασμα, ποὺ ὀραίνει ἀδιάστατα εἶναι σημαντικὸ καὶ συγκλονιστικόν:

Ποτὲ καὶ σὲ καμμία περίπτωσι, ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες μέχρι καὶ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ Μεταβυζαντινοὺς χρόνους καὶ μέχρι σήμερα, δὲν κατόρθωσε κανεῖς ν' ἀποδείξει τὴν διάσταση μεταξὺ Ἱατρικῆς ἐπιστήμης καὶ Ἱερωσύνης.

Ἀντίθετα ὑπῆρξαν σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες πολυάριθμοι ἐπιστήμονες, ποὺ ἐνῶ εἶχαν τρομερὴ ἐπιστημονικὴ κατάρτιση, πίστευαν ἀκράδαντα στὸν Θεό.

Τέτοιοι ἦσαν ὁ Νεύτων, ὁ Λάιμπνιτς, ὁ Ἀμπέρ, ὁ Παστέρ, ὁ Πόλλαντ, ὁ Γρασέ, ὁ Ντεσσάουερ, ὁ Λούντβιχ, ὁ Σμίθ, ὁ Τζέντα καὶ σήμερα οἱ καθηγητὲς τῆς Ἱατρικῆς Γ. Δαΐκος, Π. Μπάλλας, Β. Κέκης, Κ. Δημόπουλος, Ν. Γολλεμάτης, Κ. Κονταξόπουλος, κ.λπ. σπουδαῖοι σύγχρονοι ἱατροί.

Τέλος εὐχαριστῶ τὸν Πρόεδρο τῆς Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς καθ. κ. Σπύρο Τρωιάνο ποὺ μοῦ ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ μὲ περιλάβει στοὺς σημερινούς ὁμιλητὲς τοῦ Συνεδρίου, τὸν ἐκλεκτὸ καὶ ἀγαπητὸ συνεργάτη μου καθ. Α. Θ. Νεζερίτη, διοργανωτὴ τοῦ Συνεδρίου καὶ ὅλους ἐσᾶς ἀπὸ τὸ πάνελ, ποὺ εἴχατε τὴν ὑπομονὴ νὰ μὲ ἀκούσετε.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΘΕΜΑ: «Ο ΜΥΣΤΡΑΣ ΚΑΙ Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ
ΛΑΚΩΝΙΑ».

Παρασκευή 29 Σεπτεμβρίου 1989:

Ὑποδοχὴ συνέδρων εἰς Ἀθήνας, ἀναχώρησις

διὰ Σπάρτην / Μυστράν, ἀφίξεις καὶ ἐγκαταστάσις εἰς ξενοδοχεῖα. Κοινὸν δεῖπνο.

Σάββατον 30 Σεπτεμβρίου 1989:

Πνευματικὴ Ἑστία Σπάρτης.
09.00 Ἁγιασμὸς ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης κ.κ. Εὐσταθίου. Προσφωνήσεις. Χαιρετισμὸς τοῦ ἐκδότη τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «B'ZANTINAI MEΛΕΤΑΙ» Καθηγητοῦ κ. Ἀγγέλου Θ. Νεζερίτη.

09.45 Καθ. Ἰ. Ἰρμισερ:
Ὁ πύργος τοῦ Φάουστ τοῦ Γκαίτε.

10.15 Δρ. Κ. Πιτσάκης:
Ἡ «στέψη στὸν Μυστρά τοῦ Κωνσταντίνου ΙΒ' Παλαιολόγου: Σκέψεις πάνω σὲ ἕνα ἱστορικὸ παράδοξο.

10.45 Δρ. Ε. Κίτλιγκερ:
Ἀμύκλιον, ἐπισκοπὴ τῆς Μητροπόλεως Λακεδαιμονίας.

11.15 Διάλειμμα.

11.30 Καθ. Γ. Λάβδας:
Βυζαντινὴ οἰκιστικὴ καὶ μεταβυζαντινὴ συνέχεια.

12.00 Πρωτοπρεσβύτερος π. Στ. Σκλήρης:
Προβλήματα φωτισμοῦ εἰς τὴν βυζαντινὴν ζωγραφικὴν τοῦ 14ου αἰῶνος.

12.30 Καθ. Π. Σράινερ:
Ὁ Βοκάκιος, ὁ Μορέας καὶ τὸ βυζαντινὸ κράτος.

13.00 Κοινὸν γεῦμα.

Σάββατον 30 Σεπτεμβρίου 1989:

Πνευματικὴ Ἑστία Σπάρτης.
17.00 Καθ. Σπ. Τρωιάνος - Δρ. Ἑλ. Παπαγιάννη:
Μία νομικὴ βιβλιοθήκη στὴ Μονεμβασία τὸν 15ο αἰῶνα.

17.30 Θ. Κοζύρης, δικηγόρος:
Ἡ μνηστὴ τῆς Μάνης εἰς τὰς νεαράς τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατοριῶν.

18.00 Διάλειμμα.

18.15 Καθ. Στ. Περεντίδης:
Ἡ λειτουργία τῆς δικαιοσύνης στὸ Δεσποτάτο καὶ οἱ καθολικοὶ κριταὶ τοῦ Μορέως.

18.45 Ἀγγ. Γιαννόπουλος, δικηγόρος:
Νομικὰ ζητήματα στὸ ἔργο τοῦ Πλήθωνα Γεμιστοῦ.

19.15 Προβολὴ ἐγχρώμου Ντοκιμανταῖρ Ἀγγέλου

“ΥΠΕΡΑΓΟΡΑ ΘΡΗΣΚΕΙΑ,,

Τοῦ π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ
Δρ. Θεολ., Δρ. Φιλοσ., Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

13) «Διακοπὲς μὲ τὴ Marianne Steuer.

«Τὸ χειμῶνα τὸ Sermeus (Ἑλβετία) εἶναι γιὰ τοὺς ἀθλητὲς κάθε σπὸρ καὶ κάθε ταμείου· προσφέρει ἅπειρες δυνατότητες· στὶς ὥραις περιοχὲς σκι τῶν Saaser - Ἀλπεων... Τὸ καλοκαίρι στὶς πράσινες βλαστήσεις τῶν λειβαδιῶν, τριγυρισμένα ἀπὸ δάση μὲ φυλλοβόλα δένδρα καὶ ἔλατα, ὁμαλὰ μονοπάτια γιὰ περίπατο, μέσα ἀπὸ ἀγροὺς καὶ δάση ποὺ ὀδηγοῦν καὶ πάνω στὶς περιοχὲς τῶν Ἀλπεων... μακριὰ ἀπὸ θορύβους τῶν δρόμων...».

Σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον προσφέρονται «τεχνικὲς γιὰ θετικὴ σκέψη, ἔλεγχο ἀναπνοῆς, γιόγκα, βαθεῖα χαλάρωση, ἄσκηση συγκεντρώσεως, διαλογισμός, Esoterik· εἰσηγήσεις, διδακτικὲς συνομιλίες, ἀσκήσεις». Καὶ ὁ στόχος; «Διεύρυνση τῆς συνειδήσεως». Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ γνώση τῶν μυστικῶν πνευματικῶν - θεϊκῶν νόμων, πίσω ἀπὸ τὰ ὁρατὰ συμβάντα». «Ὅλα ἐξηγοῦνται στὰ εἰ-

δικὰ σεμινάρια καὶ μὲ πρακτικὴ ἐφαρμογή! (πρόγραμμα 1984).

Βλέπουμε ἐδῶ ὅτι διάφορες ὁμάδες συνδυάζουν τὴν προσφορά τοὺς μὲ διακοπὲς σὲ τουριστικὰ μέρη, ὥπως στὰ βουνὰ τῆς Ἑλβετίας.

14) «Νέος μορφωτικὸς δρόμος» (Λουκέρνη).

Πρόκειται γιὰ ἐτήσια προγράμματα «νέου μορφωτικοῦ δρόμου», ποὺ ἀναφέρονται στὸν «πνευματικὸ κλασσικὸ χορὸ» μὲ φορέα τὸ «Ballet - Studio Milan». Στὸ πρόγραμμα ἀναφέρεται: «Ἔργασία ὁλότητος μὲ ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ τμήματα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ἐνότητα μὲ σκοπὸ τὸν ἐσωτερικὸ χῶρο. Ἕνας Δρόμος γνώσεως καὶ πειθαρχίας γιὰ γνήσια αὐτοεῦρεση... Διαλογισμὸς γιὰ δημιουργικὴ συγκέντρωση, Bodenexercice — Ballet — Plaselement οἰκοδομὴ ρυθμοῦ...».

15) Ἕνα καὶ τὸ ποιμαντικὸ πρόβλημα.

Ἡ ἀντιπροσωπευτικὴ αὐτὴ ἀπαρίθμηση ὁμά-

Θ. Νεζερίτη, Βυζαντινὰ Ἀριστουργήματα «ΛΑΚΩΝΙΑ» 16 μιλίμετρ 56 λεπτῶν (4ον Μέρος).
21.00 Κοινὸν δεῖπνο.

Κυριακὴ 1 Ὀκτωβρίου 1989:

Ξενοδοχεῖον «Βυζάντιον» Μυστράς.

10.00 Δρ. Δ. Ναστάσε:
Ὁ Νικόλαος Σπαθάριος Μιλέσκου, Μολδαβολάκων καὶ φορέας ἀντισοβιετικῆς ἰδεολογίας.

10.30 Κ. Νικολάου - Εἰρ. Χρήστου:
Στοιχεῖα καθημερινοῦ βίου στὴν εὐρύτερη περιοχὴ Λακωνικῆς (9ος - 12ος αἰῶνας) ἀπὸ ἀγριολογικὰ κείμενα.

11.00 Καθ. Α. Μακσίμοβιτς:
Μονεμβασία καὶ ἡ κοινωνικο - οἰκονομικὴ φυσιογνωμία τῆς βυζαντινῆς πόλης στὴν ἐποχὴ τῶν Παλαιολόγων.

11.30 Διάλειμμα.
Δεξιώσεις ὑπὸ τοῦ Δημάρχου Σπάρτης εἰς τοὺς συνέδρους.

11.45 Δρ. Α. Μαυρομιμάτης:
Πλήθων, Βησσαρίων: Δύο προσωπικότητες ἀμφιλεγόμενες.

12.15 Ἀγτ. Μάρκου:
Ἡ ἐν Μυστρά Λακωνίας βυζαντινὴ Μονὴ Παντανάσσης κατὰ τὴν περίοδον 1815 ἕως σήμερον.

12.30 - 12.40 Ἀρχιμανδρίτου Δανιὴλ Σάπικα, Καθηγητοῦ - Ἱατροῦ:
Βιογραφικὸν Ἀνθολόγιον, Κληρικῶν, Ἱατρῶν τῶν Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν χρόνων, ἐκ περιοχῶν Πελοποννήσου.

12.40 Γ. Ράπτης, Γ. Ρουσσόπουλος:
Φιλανθρωπικὴ δραστηριότης ὁπαδῶν τοῦ Ἀρειανισμοῦ: Ἅγιος Ζωτικὸς ὁ Ὀρφανοτρόφος.

12.45 Γ. Ρουσσόπουλος - Γ. Ράπτης:
Ἱατρικὴ βιβλιογραφία τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ.

12.50 Πορίσματα - Συμπεράσματα.

13.30 Κοινὸν γεῦμα.

17.00 Ἀναχώρησις διὰ Ἀθήνας.

δων τῆς «Νέας Ἐποχῆς» στὸ χῶρο τῆς Δύσεως μᾶς βοηθεῖ νὰ κατανοήσουμε τὴ σημασία πολλῶν φαινομένων στὴ δική μας χώρα, ἡ ὁποία καθόλου δὲν ὑστερεῖ σὲ ποικίλα «προϊόντα» τῆς «Νέας Ἐποχῆς».

Ἡ κίνηση αὐτή, σὰν «τάση», εἰσχωρεῖ σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς, «ἀγγίζει» ὅλα τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ «καλύπτει» ὅλες τὶς ἀνάγκες· ἀποτελεῖ «προσφορά» στὴ σημερινή «ζήτηση» καὶ οἰκοδομεῖ τὴν «ὑπεραγορά θρησκείας». Καὶ τοῦτο σὲ μιὰ ἐποχή, ποὺ πολλοὶ νόμισαν πὼς αὐτὴ ἡ ζήτηση ὤφειλε νὰ ἔχει ἐκλείψει, γιατί ἀκόμη καὶ σήμερα πολλὲς δυνάμεις ἐργάζονται γιὰ νὰ ἀπωθήσουν τὴν πίστη καὶ τὴν Ἐκκλησία στὰ «ἄζήτητα».

«Quer durch die Bevölkerung», δηλαδή ἡ κίνηση τῆς Νέας Ἐποχῆς (διαπερᾷ τὸν πληθυσμό)· αὐτὴ ἦταν ἡ διαπίστωση ἐντεταλμένων ἐμπειρογνομόνων γιὰ θέματα αἰρέσεων καὶ κοσμοθεωριῶν, ποὺ ἔγινε στὴ συνέλευση τῆς Λουκέρνης (1986) γιὰ τὴν κίνηση τῆς «Νέας Ἐποχῆς»· «Quer durch die Kirche», πρόσθεσαν γιὰ νὰ δηλώσουν πὼς οἱ ιδέες τῆς νέας κινήσεως εἰσχωροῦν ὑπουλα ἀκόμη καὶ στὶς Ἐκκλησίες τῆς Δύσεως· καὶ ὄχι μόνον τῆς Δύσεως!

Οἱ ιδέες αὐτὲς ἐμπνέονται ἀπὸ ἀντιλήψεις ποὺ ἀκυρώνουν ὁλόκληρο τὸ εὐαγγέλιο τῆς χριστιανικῆς ἐλπίδας.

Καὶ τὰ λίγα, σποραδικὰ ποὺ παραθέσαμε μιλώντας γιὰ τὶς διαφορὲς ομάδες ἀρκοῦν γιὰ νὰ φανερώσουν πὼς ἡ περὶ Θεοῦ ἀντίληψη τῆς νέας κινήσεως εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ τὴ χριστιανικὴ πίστη. Γιὰ τὶς ομάδες αὐτὲς ὁ Θεὸς δὲν εἶναι προσωπικός, οὔτε ὑπάρχει διάκριση ἀνάμεσα σὲ Δημιουργὸ καὶ δημιουργήματα. Τὸ μήνυμα αὐτῶν τῶν ομάδων δὲν εἶναι ἡ αἰώνια προσωπικὴ ζωὴ σὰν κοινωνία ἀγάπης μὲ τὸν Θεὸ - Πατέρα, ἀλλὰ ἡ «ἀπελευθέρωση» ἀπὸ τὴ ζωὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως, τὸ βασικὸ κήρυγμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἀντικαθίσταται μὲ τὴ διδασχὴ γιὰ τὸ κάρμα καὶ τὴ μετενσάρκωση.

Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, μὲ βάση διαφορὲς τεχνικὲς αὐτοεξελίξεις. Ἡ κίνηση κηρύττει τὴν αὐτονομία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἀποτελεῖ γιὰ τοὺς Χριστιανούς ἀληθινὴ πρόκληση, τὴν πρόκληση τοῦ ἀρχαίου ὄψεως!

Τὰ προγράμματα τῶν ομάδων στὶς ὁποῖες ἀναφερθήκαμε ἀποδεικνύουν πόσο προσεκτικὸς πρέπει κανεὶς νὰ εἶναι ὅταν καταφεύγει μὲ κάποια ἐπιθυμία σὲ ἄγνωστο σ' αὐτὸν φορέα, ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται γιὰ τὴν τέχνη τῆς ζωγραφικῆς, τοῦ χοροῦ,

τῆς μουσικῆς... Γιατὶ πίσω ἀπὸ αὐτὲς τὶς προσφορὲς μπορεῖ νὰ κρύπτεται μιὰ ομάδα τῆς «Νέας Ἐποχῆς» ποὺ ζητάει νὰ «περάσει» μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὴ διδασχὴ τοῦ ὄψεως ποὺ ἀσφαλῶς κινῆται ἔξω ἀπὸ τὸν πνευματικὸ μας χῶρο!

Ἡ νέα τάση ἀποτελεῖ ἰσχυρὴ πρόκληση γιὰ τοὺς ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἄν θελήσουν νὰ ἀνταποκριθοῦν στὸ βασικὸ τους ἔργο, ποὺ εἶναι ἡ ἐνταξί- των ἀνθρώπων στὴν «ποιμνὴ» τοῦ Χριστοῦ, ἡ φροντίδα γιὰ τὴν παραμονή τους σ' αὐτὴ καὶ ἡ ἀναζήτηση καὶ ἐπανένταξη στὴ σωτήρια ποιμνὴ ἐκείνων ποὺ θὰ τὴν ἐγκαταλείψουν, θὰ ἀποδειχθοῦν καλοὶ ποιμένες. Πρέπει ὅμως νὰ κάνουν τὸν κόπο νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ κάθε τί, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἀπομακρύνει τὰ «πρόβ- βατα» ἀπὸ τὴν «ποιμνὴν». Αὐτὸ σημαίνει πὼς ὀφεί- λουν νὰ καταπιαστοῦν σοβαρὰ καὶ μὲ τὴν πρόκληση τῆς «Νέας Ἐποχῆς». Αὐτὸ τὸ ἔργο δὲν μποροῦν νὰ τὸ ἀναθέσουν σὲ κάποιους ἄλλους εἰδικούς, οὔτε μπο- ροῦν νὰ ἔχουν ἥσυχη τὴ συνείδησή τους, μὲ τὸ νὰ παρα- πέμπουν τὰ «πρόββατα» σὲ ἄλλους. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὑπάρχει γιὰ τοὺς ποιμένες πολὺ δουλειά, ἀνεξάρτητα σὲ ποιά βαθμίδα εὐθύνης βρίσκονται.

Τί θὰ ποῦμε ὅμως στοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους; Πῶς θὰ γνωρίζουν ἂν κάποια ομάδα ἢ ἂν πίσω ἀπὸ κάποια προγράμματα κρύβεται τὸ σύνδρομο τῆς «Νέας Ἐποχῆς» καὶ οἱ ἀντιχριστιανικὲς ιδέες της;

Τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν ομάδων αὐ- τῶν εἶναι οἱ διαφορὲς προσφορὲς «αὐτοερέσεως» ἢ «αὐτοεξελίξεως» καὶ «αὐτοσωτηρίας», ποὺ βέβαια εἶναι πιὸ συνηθισμένες στὶς λεγόμενες «ψυχολατρεῖες», μὲ πρακτικὲς ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἄσιατικὸ χῶρο ἢ καὶ ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς λεγόμενης «ἀνθρωπιστικῆς ψυχολογίας». Τὸ «μυστικὸ» τῆς «σωτηρίας» κρύβεται πάντοτε «μέσα στὸν ἄνθρωπο», λένε, καὶ προσφέ- ρουν τὶς «κατάλληλες τεχνικὲς»!

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗ

Ι Ω Β

✧ Ἡ ζωὴ καὶ τὰ πάθη του ✧

(Τόμοι Α' καὶ Β')

**Κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις
τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας**

Σελίδες 366 καὶ 302. Δραχ. 700 ἑκαστος.

Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ*

ΤΟΥ Π. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ

Του Μοναχού ΜΩ·Υ·ΣΕΩΣ 'Αγιορείτου

Ἡ Ἀγία Γραφή μπορεῖ νὰ γνωρισθεῖ μόνο ἀπὸ τὸν πιστό, κατὰ τὸν ἐτροφητὴ τῆς π. Γ. Φ. Ἡ Κ. Διαθήκη δὲν εἶναι μιὰ συλλογή, ἀλλὰ μιὰ ἐπιλογή καὶ εἶναι ἓνα βιβλίο ἱεραποστολικό. Ἡ δὲ Ἰ. Παράδοση θὰ γίνῃ δεκτὴ μ' εὐγνωμοσύνη «ὅχι ὡς δεσμά, ἀλλὰ ὡς φυσικὸ καὶ αὐθόρμητο χαρακτηριστικὸ τῆς πιστεύουσας καρδιάς καὶ νοῦ».

Ἦταν πάντα «καχύποπτος ἀπέναντι σὲ κάθε ὀργανωσιακὸ μηχανισμό, εἴτε ἐκκλησιαστικὸ, εἴτε πολιτικὸ, εἴτε σχεδιασμένο γιὰ νὰ προωθήσῃ τὴ θεολογικὴ ἐνότητα, εἴτε γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν παγκόσμια εἰρήνη — χωρὶς προηγουμένως νὰ ἐπιτευχθεῖ μιὰ κοινὴ ἀντίληψη. Προτιμᾷ τὴν ἐντονη κριτικὴ παρὰ τὸν ἐπαναπαυτικὸ εἰρητισμὸ σὲ ὅλες τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις». Ἐπίσης ἡ ὅλη τοῦ ἐκκλησιολογία ἐπιμένει στὴν ὁμοφωνία, στὸ κοινὸ πνεῦμα, στὴν κοινότητα τῶν ἁγίων καὶ «στὶς κοινωνικὲς συνέπειες τῆς διδασκαλίας γιὰ τὴν Τριάδα καὶ τὰ μυστήρια». Θέλει νὰ καταδείξῃ «τὶς κοινωνικὲς, πολιτιστικὲς καὶ πολιτικὲς συνέπειες τοῦ νὰ εἶσαι χριστιανός». Ἡ θεολογία τοῦ γιὰ «τὶς χριστιανικὲς κοινωνικὲς ἀρχὲς φαίνεται νὰ εἶναι μιὰ ἄλλη ἐκδοχὴ τῆς ἀντίληψης τοῦ γιὰ τὴν ἀληθινὴ Ἐκκλησία στὴν ἱστορία ἀνάμεσα στὴ δημιουργία καὶ στὰ ἔσχατα». Γιατὶ «ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δὲ μπορεῖ ποτὲ νὰ συγχέεται μὲ τὰ βασίλεια ἢ τὴν Χριστιανοσύνη μὲ τὶς οὐτοπίες αὐτοῦ τοῦ κόσμου». Ἡ χριστιανικὴ διαγωγή ὅλων μας βασικά πρέπει νὰ εἶναι ἀσκητικὴ. Στὸν μοναχισμό ἀναγνωρίζει ἓνα γνήσιο «σοσιαλιστικὸ πείραμα ἰδιαίτερου εἶδους, σὲ ἐθελοντικὴ βάση» μὲ στήριγμα «ὑπακοὴ θεμελιωμένη στὴν ἀγάπη». Συμφωνεῖ μὲ τὸν ἅγιο Ἰω. τὸν Χρυσόστομο πὺ ἀντιλαμβάνεται τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὡς κοινωνία τῶν ἀγαπημένων καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὡς «νοσοκομεῖον». Ἡ μέση ὁδὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πάντα φιλόανθρωπη, ἀσκητικὴ καὶ μιὰ συνεχὴς «κίνησις ἀντίστασης».

Ἡ τελικῶς ἀποφατικὴ θεολογία τοῦ π. Γ. Φλωρόφσκυ πὺ θέλει νὰ μᾶς ἐπαναφέρει στὸ ἀρχαῖο κοινὸ πνεῦμα εἶναι, κατὰ τὸν ἐπίλογον τοῦ βιβλίου, «μιὰ λογικὴ δυσπιστία πρὸς ὅλα τὰ συστήματα». Ἡ Χριστολογία τοῦ εἶναι «ἀσύμμετρη», ἡ ἐκκλησιολογία τοῦ «ἐσχατολογικὴ», ὁ οἰκουμενισμὸς τοῦ «διαλεκτικός», ἡ ἠθικὴ τοῦ «ὑπαρξιακὴ» καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ «ἀπολίτικη»! Δὲν κάμπτεται εὐκολὰ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. «Θὰ ἔχουμε, φυσικά, θλίψεις. Ἀλλὰ ἂς θαρροῦμε». Ἐπίσης: «Ὁ χριστιανικὸς πόνος μας

εἶναι μιὰ ἐνδειξὴ ἀνάρρωσης· μιᾶς ἀνάρρωσης πὺ πρόκειται νὰ ἔρθῃ ἀπὸ τὸν Κύριον».

Συνηθίζεται νὰ εὐχαριστοῦνται ὁ συγγραφέας καὶ ὁ μεταφραστὴς, ὁ ἐκδότης καὶ ὁ ἐπιμελητὴς, δίκαια βέβαια, γιὰ τὴν λίαν γνῶριζον τὸν μόχθον τοῦς, μὰ ἔχει καταστήσῃ τόσο τυπικὸ καὶ κουραστικὸ, ἀπὸ ἀρκετοῦς, δυστυχῶς, βιβλιοπαρουσιαστὲς μᾶλλον καὶ ὄχι βιβλιοκριτικούς, πὺ σπανίζουν πολὺ στὸν τόπον μας, πὺ ἀρκοῦνται σὲ μερικὰ ἐπίθετα καὶ τὴν προτροπὴ νὰ διαβαστεῖ ἀπ' ὅλους τὸ βιβλίο. Δὲν θὰ παγιδευτοῦμε καὶ ἐμεῖς στὸ ἴδιο ἀτόπημα, ὅχι ὅτι δὲν αἰσθανόμαστε νὰ τὸ κάνουμε εἰλικρινὰ γιὰ τὸ παρὸν βιβλίο, ἀλλὰ νὰ, γιὰ τὴν οἱ λέξεις ἔχασαν μὲ τὴ φθορὰ τὴν ἀξία τοῦς. Τὰ παραπάνω, δίχως νὰ ναι κριτικὴ, ἀλλὰ μιὰ προσπάθεια παρουσιάσεως εὐρύτερα τῆς σκέψεως τῆς θεοφώτιστης τοῦ μακαρίστου πρωτοπρεσβυτέρου πατρὸς Γεωργίου Φλωρόφσκυ θὰ ἤθελαν νὰ κεντρίσουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν πιστῶν στὴ μελέτη τοῦ παρόντος εἰσαγωγικοῦ πονήματος, τῶν ἔργων τοῦ αἰοδίμου πατρὸς καὶ τῶν ἔργων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀπὸ τὰ ὅποια πηγάζει, ἐμπνέεται καὶ καταλήγει τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ καὶ παίρνει ἄλλη διάστασις ἡ ζωὴ μας.

Θὰ ἤθελα νὰ κλείσω τὶς ἀφετηριακὲς αὐτὲς σκέψεις μου μὲ τὰ λόγια ἐνὸς σύγχρονου Ἀγιορείτη μοναχοῦ γιὰ τὸν π. Γ. Φ.: «Ὁ λόγος τοῦ Ἰσας, καθαρὸς, προφητικὸς. Δίχως νὰ τὸ φωνάζει ὁ ἴδιος, σὲ κάνει νὰ μὴν ἀμφιβάλλεις. Μὲ μιὰ διεσόδουση προφητικὴ καὶ μὲ βεβαιότητα πὺ πηγάζει ὅπωςδὴποτε ἀπὸ τὴν ἀνόθευτη πίστη τοῦ, σοῦ δείχνει τὸν ἀσφαλὲς δρόμον... Προτιμᾷ νὰ τὸν πῶ «ἀληθινὸν» θεολόγον. Καὶ τοῦτο εἶναι πὺ τὸν κάνει Οἰκουμενικὸν θεολόγον καὶ διδάσκαλον, ὅχι οἰκουμενιστὴ πὺ δὲν ξέρεται τί τοῦ γίνεται. Λέει ξεκάθαρα πράγματα. Σκέπτεται σοβαρά. Πάντα αἰσιοδοχεῖ γιὰ κάτι καλύτερον. Ὁ,τι πνευματικὰ χαρίσματα ἔχει (πὺ δὲν χωρίζονται ἀπὸ τὰ σωματικὰ) τὰ ἔχει δώσει στὴν Ἐκκλησίαν καὶ δι' αὐτῆς σ' ὅλον τὸν κόσμον. Εἶναι γνήσιος ἀπόγονος τῶν Ρώσων Ἀγίων καὶ τοῦ Μεγάλου Ντοστογιέφσκυ. Δὲν συζητᾷ ἀφηρημένως, τὸν ἐνδιαφέρει τὸ συγκεκριμένο. Ὅσο τὸν διαβάσεις τὸν π. Φλωρόφσκυ θαρρεῖς πὺς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος παράγει ἐνέργεια... δὲν ἐπινόει ὡραῖα λόγια πὺ δὲν γίνονται πράξη...».

Σήμερα, ἑορτὴ τοῦ Ἀγίου Μεγαλομάρτυρος Παντελεήμονος, πὺ ξαναβλέπω τὸ γραφτὸ μου, βλέπω πὺς ἔχει πολλὰ εἰσαγωγικά. Δὲν μοῦ ἀπομένει ὁ φτωχὸς μισθὸς τοῦ ἀνθολόγου. Ἐλπίζω καὶ στὴν εὐχὴ τοῦ μακαρίου πρωτοπρεσβυτέρου, ὅπως κάμνει σ' ὅλους τοὺς μελετητὲς τοῦ ἔργου τοῦ, πὺ μεταφέρει τὴ χάρη τῶς καὶ τῶς Πατέρων μας...

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 349 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16/1989 τεύχους.

ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΟΕΙΔΩΛΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΜΑΣ ΥΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΒΟΛΕΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ*

Τοῦ Πρωτοπρ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ

Διευθυντοῦ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Λυκείου Πατρῶν

Παρότι ἡ ἐπετειανὴ ἐπὶ κλήση τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ στεῖρα ἀναφορά μας σὲ πρόσωπά του — ἔστω σημαντικὰ — σὲ ιδέες καὶ σὲ μεθόδους του, ἔστω πετυχημένες, τίς πὺδ πολλές φορές μᾶλλον προδίδει *χρ ε ω κ ο π ί α* τοῦ παρόντος, ὅμως, ἡ ταπεινὴ ἀναφορά μας σήμερα στοὺς τρεῖς Ἱεράρχες ὅλων ὧσων διακονοῦμε στὸν ἱερὸ χῶρο τῆς παιδείας μας ἀποτελεῖ, νομίζω, ἀνάγκη μας καὶ ἱστορικὴ ἐπιταγὴ τοῦ παρόντος.

Οἱ «τρεῖς φωστῆρες» ὄχι μόνο τῆς «τρισηλίου θεότητος» ἀλλὰ καὶ τῆς παιδείας μας, Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, εἶναι πάντα ἐπίκαιροι καὶ νέοι καὶ γι' αὐτὸ καὶ φίλοι τῶν νέων μας. Ἡ «ἀένανη παρουσία τοῦ προσώπου τους καὶ τοῦ λόγου τους, τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξης τους στὰ πλαίσια τοῦ λειτουργικοῦ χρόνου, δηλ. ἐνὸς διαρκοῦς χωροχρόνου, ὅπου τὸ παρελθὸν ζεῖ στὸ παρὸν καὶ συγχρόνως ἀποτελεῖ πρόγευση τοῦ μέλλοντος»¹, καθὼς καὶ ἡ ἱστορικὴ παραλληλότης τῆς ἐποχῆς τους μετὰ τὴν ἐποχὴ μας (ὅποιοι μελετήσῃ τίς δυὸ ἐποχὲς βρίσκει πολλὰ καὶ παράλληλα καὶ καινὰ), τοὺς φέρνουν τόσο κοντὰ μας ὥστε νὰ ἀποτελοῦν αὐτοὶ τὴν ἀσφαλιστικὴ δικλεῖδα τῆς παραπέρα πορείας μας.

Ἡ ἀντοχὴ τους στὸ χρόνο καὶ ἡ δυναμικὴ τους ἀκτινοβολία στὸ διηνεκές ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ἦταν ἐραστές τοῦ Χριστοῦ. Δὲν ἦταν ἀπόκοσμοι μὰ οὔτε καὶ δλοκληρωτικὰ ἐγκόσμοι. Ἦταν ἱσσορροπημένοι καὶ ἀληθινοὶ καὶ ὡς ἐκ τούτου οἰκουμενικοὶ καὶ ταυτόχρονα πρόδρομοι ἐνὸς καινούργιου κόσμου μετὰ διάσταση προφητικὴ γιὰ τὸ μέλλον².

Αὐτὴ μας ἡ τοποθέτηση — τιμὴ καὶ μνήμη στοὺς τρεῖς Ἱεράρχες — ἐλπίζουμε νὰ δικαιωθεῖ μετὰ ὅσα ἐπιγραμματικὸτάτα στὴ συνέχεια θὰ ἐκθέσουμε στὴν ἀγάπη Σας, ἐπικεντρώνοντας τὴν προσοχὴ μας σὲ δυὸ βασικὰ σημεία ὡς πρὸς τὴν παιδεία μας:

1. Στὸ ὄντολογικὸ τῆς περιεχόμενου καὶ σκοποῦ.
2. Στὴν εὐθύνῃ μας μπροστὰ στὴ σημερινὴ πραγματικότητά.

* Ὁμιλία ποὺ ἐκφωνήθηκε στὸν Ἱ. Ναὸ Παντανάσσης Πατρῶν κατὰ τὴ Θεία Λειτουργία πρὸς τιμὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν (30.1.1989) στὰ πλαίσια τοῦ ἐπίσημου ἑορτασμοῦ τῆς Σχολ. ἐορτῆς ποὺ ὁργάνωσαν ἡ Ε.Λ.Μ.Ε. καὶ ἡ Δ.Ο.Ε. Νομοῦ Ἀχαΐας.

1. Βασ. Σ τ ο γ ι ᾶ ν ν ο υ, Ἀποκάλυψη καὶ πολιτικὴ, Θεσσαλονίκη 1985, σελ. 9.

2. Βασ. Σ τ ο γ ι ᾶ ν ν ο υ, ὁ.π. σελ. 9.

Περὶτεῦει νὰ πῶ ὅτι στὰ χρονικὰ πλαίσια μιᾶς ἀπ' ἄμβωνος ὁμιλίας «νύξεις» μόνο μπορεῖ νὰ γίνουν σ' ἓνα τόσο πολυδιάστατο ζήτημα.

Ἐπίσης εἶναι αὐτονόητο, ἴσως ὅμως ὄχι καὶ τόσο περιττὸ νὰ σημειώσουμε, ὅτι ἡ ἀναγνώριση τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ὡς προστατῶν τῶν γραμματέων καὶ ὁ θεσμοθετημένος ἀπ' τὴν Ἑλληνικὴ πολιτεία ἐπίσημος ἑορτασμός τους προϋποθέτουν Ὁ ρ θ ὁ δ ο ξ ο Χ ρ ι σ τ ι α ν ὁ ἐκπαιδευτικὸς.

Α'. Καὶ περνᾶμε στὸ 1ο σημεῖο τῆς ἀναφορᾶς μας: στὸ ὄντολογικὸ περιεχόμενο τῆς παιδείας μας καὶ στὸ σκοπὸ τῆς.

Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες, ποὺ «παρὰ τὴν ἑτερότητα τῶν χαρακτήρων καὶ ἀτομικῶν διαφορόντων τους παρουσιάζουν μιὰ βαθειὰ πνευματικὴ ὁμοιογένεια καὶ ἐνότητα πίστεως - σκοποῦν - ἀγώνων»³, πετυχαίνουν κατὰ τρόπο θαυμαστὸ καὶ γόνιμο τὴ σύζευξη τῆς κλασσικῆς παιδείας μετὰ τὸ χριστιανισμὸ — κάτι ποὺ ἀποτελεῖ σταθμὸ, μοναδικὸ στὴν ἱστορία τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ — καί, ὡς ἀπὸ κοινοῦ, ὀρίζουν τὸ περιεχόμενο καὶ τοὺς στόχους τῆς παιδείας μας. Ἀφήνοντάς τους, λοιπόν, νὰ μιλήσουν, ἔστω ἀποσπασματικά, ἐπισημαίνουμε ἐπιγραμματικὰ τὰ ἐξῆς:

1. «Ὁμοιωθῆναι Θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπου φύσει. Ὁμοίωσις δὲ οὐκ ἄνευ γνώσεως, ἡ δὲ γνώσις οὐκ ἐκτὸς διδασμάτων»⁴. Ἔτσι, μετὰ τὴν λακωνικότητα καὶ σαφήνεια ὁ Μέγας Βασίλειος, «ὁ σοφώτερος ἀνθρώπος τῆς ἐποχῆς του καὶ μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη κατὰ τὸν Ἑρασμὸ»⁵, ἐνῶ ἀναφέρεται γενικὰ στὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὀρίζει τὸ περιεχόμενο καὶ τὸ σκοπὸ τῆς Παιδείας. Παρατηροῦμε νὰ συνδυάζει τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ πραγμάτωση καὶ ἐνεργοποίησιν τοῦ «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» μετὰ τὴν παιδεία, μετὰ τὴν ἀγνώσιν», καὶ τὴν χριστ. διδασχὴ. Βλέπει ἀναγκαίᾳ τὴ σύζευξη τῆς γνώσεως μετὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀξιολογεῖ τὴν ἀληθινὴν παιδεία καὶ μόρφωσιν του ὡς Χριστοζωή, κατὰ τὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν» (Γαλ. 4,19).

3. Μετὰ λ λ η ν ο ὁ Γεωργίου, Πρωτοπρ., Τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Περ. «ΚΟΙΝΩΝΙΑ» ἔτους 1981, σελ. 71.

4. Περὶ Ἀγίου Πνεύματος 1,2 Ε.Π. 32,69.

5. Μετὰ λ λ η ν ο ὁ Γεωργίου, Πρωτοπρ., ὁ.π. Περιοδικὸ «ΚΟΙΝΩΝΙΑ» ἔτους 1981, σελ. 197.

Τὴν βλέπει ὡς δυνατότητα υπέρβασης τοῦ ἑαυτοῦ του, ζωντανή προσωπική σχέση ἀγάπης καὶ ἐλευθερίας μετὰ τὸ Θεό, τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὁλόκληρο τὸν κόσμον. Ἔτσι μόνον ἀντιλαμβάνεται ὁ ἱερὸς πατὴρ τὸ μορφωμένο ἄνθρωπο, ὡς «Χριστοποιημένο», ὅπως θὰ μᾶς ἔλεγε ὁ ἀείμνηστος π. Ἰουστίνος Πόποβιτς. Παρόμοιες εἶναι καὶ οἱ θέσεις τῶν δύο ἄλλων Πατέρων. Π.χ. χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ὅσα διατυπώνει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος στὸν «Ἐπιτάφίον» του πρὸς τὸν Μέγα Βασίλειον (Κεφ. Π. κ. ἐξ.) ἀναφερόμενος εἰδικὰ καὶ στὴ θύραθεν παιδεία⁶. Τηρουμένων τῶν ἀναλογιών, συγγενὴς εἶναι καὶ ἡ σχετικὴ θέση τοῦ Ἀριστοτέλη, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Διογένη Λαερτίου (Ε' 1, 17 καὶ 19), ὁ ὁποῖος υπογραμμίζει: «ἡ μὲν βρασις ἀπὸ τοῦ περιέχοντος ἀέρος λαμβάνει τὸ φῶς, ἡ δὲ ψυχὴ ἀπὸ τῶν μαθημάτων», ἐνῶ ὅταν κάποτε ρωτήθηκε «πόση διαφορὰ ἔχουν οἱ μορφωμένοι ἀπ' τοὺς ἀμόρφωτους» ἀδίσταχτα ἀποκρίθηκε: «ὅση διαφορὰ ἔχουν οἱ ζωντανοὶ ἀπὸ τοὺς πεθαμένους»⁷.

Ὅμως, ἐδῶ διαπιστώνομε κάτι τὸ πολὺ συγκλονιστικό. Στους Πατέρες καὶ βέβαια σ' ὁλόκληρη τὴν Ἑλληνορθόδοξη Παράδοση διαπιστώνομε μιὰ ἄλλη προοπτικὴ ἀγωγῆς πέραν ἐκείνης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ποὺ ἀπέβλεπε μόνον στὴν ἐξανθρωποποίηση τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ τοῦ Μενάνδρου: «Τί χαρίεν ἄνθρωπος, ὅταν ἄνθρωπος ᾖ». Ὁπωσδήποτε ἡ διαφορὰ εἶναι οὐσιαστικὴ, ἀφοῦ ὁ στόχος τῆς Χριστιανικῆς ἀγωγῆς βρίσκεται πέρα ἀπ' τὸν στενὸ ὀρίζοντα τῆς ἐγκόσμιας προοπτικῆς. Ὁ χαρακτηρὸς τῆς εἶναι Χριστοκεντρικὸς καὶ γι' αὐτὸ ἀληθινὰ καὶ ἀνθρωποκεντρικός. Ἀρχέτυπὸ τῆς εἶναι ὁ Θεάνθρωπος καὶ ἀμετακίνητος σκοπὸς τῆς ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Σταθερὴ τῆς ἐπιδίωξη ἡ ἀφύπνιση τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὴ νάρκη τῆς ἀμαρτίας καὶ ἡ διάσωση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Ἡ ἐνταξὶς τοῦ ἀνθρώπου (καὶ μάλιστα τοῦ νέου ἀνθρώπου) στὸ χωρὸ τῆς κοινωνίας τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ζωντανῆς κοινωνίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ σταθερὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Θεὸ εἶναι τὸ πεντόσταγμα τῆς ἀγωγῆς τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. «Ἀνθρώπον γὰρ ἐκείνον ἀν καλέσαιμι, τὸν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ διασῶζοντα... τὸ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Δεσπότη κατακολουθεῖν, τοῦτο ἄνθρωπος» υπογραμμίζει ἐμφαντικὰ ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος⁸. Γιὰ νὰ δικαιωθεῖ καὶ αὐτὸς καὶ ὁλόκληρη ἡ Πατερικὴ ἀλυσίδα στὸ διάβα τῆς ἱστορίας τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης ἀπὸ πλειάδα κορυφαίων παιδαγωγῶν. Χάριν παραδείγματος ἀναφέρω τὸν ρέκτη τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας Ἐλβετὸ Παιδαγωγὸ καὶ Φιλόσοφο τῆς ἀγωγῆς Meylan, ποὺ ξεπερνώντας, ἴσως, τὰ Προτεστάντικὰ δογματικὰ σχήματα — Προτεστάντης ὢν — ἡ παιδαγωγικὴ του ἀπτηχοῦσε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς Ὁρθόδοξης Χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας. Γι' αὐτὸ καὶ συμβουλεύει: «Ἡ ἐπιθυμία τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ μόνη ἐπιστήμη ποὺ ἀναπαύει τὴ συνείδηση»⁹. Καὶ

2. Μετὰ βάζη, λοιπόν, πάντα τὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν ἀνθρωπολογία οἱ τρεῖς Ἱεράρχες ὑποδεικνύουν συγκεκριμένο μοντέλο παιδείας καὶ ἀγωγῆς τῶν νέων μας, ποὺ ἐπιγραμματικώτατα συνίσταται:

— Στὴν καλλιέργεια αὐτογνωσίας καὶ αὐτοσυνειδησίας (βλ. τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ» τοῦ Μ. Βασιλείου).

— Στὸν ὀρθὸ ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸ τῶν νέων. «Τὸ σύμφωνον μετὰ τὴ φύσει ὁδηγεῖ στὴν ἐπιτυχίαν, τὸ ἀντίθετον ὅμως πρὸς τὴ φύσιν φέρνει ἀποτυχίαν» υπογραμμίζει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (Ε.Π. 37, 289).

— Στὸ σεβασμὸ τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσης. Κι αὐτὸ σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ οἱ χειρωνακτικὲς τέχνες ὠνομάζονταν «βάνανσοι». «Μὴ καταφρονῶμεν τῶν ἀπὸ χειρῶν τρεφομένων ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτοὺς μακαρίζομεν διὰ τοῦτο» (Ε.Π. 51, 193). Καὶ ἄλλοι: «Ὅταν ἴδῃς ὕλοκοποῦντα, σφυροκοποῦντα, ἡσβολωμένον, μὴ διὰ τοῦτο καταφρόνει, ἀλλὰ θαύμαζε» (Ε.Π. 61, 1017) σημειώνει, χαρακτηριστικὰ, ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος.

— Στὴν ἀποφυγὴ νοοτροπίας «ἐπιστημονικῆς χρησιμοθηρίας» ποὺ καλλιεργεῖ στὸ νέο ἄνθρωπο νοοτροπία ἀποκλειστικὰ συμφεροντολογικὴ καὶ φυσικὰ ὕλιστικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴ ζωὴ.

— Στὴν, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, σαφῆ γνώση καὶ ὀρθὴ ἀξιολόγησις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων (χρήματα, ἐξουσία, δόξα κ.ἄ.). Δηλαδή, οἱ τρεῖς Ἱεράρχες δὲν ἀρκοῦνται ἀπλᾶ στὴ μὴ ἐξάρτησις ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀλλὰ ἐπιμένουν στὴ ριζοσπαστικὴ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου ἀπὸ κάθε ἐξάρτησις, ποὺ ὁδηγεῖ στὴ φθορὰ καὶ στὸ θάνατον. Προσανατολίζουν τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὴν ὁ π τ ω ς ζ ω ῆ. «Μιὰ ζωὴ πρὸς τὴν ζωὴν βλέπειν» (Γρηγόριος Θεολόγος).

Ὑποδεικνύοντας οἱ τρεῖς Ἱεράρχες ἓνα τέτοιον μοντέλο παιδείας καὶ ἀγωγῆς φυσικὰ δὲν ἐννοοῦν, σὲ καμμιά περίπτωσι, παθητικὴ καὶ μοιρολατρικὴ ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς. Ἀντίθετα, εἰσηγοῦνται — ὅχι μόνον μετὰ τὴ διδασκαλίαν ἀλλὰ κυρίως μετὰ τὸ προσωπικὸ τους παράδειγμα — δυνάμει ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς. Τὸν Χριστιανὸ — καὶ ἰδιαίτερα τὸν Χριστιανὸ νέο — τὸν θέλουν υπεύθυνον καὶ θαρραλέον ἀγωνιστὴ τῆς ἀλήθειας, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, τῆς δημοκρατίας, τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, τῆς ἐσότητος, τῆς εἰρήνης. Τὸν ὀνειρεῦνται ἐργάτη καὶ κήρυκα τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. «Οὐκ ἔστι παίγνια ὁ Χριστιανισμός, οὐδὲ πρᾶγμα πάρεργον» φωνάζει ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος (Ε.Π. 47, 492). Γιὰ νὰ συμπληρώσει ὁ ἴδιος: «οὐδέποτε ἔχομεν ἐκχειρίαν πολέμου, ἀλλὰ διηνεκὴς ἀγὼν, ἵνα καὶ λαμπρὸς ὁ στέφανος γένηται» (Ε.Π. 47, 453). Εἶναι σαφές ὅτι ἡ ἀγιοπατερικὴ παιδαγωγικὴ καλλιεργεῖ στὸν νέο ὁράματα ἅγια καὶ ἐμπνέει αἰσιδόξην προοπτικὴν γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Πῶς ὅμως τὸ μπορούσαν αὐτοὶ οἱ τρεῖς Ἱεράρχες; Ἀκριβῶς διότι οἱ ἴδιοι, ἀπαλλα-

6. Βλ. Γεωργίου Μ ε τ α λ λ η ν ο ῦ, Πρωτοπρ. 3.π. Περιοδικὸ «ΚΟΙΝΩΝΙΑ», 1981, σελ. 188.

7. Βλ. ἐφημερίδα «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 26.9.1974.

8. Ε.Π. 53, 71.

9. Βλ. Μύστες τῆς Παιδαγωγικῆς, Ἀφιέρωμα τοῦ Ἀλ. Κ ο σ μ ὀ π ο υ λ ο υ, Δεύτερη ἐκδόσις, Ἀθήναι 1973, σ. 49.

μένοι από φοβέες και κόμπλεξ, κινούνται άνετα και ελεύθερα μέσα στον κόσμο και στον πολιτισμό. Η στάση τους είναι θετική αλλά και κριτική. Τον αντιμετώπιζουν με τη χάρη και «την ελευθερία των τέκνων του Θεού». Σέβονται και αγαπούν τον κόσμο και την ζωή, διαθέτουν έντονη κοινωνική συνείδηση ακριβώς γιατί οι ίδιοι ζούν εν Χριστώ και με την δύναμη της αγάπης Του κλείνουν μέσα τους δλόκληρο τον κόσμο και βλέπουν στο πρόσωπο κάθε ανθρώπου την εικόνα του Θεού. Για τους τρεις Ίεράρχες ή Χριστιανική αγάπη δεν εξαντλείται με την καλή συμπεριφορά και με κάποια έργα φιλανθρωπίας. Είναι επανάσταση που γκρεμίζει τον εγωισμό και την αυτάρκεια, τὸ φόβο και τὴ φυγή, τις συμβατικότητατες και τὰ ὅρια και ἐκδηλώνεται σὲ οἰκουμενικές διαστάσεις με ἔνταση, διάνυση, ἀντοχή και ἅγιο πάθος¹⁰. Ἡ τέτοια αγάπη εἶναι ἡ ἡρεμὴ δύναμη τῆς παιδαγωγικῆς πρακτικῆς τους, πού υἱοθέτησαν καταξιωμένοι μέχρι σήμερα παιδαγωγοί, ὅπως ὁ πολὺς Pestalozzi, πού ἔλεγε στοὺς μαθητές του: «παιδιά μου, δὲν γνωρίζουμε ἄλλο μέσο γιὰ νὰ σᾶς μορφώσουμε ἀπ' τὴν αγάπη, τὴν αγάπη μας, τὴν αγάπη τοῦ Θεοῦ, τὴν αγάπη τῶν ἀνθρώπων»¹¹.

Β'. Και στὸ σημεῖο αὐτὸ περνᾶμε στὸ 2ο σημεῖο ἀναφορᾶς μας, στὴν εὐθύνη μας σήμερα.

Ἄν και θὰ περίττεινε ὁ λόγος περὶ εὐθύνης ἀφοῦ γνωρίζω πὼς ἀπευθύνομαι σὲ συναδέλφους ἐκπαιδευτικούς με ὑψηλὸ αἶσθημα εὐθύνης, ὅμως ἐπιτρέψτε μου πολὺ συνοπτικὰ νὰ διατυπώσω κι ἀπ' αὐτὴ τὴ θέση σήμερα τὴν ἀγωνία μου και τὸν προβληματισμό μου, πού ἀπηχεῖ, νομίζω, τὴν ἀγωνία και τὸν προβληματισμό ὄχι μόνο τῆς ἐκπαιδευτικῆς μας οἰκογένειας ἀλλὰ και τῆς εὐρύτερης κοινωνίας μας.

Ὅλοι μιλάμε γιὰ κρίση στὴν Παιδεία μας σήμερα, ὅμως, νομίζω, πὼς αὐτὸ πού λέμε σήμερα «κρίση» εἶναι ἡ κορυφὴ τοῦ παγόβουνου. Χωρὶς νὰ παραβλέπουμε τὰ τόσα προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει σήμερα ἡ Παιδεία μας και πού δικαίως ζητοῦν, ἐπιτακτικὰ μάλιστα, τις καλλίτερες δυνατὲς λύσεις τους, ἂν ἐπιχειρήσουμε ψυχραίμη και ἀντικειμενική διερεύνηση τοῦ προβλήματος, θὰ διαπιστώσουμε ὅτι οἱ ρίζες του (ἐντοπίζονται στὴν ἵδρυση τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους, ὅταν μιὰ ὀρισμένη παράταξη διανοουμένων Ἑλλήνων, ἀναπτύσσοντας στὸ ἑπακρο προγενέστερες τάσεις μιᾶς παρεξηγημένης εἰκόνας τῆς Κλασσικῆς Ἑλλάδας, προσπάθησε νὰ ἐπιβάλλει στὸν Ἑλληνικὸ λαὸ μιὰ παιδεία πού εἶχε ὡς πρότυπο και στόχο ὄχι τὸ Χριστιανὸ ἄνθρωπο τῆς Ὁρθόδοξου παραδόσεως, ἀλλὰ τὸν αὐτονομημένο ἄνθρωπο τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ διαφωτισμοῦ»¹². Αὐτὴ ἡ ἀντίληψη πέρασε σ' ὅλα τὰ ὑπεύθυνα ἐκπαιδευτικά μας κλιμάκια χωρὶς ὅμως νὰ πεῖσει τὴ βαθύτερη συνείδηση τοῦ λαοῦ μας.

10. Βλ. Ἀρχιμ. Ἀναστασίου Γ. Γεωργίου (ἡμερᾶς ἐπισκ. Ἀνδρούσης), Εἰς τὴν γραμμὴν τῶν Πατέρων (1). Ἡ δυναμικὴ κατανόηση τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, Ἀθήναι 1971, σελ. 17 κ. ἐξ.

11. Μόστες τῆς Παιδαγωγικῆς, δ. π. σελ. 13.

12. Βλ. περιοδικὸ «ΣΥΝΑΕΗ», τεῦχος 10 (Ἀνοιξή 1984), σελ. 67.

Και μπαίνει ἀμέσως τὸ κρίσιμο ἐρώτημα:

«Μήπως ἡ κρίση εἶναι ἐσωτερική, ἐνδογενὴς και ὀφείλεται στὴν αὐτόνομη οὐμανιστικὴ - ἰδεαλιστικὴ και ὑλιστικὴ ἀντίληψη τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως μάλιστα αὐτὴ κρυσταλλώθηκε στὸ κίνημα τοῦ διαφωτισμοῦ και παγιώθηκε στὴν τεχνοκρατία, πού μετατρέπει ὅλο και περισσότερο τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ στόχο σὲ μέσο; Μήπως ἡ Παιδεία δὲν ὑπηρετεῖ πλέον τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος «ἐκπαιδεύεται» γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ σύστημα; Μήπως, τελικὰ, ἡ κρίση πού και σήμερα μαστίζει τὴν Παιδεία μας ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι, παρὰ τις πρόσφατες μάλιστα νομοθετικὲς ρυθμίσεις (Νόμος 1566/85) γιὰ τὴν «Ὁρθόδοξην Χριστιανικὴν Παράδοξην» και συνειδητοποίηση «τῆς βαθύτερης σημασίας τοῦ Ὁρθόδοξου Χριστιανικοῦ ἡθους»¹³, ἀδυνατοῦμε νὰ προσδιορίσουμε και νὰ ὑπηρετήσουμε στὴν πράξη με σαφήνεια και καθάρτητα τὸ ἀνθρωποεἰδωλὸ τῆς Παιδείας μας;

Μόλις 11 χρόνια ἀπομένουν γιὰ νὰ ἐκπνεύσει ἡ 2η χιλιετηρίδα μ.Χ. Ἦδη βρισκόμαστε στὴν τελικὴ εὐθεία πρὸς τὴν τρίτη χιλιετηρίδα. Τί ἄραγε νὰ μᾶς ἐπιφυλάσσει; Πάντως αἰφνιδισμούς και κρίσιμες προκλήσεις ὅπωςδὴποτε. Ὡς κοινωνία ἡδὴ βαδίζουμε ἓνα μετεξελικτικὸ και ἀνιχνευτικὸ δρόμο. Παρὰ τὴν πρόοδο τῆς τεχνολογίας φαίνεται πὼς τὸ τίμημα τῆς μηχανοποίησης τῆς ζωῆς μας και εἰδικότερα ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ τῆς ἡλεκτρονικῆς τεχνολογίας θὰ εἶναι βαρὺ. Ὅχι μόνο οἱ ἐντυπωσιακὲς ἀνισότητες στὰ δύο ἡμισφαίρια, ἀλλὰ και ἡ μοναξιά και τὸ στρὲς μᾶς μαστίζουν ὅλο και σκληρότερα. Ἡ μαζικοποίηση τῆς ζωῆς και ἡ ἀλλοτρίωση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου προβάλλει ὅλο και ἀπειλητικώτερη¹⁴.

Μέσα σ' αὐτὸν τὸν ὀμιχλώδη ὀρίζοντα τὸ μοναδικὸ ἴσως φῶς ἐλπίδας πού διαφαίνεται εἶναι ἡ νέα γενιά με τὴν ἀγωγή και τὴν παιδεία πού θὰ τῆς δώσουμε. Ἐμεῖς —ὅλοι μάχιμες γενιές— γονεῖς, δασκαλοὶ, Ἐκκλησία, πολιτεία, φορεῖς, κοινωνία, οἱ πάντες πρέπει νὰ σταθοῦμε μπροστὰ τῆς με ὀριμότητα και εὐθύνη, ὅση οἱ καιροὶ ἀπαιτοῦν.

Ὅπωςδὴποτε καλούμαστε σὲ ὀριακὲς ἐπαναποθετήσεις και ἀποφάσεις. Χωρὶς ὀλιγοῖς νὰ ἀποβάλουμε τὴ νοστορπία τῆς μορολατρίας και τοῦ ἐφησυχασμοῦ, τῆς πώλωσης και τῆς ἀλαζονείας. Και ἐπὶ τέλους, νὰ παύσουμε τις διαλεκτικὲς ἀντιπαράθεσεις ὡς πρὸς τὸ ὀντολογικὸ περιεχόμενο και τοὺς στόχους τῆς παιδείας μας.

Γιὰ μᾶς τοὺς Ἑλληνορθόδοξους, ἂν θελήσουμε νὰ συντονισθοῦμε στὴ δυναμικὴ βούληση και γραμμὴ πλεύσης τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, δὲν ὑπάρχουν διλήμματα. Τὸ ἀνθρωποεἰδωλὸ τῆς Παιδείας μας πού θὰ βοηθήσει νὰ ξεπεραστεῖ ἡ κρίση τοῦ σήμερα στὸ παγκόσμιο κοινωνικὸ γίνεσθαι και νὰ οἰκοδομηθεῖ ἓνα καλλίτερο αὔριο χωρὶς τὸ φόβο τῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας ἀλλὰ τὴ χαρὰ και τὴν εἰρήνη τῆς Χριστιανικῆς αγάπης, εἶναι ἐκεῖνο τῆς Ὁρθόδοξης Χριστιανικῆς

13. Βλ. και ἐφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ», 22.2.1985.

14. Βλ. ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ, Κοντὰ τὸν ἄνθρωπο, Στὸ κατῶφλι τοῦ 2.000, σελ. 3.

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

Εὐλογία τοῦ Μακαριωτάτου.

ΣΤΟ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟ Μήνυμά του, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων: «Ἐνὰ νέο ἔτος τὸ 1990, ἀνέτειλε γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐνὰ νέο ξεκίνημα γιὰ τὸν καθένα μας, μιὰ καινούρια ἀρχή. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι, ποὺ ἐνσταλάζει αἰσιοδοξία στὴ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου: ἡ δυνατότητα ἀνανεώσεως τῆς ζωῆς καὶ ἀναπροσανατολισμοῦ τῆς πορείας του μέσα στὸ χρόνο.

Τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐλπιδοφόρο στὴν παροδικότητα τοῦ χρόνου εἶναι, ὅτι μέσα σ' αὐτὸν συντελεῖται ἡ λυτρωτικὴ συνάντηση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ «φῶς τὸ ἀληθινόν» (Α' Ἰωάν. 2,8), τὸ ὁποῖον «φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» (Ἰωάν. 1,9) καὶ δίδει νόημα στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὸν ἴδιο τὸ χρόνο, ὁ ὁποῖος ἐν Χριστῷ ἀποκαλύπτεται ὡς ἓνα ποτάμι, πορενόμενο πρὸς τὸν ὠκεανὸ τῆς αἰωνιότητος.

Εἶναι ὁμως γεγονός, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἡ πολὺ τραγικὴ ὄψη τῆς πραγματικότητος, μέσα στὴν ὁποία ζοῦμε. Ὁ νέος χρόνος ἀνατέλλει χωρὶς οἱ ἐλπίδες τοῦ κόσμου νὰ ἔχουν ἐκπληρωθεῖ. Μένουν οἱ ὀδυνηρὲς ἀγωνίες, ποὺ συνθλίβουν τὰ στήθη. Ἡ ζωὴ μας συνεχίζεται μέσα σὲ παντοῖες θλίψεις καὶ ἀνάγκες.

Υπάρχουν δὲ τόσα δράματα γύρω μας, ποὺ δὲν γνωρίζω πόσοι τὰ ἔχουμε συνειδητοποιήσει. Καὶ πρῶτα ἀπὸ ὅλα ἡ συνεχιζόμενη τραγικὴ κατάσταση τῶν Βορειοηπειρωτῶν ἀδελφῶν μας καὶ τὸ δράμα τῆς παρατεταμένης κατοχῆς τῶν βορείων ἐδαφῶν τῆς Κύπρου. Ἡ λύση τῶν μεγάλων αὐτῶν προβλημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπέλθει μὲ εὐχολόγια, ἀλλὰ μὲ γενικὴ καὶ συντονισμένη προσπά-

ἀνθρωπολογίας. Αὐτὸ θὰ μᾶς διατηρήσει ὑπαρκτοὺς μέσα στὴ χοάνη τῆς διεθνoῦς κοινωνίας.

Δὲν φθάνει ἡ διδασκαλία. Οἱ νέοι μας θέλουν πρό-τυπο ζωῆς. Καὶ αὐτὸ τοὺς τὸ χρωστάμε καὶ ὀφείλομε νὰ τοὺς τὸ δώσουμε ἂν δὲν θέλουμε νὰ φθάσει καὶ σὲ μᾶς ἡ ἐλεγκτικὴ φωνὴ τοῦ Μ. Βασιλείου: «πολλοὶ μὲν ἀκήκοα λόγων ψυχωφελῶν πλὴν παρ' οὐδενὶ τῶν διδασκάλων εὗρον τῶν λόγων τὴν ἀρετὴν» (Ε.Π. 32,358).

Γιὰ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ αἰῶνες ἀργότερα ἀπὸ τὸν Γάλλο ἀκαδημαϊκὸ Φρανσουά Μωριάκ ὅταν ἔγραφε: «Ἄς μὴν πλησιάζουμε τοὺς νέους παρὰ μόνο ἂν ἔχουμε νὰ τοὺς μοιράσουμε καλὸ ψωμί. Ἐνὰ πλῆθος ἀπὸ πεινασμένα παιδιά δὲν ἐξετάζει ποτὲ τὴν τροφὴ

θεια ὅλων τῶν φορέων καὶ παραγόντων τοῦ τόπου μας.

Κοίνω σκόπιμο τὴν ὥρα αὐτὴ νὰ θίξω καὶ τὸ θέμα τῶν πολυτέκνων ποὺ συνδέεται ἄμεσα μὲ τὸ δξύτατο δημογραφικὸ πρόβλημα τῆς χώρας μας. Πρέπει τὸ ταχύτερο νὰ ληφθοῦν γενναῖα καὶ σοβαρὰ μέτρα καὶ ἰδίως νομοθετικά ποὺ θὰ ἀνακουφίσουν πραγματικά τις ἡρωικὲς αὐτὲς οἰκογένειες καὶ θὰ συμβάλουν στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ τόσο σοβαροῦ γιὰ τὴν Ἑθνικὴ μας ἐπιβίωση προβλήματος.

Ἄς ἀρχίσει ἡ εὐαισθητοποίηση τῆς καρδιᾶς μας. Ἡ ἀγάπη θὰ ἀναθερμάνει τὴν ἐνότητα καὶ συν-ἀδέλφωσή μας. Διότι μόνο μὲ πνεῦμα ἐνότητος καὶ ὁμοφρονίας θὰ μπορέσουμε νὰ ἀντιμετωπίσουμε ὅσα ὁ νέος χρόνος μᾶς ἐπιφυλάσσει.

Πράξεις τιμῆς.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ γιὰ τὰ θύματα στὴ Ρουμανία, τελέσθηκε τὴν τελενταία Κυριακὴ τοῦ 1989 στὸν Καθεδρικό Ναὸ Ἀθηνῶν, προεξάρχοντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ. Παρέστη ὁ πρέσβυς τῆς Ρουμανίας στὴ χώρα μας κ. Ἐκουμπέσκου, ὁ ὁποῖος σὲ σύντομη ὁμιλία του στιγμάτισε τὸ προηγούμενο καθεστὼς στὴ χώρα του.

Ἀξίζει νὰ σημειώσουμε, ὅτι ἔστερ' ἀπὸ ἐντολὴ τοῦ Μακαριωτάτου κ. Σεραφεῖμ, μέρος ἀπὸ τὸ προ-ῖόν τοῦ Ἑράνου τῆς ἀγάπης —ποὺ διενήργησε ἡ «Χριστιανικὴ Ἀλληλεγγύη» τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν— στάλθηκε στὴ χεимаζόμενη Ρουμανία ὡς πρώτη κίνηση ὀλικῆς συμπαραστάσεως.

Γιὰ τοιοὺς χτυπᾷ ἡ καμπάνα;

ΣΤΗ ΧΙΟΝΙΣΜΕΝΗ Κόκκινη Πλατεία, ἐκα-

ποὺ τοῦ ρίχνουν. Καλλίτερα νὰ ἀποτραβιώμαστε ἀπὸ κοντὰ τοὺς ἂν τὰ χέρια μας εἶναι ἄδεια ἢ γεμᾶτα δη-λητήριο. Τουλάχιστον ἂς μᾶς βοηθήσουν ὅλα αὐτὰ τὰ πρόσωπα, ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπλωμένα χέρια νὰ συνειδη-τοποιήσουμε τὴν ἴδια τὴν εὐθύνῃ καὶ νὰ καλλιεργή-σουμε τὴν ἀρετὴ ὥστε νὰ εἴμαστε φῶς τοῦ κόσμου»¹⁵.

Νέοι καὶ Νέες τῆς πατρίδας μας,
Νέες καὶ Νέοι ὅλου τοῦ κόσμου,

Εὐχρηθῆτε το καὶ δώστε καὶ σεῖς τὸν ἑαυτὸ σας τούτῃ τὴν κρίσιμη ὥρα σ' αὐτὸν τὸν ὠραῖο ἀγῶνα, σμίγοντας τοὺς στεναγμούς σας μὲ τοὺς δικoὺς μας!

15. Βλ. Ἀλ. Κοσμοπόουλου, Ἀγωγή - Φλεγόμενη ἔλτος, Ἀθήναι 1972, σελ. 27.

τοντάδες Μοσχοβίτες συγκεντρώθηκαν για ν' ακούσουν τις καμπάνες του Ἀγίου Βασιλείου νὰ χτυποῦν γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ τὸ 1917. Ἕνα πλῆθος ὄλων τῶν ἡλικιῶν παρέμεινε στὸ πῦχος, μέχρι νὰ ὁλοκληρωθεῖ τὸ «κοιτισέρι» τῶν καμπανῶν, ποὺ κράτησε δεκαπέντε ὁλόκληρα λεπτὰ! Κωδωνοκρούστης ἦταν ὁ Ἰβάν Ντανίλοφ, ὁ διασημότερος ἀσφαλῶς κωδωνοκρούστης γιὰ τὴ δεκαετία μας (γιατὶ ὄχι, γιὰ τὸν αἰῶνα μας).

Ἡ δεκαετία τοῦ 1990 ἀνέτειλε μὲ νέες ἐλπίδες μετὰ τὶς συνταρακτικὲς ἀλλαγές, ποὺ ἔφερε ὁ τελευταῖος χρόνος τῆς προηγούμενης ποὺ μόλις ἐξέπνευσε. Τὴν αἰσιοδοξία αὐτὴ συμμερίστηκαν καὶ οἱ ἡγέτες τῶν δύο ὑπερδυνάμεων στὰ μηνύματά τους, ποὺ ἀπηύθυνε ὁ ἕνας στὸ λαὸ τοῦ ἄλλου, μέσα ἀπὸ βιντεοταινίες μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ νέου χρόνου. Ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε μιὰ φράση ἀπὸ τὸ κάθε μήνυμα:

—Τζώρτζ Μπούς: Ἀριστος ἐταῖρος στὴν εἰρήνη ὁ Μιχαήλ.

—Μιχαήλ Γκορμπατσώφ: Νὰ διώξουμε τὸ φόβο καὶ τὴ δυσπιστία ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα.

Τὸ πρῶτο βῆμα στὴν ἐπόμενη μέρα.

«ΚΑΤΙ παραπάνω ἀπὸ ἓνα δισ. δραχμὲς παίχθηκαν τὴν τελευταία βδομάδα τοῦ Δεκεμβρίου στὸ καζίνο τῆς Πάρινης, ἔτσι... γιὰ τὸ καλὸ (;) τοῦ χρόνου, ἀπὸ τοὺς περίπου 12.000 παίχτες φανατικοὺς καὶ μὴ, ποὺ ἀνέβηκαν στὸ Ἰαὸ τῆς Τύχης» γιὰ νὰ δοκιμάσουν τὴν... ρέστα τους. Σίγουρα ὁ πιὸ κερδισμένος ἦταν τὸ ἴδιο τὸ Καζίνο, ἀφοῦ τὰ κέρδη του τὶς μέρες αὐτὲς ξεπέρασαν τὰ 200.000.000 δρχ.»

Αὐτὰ ἀναφέρονται μεταξὺ ἄλλων σὲ ἡμερήσια ἐφημερίδα, μεγάλης κυκλοφορίας, τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ἐντὸς παρενθέσεως ἐρωτηματικὸ, ποὺ συνάντησες πιὸ πάνω, ἀγαπητὲ ἀναγνώστη, εἶναι τὸ μόνο «δικό μας» στὴν πρώτη παράγραφο τοῦ σχολίου. Ποιοῦ σχολίου δηλαδὴ... Σχόλιο γίνεταί στὴν περίπτωση ποὺ κάνουμε κάποιες παρατηρήσεις, μιὰν ἀνάλυση. Στὸ προκείμενο ὅμως τί; Τὸ μόνο ποὺ ἀρμόζει —μιὰ καὶ βρισκόμαστε σὲ χῶρο ὅπου... χορεύουν τὰ ἑκατομύρια— εἶναι νὰ σιωπήσουμε, ἔχοντας κατὰ νοῦν ὅτι «ἡ σιωπὴ εἶναι χρυσός»! Αὐτά, μεταξὺ σοβαροῦ καὶ ἀστείου. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἄλλη πλευρὰ —ἡ συσαστικότερη— ποὺ εἶναι καὶ ἡ τραγικὴ. Οἱ θλιβερὲς συνέπειες (χαρκτηρίζουμε ἐπιεικῶς) ποὺ ἀκολουθοῦν τοὺς χαμένους... «Καὶ τοῦ χρόνου», μ' αὐτὴ τὴν ἔκφραση καταλήγει τὸ δημοσίευμα, ἂν καὶ γιὰ τὸ Ἰόν Παρνὲς Πρωτοχρονιά εἶναι... κάθε βράδυ...». Ὅμως τὸ καζίνο ποτὲ δὲν χάνει (εἶδατε ποτὲ κανένα καζίνο νὰ δηλώσει πτώχευση;). Γιὰ κάποιους ἀπὸ τοὺς παίχτες ἡ πρωτοχρονιά —ἡ κάθε «πρωτοχρονιά»— εἶναι παράλληλα καὶ ἡ πρώτη μέρα γιὰ τὸ τέλος. Τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ τὴν... ἐπόμενη μέρα.

—Ἀλήθεια ἀξίζει;

Τὸ αἷμα τῆς εἰρήνης.

ΜΑΖΙ γιόρτασαν τὸν ἐρχομὸ τοῦ Νέου Ἑτους οἱ κάτοικοι τοῦ Βερολίνου, γύρω ἀπὸ τὴν Πύλη τοῦ Βραδεμβούργου, ἀλλὰ ὁ πρῶτος κοινὸς ἐορτασμὸς βάφηκε μὲ αἷμα ὅταν κατέρρευσε σκαλωσιά, πάνω στὴν ὁποία εἶχαν ἀνεβεῖ δεκάδες ἄτομα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χάσουν τὴ ζωὴ τους τρεῖς νέοι καὶ νὰ τραυματιστοῦν περισσότερα ἀπὸ 130 ἄτομα. Μιλώντας στὴν τηλεόραση ὁ δήμαρχος τοῦ Δυτικοῦ Βερολίνου Βάλτερ Νόμπερ τόνισε ὅτι μέσα σὲ λίγες ἐβδομάδες τὸ τεῖχος θὰ κατεδαφιστεῖ. «Ἡ κατεδάφιση τοῦ τεῖχους εἶναι θέμα ἐβδομάδων», σημείωσε ὁ Νόμπερ καὶ προσέθεσε ὅτι «ἂν οἱ Ἀνατολικογερμανοὶ δὲν τὸ γκρεμίσουν, οἱ Δυτικοὶ ἑνδοκάρουδοι τοῦ τεῖχους θὰ τὸ σηκώσουν κομμάτι - κομμάτι».

Ἐκεῖ στὸν ἴδιο χῶρο ποὺ μέχρι πρότινος χυνόταν τὸ αἷμα τῶν ἐραστῶν τῆς ἐλευθερίας —ἀπὸ τὴ στέρησή της— τώρα χύθηκε τὸ αἷμα τῶν ἰδίων ἐραστῶν, ὄχι ἀπὸ στέρηση ἐλευθερίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ μέθη της.

—Πόσο διαφορετικὴ ἡ ὁσμὴ ἀλλὰ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ αἵματος!..

Ἀπ-αἰσιοδοξεῖτε!

ΕἶΝΑΙ σίγουρα ἀπὸ τὶς πιὸ πρωτότυπες δημοσκοπήσεις ποὺ δόθηκαν στὴ δημοσιότητα. Ἀφορᾷ στὶς χῶρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος ποὺ διενεργήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Δημοσιότητος τῆς Ἰταλίας. Τὸ ἐρώτημα ἦταν: «αἰσιοδοξεῖτε ἢ ὄχι γιὰ τὸ 1990;». Μετὰ τοὺς Ἰταλοὺς (59% αἰσιοδοξοὶ καὶ 17% ἀπαισιοδοξοὶ, τοὺς Ἰρλανδοὺς 54% ναι καὶ 21% ὄχι) εἴμαστε αἰσιοδοξοὶ γιὰ τὴν πορεία τοῦ 1990 σὲ ποσοστὸ 47% ἐναντὶ 16%. Οἱ Δυτικογερμανοὶ καταλαμβάνουν τὴν τελευταία θέση (αἰσιοδοξοὶ τὸ 22%, ἀπαισιοδοξοὶ τὸ 9%, ἐνῶ τὸ 69% τῶν κατοίκων τῆς Δυτικῆς Γερμανίας πιστεύει ὅτι τὸ 1990 θὰ κυλήσει στὴν ἴδια εὐθεία μὲ τὸ 1989.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι μερικοὶ (βλέπουν) ἓνα ποτήρι —πού 'χει νερὸ μέχρι τὴ μέση— μισοάδειο, ἐνῶ ἄλλοι τὸ (βλέπουν) μισογεμάτο. Ἄλλοι πάλι εἶναι τόσο ἀπαισιοδοξοὶ, ποὺ ἀπὸ τὸ κουλούρι (βλέπουνε) μόνο τὴν... τρύπα.

Μιχαήλ Γαλανοῦ

«ΒΙΟΙ ΑΓΙΩΝ»

Κυκλοφοροῦν ἤδη καὶ οἱ 12 τόμοι ἀπὸ τὸ μνημειώδες ἔργο τοῦ μεγάλου συγγραφέως. Ἀληθινὸ θησαύρισμα γιὰ κάθε διδισθητή. Ἐκδοσὴ τρίτη, Ἀποστολικῆς Διακονίας.

ΑΥΞΗΣΗ ΣΥΝΤΑΞΕΩΝ Τ.Α.Κ.Ε.

Με την υπ' αρ. Φ. 60/2666/16.11.89 (ΦΕΚ 863/17.11.89 τ. Β') Πράξη του ύπουργού 'Υγείας - Πρόνοιας και Κοιν. 'Ασφαλίσεων αποφασιίσθηκαν τὰ ἐπόμενα:

1. Οί συντάξεις τῶν συνταξιούχων τοῦ Ταμείου 'Ασφάλισης 'Ορθοδόξου 'Εφημεριακοῦ Κλήρου 'Ελλάδας ποῦ ἀπονemήθηκαν μέχρι 31.8.89 καὶ αὐτὲς ποῦ θὰ ἀπονemηθοῦν μεθὰς τὸ ἄρθρο 18 τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Ταμείου, αὐξάνονται ἀπὸ 1.9.89 κατὰ 80/ο.

2. 'Ορίζεται ὡς κατώτατο ὄριο συντάξεων ποῦ καταβάλλονται ἀπὸ τὸ Ταμεῖο γιὰ μὲν τοὺς συνταξιούχους λόγω γήρατος καὶ ἀναπηρίας, τὸ ποσὸ τῶν τριάκοντα πέντε χιλιάδων τετρακοσίων ἐβδομήντα τριῶν (35.473) δραχμῶν, γιὰ δὲ τοὺς συνταξιούχους λόγω θανάτου, τὸ ποσὸ τῶν εἴκοσι ἑπτὰ χιλιάδων ὀκτακοσίων δέκα ὀκτῶ (27.818) δραχμῶν.

"Ὅπως εἶναι γνωστὸ, μεθὰς τὴν υπ' αρ. Φ. 60/61167/1989 (ΦΕΚ 382/89 τ. Β') ἀπόφαση τοῦ ἰδίου 'Υπουργείου, καὶ τὸ ἐφάπαξ βοήθημα τοῦ Κλάδου 'Αρωγῆς τοῦ ΤΑΚΕ εἶχε αὐξηθεῖ κατὰ 150/ο ἀπὸ 24.5.1989, ἐνῶ μεθὰς τὴν Φ. 60/1767/1989 (ΦΕΚ 485/16.6.89 τ. Β') ἀπόφαση, «οἱ ἱερεῖς ποῦ συνταξιοδοτήθηκαν μέχρι 30.4.85 κατατάσσονται σὲ μισθολογικὰ κλιμάκια σύμφωνα μετὰς τὰς διατάξεις τῆς 24711/11683/1985 (ΦΕΚ 131 τ. Β') κοινῆς ὑπουργικῆς ἀπόφασης» καὶ οἱ συντάξεις τοὺς ἀναπροσαρμόσθηκαν ἀπὸ 1.1.89 σὲ ποσοστὸ 800/ο τοῦ συνταξίου μισθοῦ τοὺς (βασικὸς μισθὸς κλιμακίου καὶ χρονοεπίδομα ποῦ ἀναλογεῖ μόνον στὸ συντάξιμο χρόνο τοῦ ΤΑΚΕ).

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΩΝ «ΑΠ. ΤΙΤΟΣ».

Τὸ νέο Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ 'Ιεροῦ Συνδέσμου 'Εφημερίων «'Απόστολος Παῦλος» τῆς 'Ι. Μητροπόλεως Γορτύνης Κρήτης, ποῦ ἐξελέγη κατὰ τὴν πρόσφατη Γενικὴ Συνέλευση καὶ τὶς 'Αρχαιρεσίες, καταρτίσθηκε σὲ σῶμα, ὡς ἀκολούθως:

Πρωτοπρ. Σπυρίδων Καδιανάκης, Πρόεδρος· Αἰδ. Γεώρ. Λεμονάκης, 'Αντιπρόεδρος· Πρωτοπρ. Νικόλαος Ρουκουνάκης, Γεν. Γραμματέας· Αἰδ. Μιχαὴλ Ψαρουδάκης, Ταμίας καὶ Μέλη οἱ· Πρωτοπρ. 'Εμμανουὴλ Μαυριτσάκης, Αἰδ. Μιχαὴλ Τζαγκαράκης καὶ Αἰδ. Γεώργιος Βλατάκης.

ΙΕΡΑΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΤΑ ΣΠΑΤΑ

Μετὰ τὴν παρουσία ὄλων τῶν 'Εφημερίων καὶ Διακόνων, πραγματοποιήθηκε στὰ Σπάτα (7-8.

Τοῦ κ. Εὐαγγέλου Π. Λέκκου

12.89) τὸ ΙΕ' 'Ιερατικὸ Συνέδριο τῆς 'Ι. Μητροπόλεως Μεσσογείας καὶ Λαυρεωτικῆς, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ οἰκείου Ποιμενάρχου, Σεβ. κ. 'Αγαθονίκου. Στὰ πλαίσια τοῦ Συνεδρίου τελέσθηκε ἀρχιερατικὴ θ. Λειτουργία, ἐνῶ χαιρετισμοὺς στοὺς συνέδρους ἀπηύθυναν ὁ Μητροπολίτης, ὁ Νομάρχης 'Ανατ. 'Αττικῆς, βουλευτὲς καὶ πολιτευτὲς καὶ ὁ Δήμαρχος τῆς πόλεως.

Εἰσηγήσεις ἔγιναν ἀπὸ τοὺς Καθηγητὲς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς 'Αθηνῶν κ.κ. Μάρκο Σιώτη («πνευματικὴ κρίση τῆς ἐποχῆς μας καὶ ἡ εὐθύνη ὄλων μας»), Κων. Σκουτέρη («τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἥθος») καὶ 'Ιω. Κορναράκη («ἡ ὕγις ἱερατικῆς συνείδησης»). 'Ακολούθησε διαλογικὴ συζήτηση καὶ ἀνταλλαγὴ ἐμπειριῶν, ἐνῶ ἐλήχθησαν καὶ τὰ σχετικὰ συμπεράσματα. Τὶς ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου ἔκλεισε ὁ Σεβ. κ. 'Αγαθόνικος μετὰ τὶς ἀρμόζουσες στὴν περίπτωσιν ὑποθήκες καὶ εὐχές, στὴ διάρκεια τοῦ παρατεθέντος γεύματος.

ΣΤΗΝ Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΙΕΡΙΣΣΟΥ

'Απὸ δελτίο τοῦ Γραφείου Τύπου καὶ Δημοσίων Σχέσεων τῆς 'Ι. Μητροπόλεως 'Ιερισσοῦ πληροφοροῦμεθα ὅτι τὴν 9 Δεκεμβρίου πραγματοποιήθηκε στὸ προσκύνημα τῆς Μεγ. Παναγίας συνάντηση 25 πνευματικῶν ἐξομολόγων. 'Αναπτύχθηκαν τρεῖς εἰσηγήσεις ἀπὸ τοὺς: Πρωτοπρ. π. Κων. Πλευράκη («τὰ προβλήματα τῆς ἐξομολογήσεως»), ἱερομόναχο π. Βενέδικτον (ἀπὸ τὸ "Ἅγιον 'Όρος" «τὰ ἐπιτίμια») καὶ τὸν ἱεροκήρυκα ἀρχιμ. π. Χρυσόστομο («ἡ ἐξομολόγηση ὡς θεραπεία καὶ ἡ ἐξομολόγηση τῶν νέων»). Οἱ ἐργασίες τῆς συνάξεως ἔγιναν ὑπὸ τὴν καθοδήγηση καὶ μέριμνα τοῦ Σεβ. κ. Νικοδήμου, ὁ ὁποῖος ἀπένειμε σὲ δύο ἱερεῖς καὶ τὴν πνευματικὴν πατρότητα.

— Εἰδικὸ σεμινάριο ὁργανώνεται κάθε Τετάρτη ἀπόγευμα στὴν 'Αρναία γιὰ ἱερεῖς, θεολόγους, κατηχητὲς, ἐκκλησ. ἐπιτρόπους, μέλη ἐρατικῶν ἐπιτροπῶν κ.ἄ. συνεργάτες τῶν ἔργων τῆς 'Ι. Μητροπόλεως. Συζητοῦνται θέματα συνεργασίας, μετὰ γενικὸ τίτλο καὶ σύνθημα: «'Ενωμένοι στὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν 'Εκκλησία».

— Καρπὸς τῆς Α' 'Ιερατικῆς Συνάξεως (11 Νοεμβρίου), κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἱεροκήρυξ τῆς 'Ι. Μητροπόλεως ἀρχιμ. Χρυσ. Μαϊδώνης εἰσηγήθηκε τὸ θέμα «ὁ σύγχρονος τρόπος ἀντιμετώπισεως τῶν αἱρέσεων», ἦταν ἡ λήψη ἀποφάσεως γιὰ τὴν ὁργάνωση 'Αντιαιρετικοῦ Γραφείου, μετὰ

υπεύθυνο τὸν ἐν λόγῳ ἱεροκήρυκα, πού θά πλαισιώσουν ἱερεῖς μέ εἰδικά ἀντιαιρετικά ἐνδιαφέροντα.

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἀναλυτικό «ἐβδομαδιαῖο ραδιοφωνικό πρόγραμμα» (πολύπτυχο 10 σελίδων) κυκλοφορήθηκε ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικό Σταθμό τῆς Ἐκκλησίας (89,4 FM) καὶ διανέμεται δωρεὰν ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς ναοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁμόρων Ἱ. Μητροπόλεων.

Σημειώνουμε ὅτι ὅσοι ἐπιθυμοῦν μποροῦν νὰ ἐνισχύσουν οἰκονομικά τὸ Σταθμό. Ὁ ἀριθμὸς τοῦ λογαριασμοῦ: Ἐθνικὴ Τράπεζα Ἑλλάδος, 146/480201 - 22.

ΑΠΟΝΟΜΗ ΒΡΑΒΕΙΩΝ

Τὸ Ἰδρυμα «Κατίγκω καὶ Γιώργης Χρ. Λαίμους» καὶ ἡ «Ἑλληνικὴ Ἑταιρεία Χριστιανικῶν Γραμμάτων» ἀπένεμαν τὰ βραβεῖα πού εἶχαν προκηρυχθεῖ, στὴ διάρκεια τελετῆς πού ἐγίνε στὴν αἴθουσα τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός», τὴν 4 Δεκεμβρίου. Μίλησαν ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἰδρύματος, Ἀκαδημαῖκός κ. Ἰωάννης Ν. Καρμύρης, ὁ Δ)ντὴς τοῦ Ἰδρύματος κ. Ἡρ. Παπαθασιλείου πού παρουσίασε τὸ ἔργο τῶν βραβευθέντων Κληρικοῦ, Διδασκάλου, Ἀδελφῆς Νοσοκόμου καὶ Λογοτεχνίας καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας κ. Ν. Ἀρβανίτης, ὁ ὁποῖος παρουσίασε τὰ λογοτεχνικά ἔργα πού βραβεύτηκαν.

Γιὰ τὸ ἔργο τους τιμήθηκαν ὁ ἀρχιμ. Ἐπιφάνιος Θεοδωρόπουλος (μεταθανάτως), ἡ δασκάλα Σοφία Μαυρομάτη - Οἰκονόμου, ἡ ἀδελφὴ νοσοκόμος Μαρία Ἐλευθερίου καὶ ὁ Καθηγητὴς Δημ. Σταθόπουλος, γιὰ τὸ σύνολο τοῦ λογοτεχνικοῦ καὶ συγγραφικοῦ του ἔργου.

Τὸ βραβεῖο τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἀπενεμήθη στὴν κυρία Ρούλα Παπαδημητρίου, γιὰ τὸ ἀνέκδοτο ἔργο της «Ἡ Ἐκκλησία στὸ Μακεδονικὸ Ἀγῶνα», πού θά ἐκδοθεῖ προσεχῶς ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴ Διακονία.

ΕΝΟΡΙΑΚΗ ΧΟΡΩΔΙΑ ΣΤΟ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ

Στὸ Β' Πανελλήνιο Χορωδιακὸ Φεστιβάλ πού ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴν «Ἐνωση Χορωδιῶν Ἑλλάδος» τὴν 1, 2 καὶ 3 Δεκεμβρίου στὸ ΠΑΛΛΑΣ Ἀθηνῶν, συμμετεῖχε μέ ἰδιαίτερη ἐπιτυχία καὶ ἡ «Μικτὴ Χορωδία Ἀγίου Δημητρίου Ἡρακλείου Κρήτης». Ἀποτελεῖται ἀπὸ 50 χορωδούς, 8μελὴ κλασσικὴ ὀρχήστρα ἐγχόρδων καὶ 15μελὴ μαντολινάτα καὶ παρουσιάζει ἔργα ἀπ' ὅλες τὶς περιοχὲς τῆς χορωδιακῆς μουσικῆς (βυζαντινὴ, ἀναγεννησιακὴ, μπαρόκ, κλασσικὴ, σύγχρονη νεο-

ελληνικὴ καὶ δημοτικὴ). Ἡ χορωδία, ὑπὸ τῆς σκέπης τοῦ ἱ. ναοῦ Ἀγίου Δημητρίου καὶ φορέα τὸ Ἐκκλῆσ. Συμβούλιο (πρόεδρος ὁ π. Μιχ. Φανουράκης) ἔχει ὡς καλλιτεχνικὸ διευθυντὴ τὸν τεχνόρο τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς Ἀθηνῶν καθηγητὴ κ. Γ. Ψαρουδάκη, μέ βοηθό του τὴν μουσικὴ κ. Εὐμενούλα Σπιθάκη, πού εἶναι καὶ ὑπεύθυνη στὴ διδασκαλία τῆς μαντολινάτας.

Στὸ Φεστιβάλ ἐμφανίσθηκαν 29 Χορωδίες.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἐκδόσεις πού ἐστάλησαν στὸ συντάκτη τῆς παρούσης σελίδος, ἀναφέρονται οἱ ἐπόμενες:

★ «ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1990», τῆς Ἱ. Μ. Νέας Σμύρνης, συντάζει, προνοῖα καὶ ἐπιμελεῖα τοῦ Σεβ. κ. Ἀγαθαγγέλου. Σελίδες 160, ἔτος τρίτον. Καλαίσθητο, μέ ἑγχρώμες καὶ ἀσπρόμαυρες φωτογραφίες, ἀφιερῶμένο στοὺς μάρτυρες κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς.

★ «ΤΙ ΕΙΝΑΙ, ΤΙ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ, ΤΙ ΣΟΥ ΖΗΤΕΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΟΥ», τῆς Ἱ. Μητροπ. Δημητριάδος. Σελίδες 32, ἐξ ὁλοκλήρου σὲ τετραχρωμία, μέ μοντέρνα σελιδοποίηση καὶ ἐντυπωσιακὴ ἐμφάνιση. Ἀξίζει νὰ θρεῖ μιμητές.

★ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ Χ.Ο.Ε., ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΖΩΗ, ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΙ ΠΑΛΜΟΙ, τοῦ ἀρχιμ. κ. Γερθασίου Ι. Ραπτοπούλου, ἱεροκήρυκες τῆς Ἱ. Μ. Κασσανδρείας. Τὸ πρῶτο εἶναι εὐσύννοπη ἀπάντηση (σσ. 40) στὶς κακοδοξίες τῆς «Χριστιανικῆς Ὁργάνωσης Εἰρήνης», τὸ δεύτερο διμηνιαία ἔκδοση πού ἀσχολεῖται μέ θέματα τῶν ἐργαζομένων καὶ τὸ τρίτο εἶναι τὸ γνωστὸ περιοδικό (ἔτος 26ο). Ἰδιαίτερα μνημονεύουμε τὸ τεῦχος 180 - 181 (σελίδες 80), ἀφιέρωμα στὴ μεγάλη ἐξόρμηση στὴν Ἀγροτικὴ Φυλακὴ Κασσαβετίας πού πραγματοποιήσαν 3.000 χριστιανοὶ οἱ ὁποῖοι συνδράμουν τὴ «Διακονία ἀποφυλάκισεως ἀπόρων κρατουμένων». Σημειώνεται ὅτι ἡ «Διακονία» αὕτη μέχρι 18.10.1989 ἀποφυλάκισε 1.626 άτομα, καταβάλλοντας πρὸς τοῦτο τὸ ποσὸ τῶν 17.359.755 δραχ. Ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ συμπαρασταθοῦν στὸ ἔργο ὅς ἀποστεῖλουν ὅ,τι προαιροῦνται στὸ περιοδικό «Χριστιανικοὶ παλμοί», Τ.Θ. 10397, 541 10 Θεσσαλονίκη, γιὰ ἀποφυλάκιση ἀπόρων κρατουμένων.

★ Η ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΑ, ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ, τῆς Μαρίας Ματζάρη - Μιχαήλ, μέ πρόλογο τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Σεραφεῖμ. Συλλογὴ 12 ἄρθρων πού πρωτοδημοσιεύθηκαν στὸν «Ἐφημέριο» (1989). Πρόκειται γιὰ «εὐσύννοπον καὶ εὐχρηστον ἐγχειρίδιον ποιμαντικῆς πρεσβυτερῶν». Συνιστᾶται ἐκθύμως στὶς πρεσβυτέρους — καὶ ὄχι μόνον. Σελίδες 86.